

ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ

ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ ЗА ПЕРИОДА 2021 – 2027 г.

ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ, 2021

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Планът за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021 – 2027 г. е разработен на основание чл. 19, ал. 1 от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие, приет с ПМС № 183 от 04.08.2020 г. Планът за интегрирано развитие /ПИРО/ на община Чипровци съответства на приоритетите на Националната концепция за регионално и пространствено развитие, на Интегрираната териториална стратегия за развитие на регион за планиране от ниво 2 – Монтана и е разработен в съответствие с Общия устройствен план на общината.

ПИРО е стратегически и програмен документ, който определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини, в съответствие с другите документи за планиране на регионалното развитие, като съдържа конкретни параметри за развитието на територията и планира ресурсната обезпеченост на изпълнението.

Основната цел на Плана за интегрирано развитие на община Чипровци е да предложи обща рамка и последователност от конкретни действия за устойчиво и интегрирано развитие на местно ниво, обединени в конкретна програма за действие. ПИРО на Чипровци е оперативен документ, обединяващ целите и на-чините за тяхното постигане, при задължително съответствие с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен район 2021-2027 и действащите устройствени планове.

Планът за интегрирано развитие е част от системата от стратегически документи, интегриращи регионалното и пространственото развитие и служат за определяне на проблемите, нуждите и потенциалите за развитие на общините и териториите им, които се взимат предвид при разработването на инвестиционни програми, идентифицирането на проекти и финансови инструменти, включително и съфинансиране от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие.

Съгласно чл.13, ал.1 от ЗРР, ПИРО определя средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона и се разработва за срок от 7 (седем) години.

ПИРО се изработва за цялата територия на общината, като могат да се определят зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за коопериране със съседни общини.

Планът за интегрирано развитие (ПИР) на Община Чипровци 2021-2027 г. включва:

- (1) законовите норми, подхода и принципите, на които се основава документът;
- (2) целите, мястото и ролята на Плана за интегрирано развитие в цялостната система от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие;
- (3) отговорностите на институциите и партньорите за разработването и приемането на Плана за интегрирано развитие на Община Чипровци 2021 – 2027 г.;
- (4) очакваните резултати от приемането на документа и използването му за целите на стратегическото регионално и пространствено планиране на общинско ниво.

(5) Методиката на разработката - използвания при изготвянето на ПИРО подход и описание на извършените изследвания, източниците на данни и информация.

Съгласно Методическите указания на МРРБ от март 2020 г., същинската (експертна) част на Плана за интегрирано развитие на Община Чипровци 2021 – 2027 е разработен по следната структура:

Част I. Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциали за развитие на територията на Община Чипровци;

Част II. Цели и приоритети за развитие за периода 2021 – 2027 г.;

Част III. Описание на комуникационната стратегия, на партньорите и заинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на плана, при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност;

Част IV. Определяне на приоритетните зони на въздействие;

Част V. Програма за реализация на Плана и описание на интегрирания подход;

Част VI. Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;

Част VII. Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИР на Община Чипровци;

Част VIII. Предварителна оценка на разработения ПИРО 2021 - 2027.

Посочените компоненти имат логическа последователност и взаимна обвързаност. Аналитичната част на документа е основа за формулиране на стратегическата му част, а дефинираните подходи и механизми за управление, наблюдение и оценка осигуряват практическото изпълнение и постигането на целите и приоритетите.

Основно изискване по отношение на ПИРО за периода 2021-2027 г. е прилагането на интегриран подход на развитие, т.е. подход на тясна координация на различните публични политики на базата на местните специфики. Интегрирането на различни секторни дейности за въздействие представлява компонент на съобразеното с конкретното място разработване на политика. Жилищното строителство, транспортът, заетостта, качеството на околната среда и множество социални елементи си взаимодействат, за да оказат влияние на икономическото развитие. Разработването на общи приоритети за тези сфери не е лесно, тъй като всяка има своите собствени цели, приоритети и бюджети. Въпреки това, при интегрирания подход за развитие трябва да се определи, как тези институционално отделни елементи си въздействат взаимно. Принципът на интегрирания подход следва да бъде водещ при разработването на стратегическия документ и съответно да бъде прилаган по отношение на всяка част от неговата структура.

2. УВОД

Плана за интегрирано развитие на Община Чипровци е стратегически средносрочен документ, който има за цел постигането на устойчиво социално-икономическо развитие по смисъла на „Устойчиво развитие на регионите“ на база на местните потенциали и сравнителни предимства на Природния, Материалния и Социалния капитали на територията.

ПИРО Чипровци 2021 – 2027 е разработен в съответствие с Методическите указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република

България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 и Общински планове за развитие (2021-2027). В този смисъл разработката е в съответствие и хармонизация с принципите на регионалната и кохезионната политика на ЕС, като отчита препоръките на основните стратегически и планови документи на национално и регионално ниво на България.

При разработването на ПИРО за Община Чипровци 2021-2027 е възприет подходът за осигуряване на вътрешна (органична) връзка не само със стратегическите документи за регионално развитие на по-високите нива, но и на продължаващо влияние между досегашни разработки на местно ниво и ПИР за новия програмен период на местно развитие.

Промените в стратегическата рамка за периода 2021-2027 г. са заложили както в общностни европейски, така и в национални програмни документи, в т.ч.:

- Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.

Националната стратегия за регионално развитие е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешно-регионалните и междурегионалните различия/неравенства в контекста на общо-европейската политика за сближаване и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

- Споразумение за партньорство на Република България;
- Стратегията „Европа 2027” въвежда запомняща се формула за развитие през следващия планов период с еднозначни цели с количествени измерители.

Споразумението за партньорство 2021-2027 г., заедно с оперативните програми са стратегически документи, които задават приоритетите и целите за програмния период.

- Национална програма за развитие „България 2027”

Плана за интегрирано развитие на община Чипровци интерпретира и отразява приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие по отношение на ключовите области на регионалното и местното развитие, свързани с повишаване на конкурентоспособността и заетостта, инфраструктурното развитие и достъпността, устойчивостта и социалното включване.

ЧАСТ I.

3.ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЧИПРОВЦИ

Концепция за устойчиво социално-икономическо и екологично развитие на териториите

Понятието „устойчиво развитие на териториите (регионите) се използва обикновено за описване на социално-икономическото развитие на извънградските области, които се намират в неизгодно от гледна точка на конкурентоспособност положение по отношение на територия, услуги, знания и възможности. В селските райони, една дейност - земеделската е един от основните фактори за развитие, но неземеделските елементи постепенно при-добиват все по-голямо значение. За да се осигури устойчиво развитие, чрез конкретни оперативни програми се осъществява структурна интервенция в подкрепа на земеделския бизнес, социалните общности и опазването на околната природна среда.

Ключови думи за трите вида капитал в контекста на устойчивото развитие на селските райони са посочени по-долу:

(1) природен капитал - Природният капитал включва природните ресурси (земя, вода, въздух). Изискването за устойчивост на този вид капитал означава да се опазват екосистемите, така че жизнената среда на идните поколения да не се влошава.

(2) материален капитал - Материалният капитал включва материално-техническата и информационна база на икономиката като: инфраструктура; машини, съоръжения и сгради; форми на интелектуална собственост в бизнеса и др.

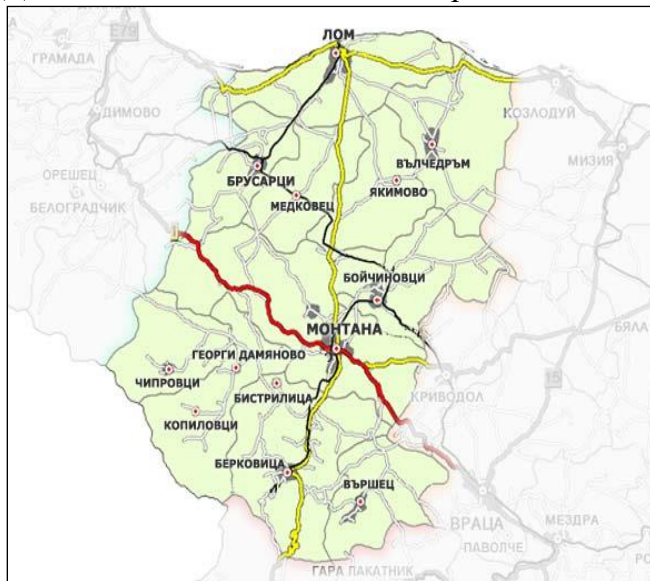
(3) социален капитал - Социалният капитал се състои от човешкия капитал (хората с техните знания, умения и потребности), от формите на обединяване на общностите със социалните ценности и институции, от културните и морални ценности на хората.

3.1. Обща характеристика/профил на територията на Община Чипровци

3.1.1. Местоположение.

Община Чипровци е разположена в западните части на област Монтана. В границата на общината се включват земите в подножието на Чипровска планина, която е и най-високият дял на Западна Стара планина. Река Лом е северозападната граница на общината, на юг е ограничена от река Лопушанска Огоста, а на север териториите достигат Широка планина (част от Предбалкана).

Границите на общината са следните: На север - североизток границата е с община Монтана. Северната граница е с община Ружинци (Видинска област), а на северозапад е ограничена от община Чупрене. На изток – югоизток граничи с община Георги Дамяново. На запад община Чипровци достига държавната граница със Сърбия.

Фиг. - Местоположение на община Чипровци

Общата площ на община Чипровци е 286,8 квадратни километра, която представлява 7,89% от територията на област Монтана, 1,5% от територията на района и 0,26% от територията на Република България. Към територията на общината принадлежат 10 населени места, 9 села и центърът на общината – град Чипровци.

Красотата на Чипровския край не остава незабелязана и в литературата. Тези земи са били споменаване и описвани още в древността. Българският просветител Петър Богдан пише: “Тези планини (Чипровската планина и нейните склонове) са високи и големи, покрити са с гори и дъбрави, украсени са с треви и цветя, напоени са с води и бистри потоци и са богати с всякакви рудници: златни, сребърни, медни, оловни и железни...” В една своя книга този именит българин нарича Чипровци – “Цветето на България!”. Именитият български поет Иван Вазов също не остава безразличен към прелестта на чипровските земи: “От северозапад се дигаше голия гребен на Стара

планина с хълбоци облечени в букаци, с колосални пирамиди на гордия “Миджур”, “Бабин зъб” и “Вража глава”, а отсам тях в полите им – прекрасните и диви Чипровски покрайнини и райските долини на Огоста”.

Община Чипровци не е от големите по територия и население, но притежава значителни природни ресурси и исторически паметници, които се явяват потенциал за бъдещето ѝ развитие.

Центърът на общината е град Чипровци. Градът се намира в подножието на вр. Три Чуки (1938м.) Релефът на града е планински и полупланински, простиращ се в котловината на Чипровска река, и на 550 метра над морското равнище. Град Чипровци е разположен на 155 километра от столицата на страната (гр. София) и на 35 километра от областния център – гр. Монтана и 18 километра от държавната граница с Република Сърбия. Най-близкото селище до Чипровци в Сърбия е село Топли дол, от което до международната магистрала София-Белград има асфалтов път.

Транспортно-географското разположение на община Чипровци е достатъчно благоприятно – сравнително близо до транспортен коридор №4, но същевременно периферно разположена спрямо оживените пътни артерии, което не пречи запазване качеството на околната среда. Бъдещото развитие на коридор №4 и вече действащият мост над река Дунав при Видин са предпоставка за ускорено развитие и допълнително разкриване на потенциала на територията, нови инвестиции и допълнителни възможности за развитие и просперитет, както на регионално, така и на международно ниво.

Чипровци е древно селище с богата история. Още от тракийско и римско време тук е бил развит рудодобивът. Името на селището произлиза от „Купрум” – мед, като с годините името се променя и от „Кипровец” и „Чипровец” през 50-те години на миналия век градът получава известното ни днес име „Чипровци”. Още в първите години на робството в “Кипровец” се заселват саксонци рудари от Банат и Седмиград. Добивът на руди е бил основен поминък и през Османското робство, когато рязко се увеличава добивът на желязо, мед, злато, сребро и олово. Чипровските мадани за добиване на желязо, които се намирали западно от селото в местността “Самоков”, били известни с качественото си производство в цялата Османска империя.

В града динамично започват да се развиват различни занаяти (златарство и ковачество), както и търговия. Стоки, произведени в Чипровци били изнасяни за пазарите на Венеция и Дубровник. Освен големите промени в материалната култура и ежедневието в селището саксонските рудари имат голям принос за развитието на духовната култура на града. Те са пренесли в града католическата религия, което е оказало огромно значение за развитието и цялостното съществуване на тези земи по време на поробената тогава България. Чипровци става седалище на Софийското католическо епископство. Значението на католицизма за България по това време е от изключителна важност, тъй като е запазвало и съхранявало българското национално съзнание. Голямо значение имат двете училища в Чипровци създадени около 1624 година – Католическото в Католическия манастир и Източноправославното, което по думите на Петър Богдан, било създадено в Гушовския манастир.

Чипровското въстание от 1688г. е една от връхните точки в борбата за свободата на България. Последващият разгром на това въстание има последствия за развитието на града, дали отзвук и в настоящото му състояние. След като саксонските рудари и католическите монаси и книжовници са пропъдени от този край, стопанският облик на селището се трансформира и от рударство, поминъкът на населението се пренасочва към земеделие, кожухарство и скотовъдство, докато по-късно започва развитието на килимарството.

През 50-те години на миналия век Чипровци се съживява. В селото се пренасят млади хора с висше образование, които освен индустриалния живот, стимулират

развитието и на културния такъв. Килимарството набира голяма популярност на пазарите в Близкия Изток, Европа и Азия.

С указ №688 от 12.09.1968 година на Президиума на Народното събрание, Чипровци е обявен за град.

Преструктурирането на икономиката в България след 1989 г. довежда до ред неблагоприятни събития в Чипровци, като отмирането на традиционните за града отрасли (рудодобив и рудопереработка). Постепенно намаляват пазарите на килими.

Обезпокоителни са и отрицателните демографски показатели на територията на общината. Много фактори оказват неблагоприятно влияние върху настоящото развитие на общината – планинският и полупланинският ѝ характер, периферното ѝ гранично разположение. За да бъдат преодолени тези проблеми са необходими усилия както от страна на всеки отделен жител на общината, така и на цялата места администрация. Оттеглянето на държавата и дистанцирането ѝ от регионалното планиране и развитие е довело до много неблагоприятни последствия. За да се подобри качеството на живот за съвременните и бъдещите поколения са важни колективните усилия и намерението регионалните различия и особености да бъдат превърнати в преимущества и ценен бъдещ ресурс за цялостното развитие на общината.

3.1.2 Релеф

Общината се отнася към младонагънатата морфоструктура на Балканидите, която е една от основните морфоструктури за България. Балканидите са едра форма на релефа, която под действието на релефообразуващи процеси, възникват по време на определен етап от тектонското развитие на земната кора. Релефът е предимно планински и полупланински. Територията на общината попада в северното подножие на Западна Стара планина, където основните структури са нарушени от система разседи и разломи, изразени в релефа под формата на синклинални гънки. В административните градници на общината влиза и Чипровска планина, която е образувана върху Берковската антиклинала и е изградена от гранити и палеозойски кристалинни скали.

На територията на общината преобладава съчетание от склонови повърхнини с различен наклон и форма. По-голямата част от склоновете са прорязани от значителен брой долове и дерета, по които текат потоци.

Форма на релефа е и природната забележителност – пещерата „Мишин камък“, която е образувана в сиви среднослоести долнокредни /аптски/ варовици. На тази територия има още шест пещери: “Камбаната”, “Арфата”, “Воденичката”, “Колонната зала”, “Балконът” и “Посетителите”.

Орографската конфигурация е обособила места, особено в планинско-котловинните територии, като неблагоприятни за самоочистване на въздушните басейни. Това в редица случаи може да предизвика по трайни замърсявания на околната среда.

3.1.3 Климат

Климатът на територията на общината се формира под влиянието на комплекс от фактори – географски, радиационни и циркулационни. Община Чипровци попада в умереноконтиненталната климатична област /по Велев, 1990, 2002/, като в по-високите части на територията има слабо планинско влияние. Средната годишна температура е 9,7°C, като по територията се наблюдават различия, по изразителни в планинските райони. Средната януарска температура е от -1°C до 0°C. Измерената средна юлска температура е 20°C. Поради котловинния облик на общината се наблюдават и температурни инверсии.

Годишната сума на валежите варира е между 600-900 мм /по Шаров, 1999, с изменения, 2002/, валежите се увеличават с увеличаване на надморската височина. Най-

много валежи падат в началото на лятото, когато е и главния максимум на валежите /май - юни/, а най-малко в края на зимата /февруари/.

Преобладаващите ветрове са западните и северозападните. От локалните ветрове, често срещан е фьона /по Иванов, 1989/. Фьонът често предизвиква стопяване на снежната покривка и затова в някои райони го наричат „снегояд“. Средната му скорост е около 10 – 20 м/сек, а максималната му достига до 30 – 40 м/сек.

Годишният брой на дните със снежна покривка /по Станева, 1955/, варира около 80 дни, като с повишаване на надморската височина в планинските райони, снежната покривка може да се задържи и над 80 дни.

Климата на територията на общината е благоприятен за отглеждане предимно на овощни насаждения.

3.1.4. Геоложки строеж

Според геоморфоложкото райониране /по Алексиев – В: География на България, 2002/ България попада в провинцията на активната Мизийска платформена крайнина. Община Чипровци се отнася към Старопланинската област, като през територията им минава границата на подобласт на Главната Старопланинска верига и Предбалканската подобласт. Подобластите са изградени от магмени плутонични тела, седименти и метаморфни скали с палеозойска, мезозойска и палеогенска възраст.

На територията на общината има наличие на железни и оловни руди /Чипровско – Мартиновски руден район/. Железните руди са с относително високо процентно съдържание – 40%, а оловните руди изискват обогатяване заради ниското си метално съдържание.

От нерудните полезни изкопаеми по-значимо е находището на цветна декоративна брекча край село Челюстница. Сеизмичността на този район, по скалата на Медведев, Шпонхойер и Карник пета степен. За територията степента е изключително ниска, на отделни места в България, степените достигат до десета степен.

3.1.5. Хидроложка мрежа

Реките на територията на община Чипровци принадлежат към Черноморската отточна област, като спадат към десните притоци на река Дунав. Главните водни артерии, които протичат през територията на община Чипровци са река Огоста и нейният ляв приток река Превалска. Река Огоста извира под връх Вража глава в Чипровска планина, в непосредствена близост село Белимел. Средногодишният отток на реката при град Чипровци е 0,81 m³/s. Превалска река извира североизточно от връх Голямо Язово, в близост до село Превала. По течението на реката са разположени три от селата от община Чипровци: Превала, Горна Лука и Митровци. Максимумът на оттока на реките в общината е от март до май, а минимумът – от август до октомври.

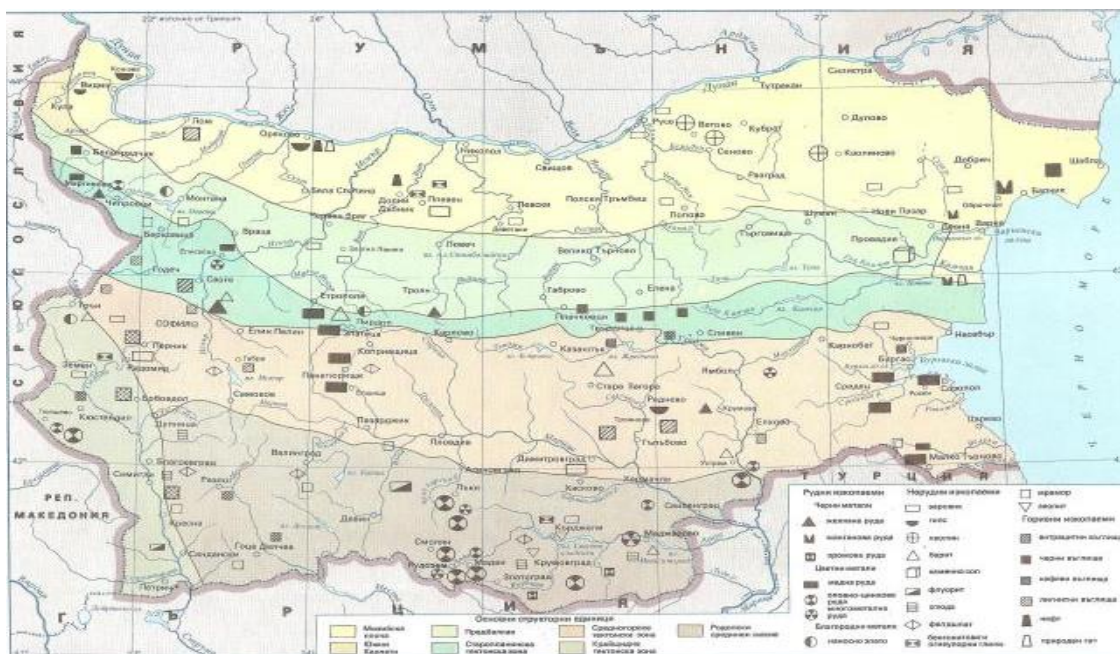
В района на общината има още къси и малки реки /общо 38/, които се пълнят с вода само през пролетта, когато е максимума на оттока на реките.

По отношение на минералните води, община Чипровци се отнася към Мизийски артезиански басейн, като има наличие на азотни пукнатинни терми в старопланинските гранитоиди.

Относителният дял на територията с водни течения и водни площи е 0.8%. Поради недостатъчната наличност на водни площи се изисква правилен подход в усвояването им: залесяване на водосборите на реките и укрепване на терените с развита ерозия, изграждане на ефективна система от пречиствателни станции, регулация на речния отток и др.

3.1.6. Полезни изкопаеми

Чипровската планина е образувана върху Берковската антиклинала и е изградена от гранити и палеозойски кристалинни скали, което се явява предпоставка за наличието на находища на полиметални руди от пирит, магнетит, сидерит, халкопирит и галенит в района на град Чипровци и село Мартиново. Тези находища се експлоатират. Желязната руда в Чипровци е с ограничени запаси, ниско метално съдържание - 28,5% и наличие на вредни примеси. Това я прави неизползваема. От нерудните полезни изкопаеми значение има находището на декоративна брекча край с. Челюстница.

Карта - Полезни изкопаеми

3.1.7. Почви

Според почвено-географското райониране на България /Нинов, 1997 и 2002/ основната част от територията на общината попада в Западна Предбалканска провинция, докато частите с по-висока надморска височина – в Старопланинския средновисок пояс на Долнодунавската почвена подобласт.

Основният почвен тип за тази територия са сивите горски почви. Те са зонален почвен тип. Образувани са върху различни почвообразуващи скали или продукти от изветряването им, като палеогеографските данни сочат, че в миналото са били заети от широколистна горска растителност. В голяма част от района на общината има наличие на кафяви горски почви, които са разположени върху рохкави песъчливо-глинести материали и различни по произход и състав скали. В по-високите части на територията са разположени планинско-ливадните почви. Те се образуват над 1700 м. н. в. и се отличават с каменист състав, значително количество неразложени органични вещества и слабо плодородие. По поречието на реките има наличие на алувиално-ливадни почви. Този тип почви са със слабо оформен профил А-С, а хумусният хоризонт е с мощност 10-70 см с тъмносив до сив цвят. Широко разпространени са по средните и долните течения на реките, по-рядко горните.

3.1.8. Флора

В района на община Чипровци се срещат около 1250 вида растения, като в този брой не са включени културните растения и плевелите. Естествената флора на района е запазена почти навсякъде, изключвайки някои части от селата Мартиново, Чипровци и Белимел. Дивите растения в района включват 20 дървесни вида, 14 вида храсти и над 100 вида треви от общо 58 семейства. По склоновете на Балкана и Предбалкана се срещат голям брой билки: жълт кантарион, здравец, кокиче, десетки багрилни растения като брош, сърпек, вратига, смрадлика, кисел трън и др. Всички тези природни дадености могат да се превърнат в добра основа за развитие на екотуризъм и добиване на етерични масла и багрилни вещества директно от природата.

Горските ресурси на общината са представени предимно от широколистните гори: дъб, бук, габър, ясен и липа. Срещат се също: цера, полския клен, мъждряна и хвойната. Край реките Огоста и Превалска има бяла върба и бяла тополя. В резултат на залесяването, провеждано систематично през последните 50-60 години в района има бял, черен бор, сребрист бор и ела. Сега в община Чипровци са маркирани и запазени 5 многовековни защитени дървета: цер на 300 години в с. Железна, зимен дъб на 300 години в с. Бели мел, дървото Благуна на 250 години в с. Белимел, летен дъб на 150 години в с. Челюстница и цер на 150 години в с. Челюстница.

Природните условия са изключително благоприятни за бъдещото на туризма и курортното дело. Много важна за общината е съществуващата екопътека, която преминава край Чипровския водопад, както и изграждането на втора такава в местността "Равненско градище".

3.1.9. Фауна

В зоографско отношение територията на България се отнася към Палеарктичната зоографска област */по Георгиев, 1980/*, като през нея преминава границата между Евросибирската и Средиземноморската подобласт. Община Чипровци попада в Старопланински район */Евросибирската подобласт/*. Сред бозайниците са: сърна, дива свиня, елен, заек, лисица и др. От клас птици отново се срещат разнообразни видове: яребица, фазан, гривяк, гургулица и др. Срещат се и редица влечуги: смок, ливаден гущер, ивичест гущер и зеления гущер и др.

Антропогенната дейност в значителна степен е видоизменила живата природа и са необходими ефективни мерки за опазване на растителния и животинския свят, важна част от биоресурсите на общината.

4.1 Характеристика на горския фонд

Горският фонд на община Чипровци заема половината от територията – 50,51% */144 905 дка/*. Според картата на растителните пояси */по Енциклопедия България, 5, 1986/*, в територията на общината попада пояс на ксеротермните гори */цер, благуна, граница и др./*, пояс на ксеромезофитните и мезофитните гори */обикновен горун, обикновен габър и др./* и пояс на мезофитните гори */ обикновен бук, ела и др./*. Често срещани са и бяла върба и бяла тополя в долините на река Огоста и нейните притоци. На тази територия са отбелязани и пет многовековни защитени дървета: цер на 300 години в с. Железна, зимен дъб на 300 години в с. Бели мел, дървото Благуна на 250 години в с. Бели мел, летен дъб на 150 години в с. Челюстница и цер на 150 години в с. Челюстница.

Горските ресурси заемат голяма част от територията на общината и се явяват обитаема зона за редица фаунистични комплекси. Трябва да се вземат мерки срещу неблагоприятните фактори, които се отразяват върху горския фонд като, голата сеч и залесяването с неподходящи видове за дадени територии.

4.2. Състояние, потребности и потенциали за развитие на икономиката на община

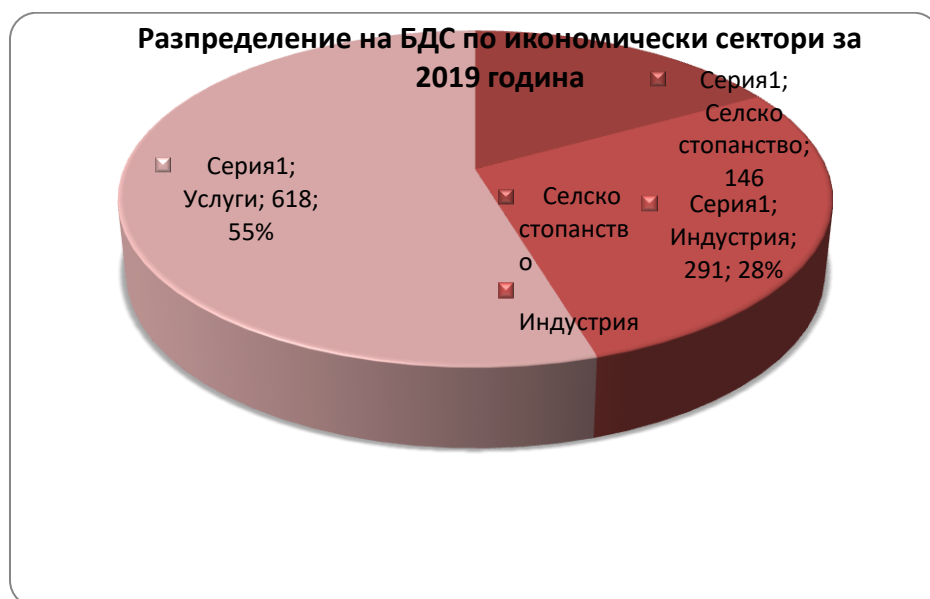
Чипровци към 2020 г.

2.1. Обща характеристика на икономиката

Община Чипровци е разположена в област Монтана, Северозападен район от ниво 2. Състоянието на местната икономика е в пряка зависимост от развитието на икономиката на района, макроикономическите показатели на страната, световните икономически процеси, основава се върху наличните местни ресурси, финансовите средства, с които общината разполага, човешкия ресурс, административния капацитет, установените връзки със съседни общини, историческото развитие на района и други външни и вътрешни фактори, които комплексно и кумулативно оказват влияние върху състоянието на икономиката и тенденциите за нейното развитие.

В периода след 2014 г. БВП на човек от населението в област Монтана нараства по-бързо от средното за страната, достигайки 9 033 лв. през 2018 г. или 58% от средното за страната - 15 615 лв. за 2018 г. Въпреки това благосъстоянието на местното население не се подобрява особено, поради недоброто състояние на пазара на труда. Средногодишната брутна заплата от 10 129 лв. през 2018 г. възлиза на 74% от средната за страната, като се наблюдава процес на застигане.

Анализът на БВП на областта показва рязко увеличение в периода 2014-2018 г. и още по-голям скок на БВП на човек от населението вследствие на негативните демографски тенденции. В близко бъдеще (2020-2021 г.) се очаква показателят да отбележи спад, който е свързан с икономическите процеси в страната, включително възникналото кризисно положение в началото на 2020 г. свързано с вируса COVID-19, чиито икономически ефект тепърва ще се прояви.

Фиг. - Разпределение на БДС по икономически сектори за 2019 година
Източник: Национален статистически институт, 2020 г.

Разпределението на БДС по икономически сектори за 2019 година е много близо до характерното за страната, като значителен превес има третичния сектор, следван от вторичния и първичния сектор. Приносът на община Чипровци за развитието на икономиката на района е малък. Общината може да се характеризира като слабо развита в икономическо отношение със сериозни проблеми в областта на предприемачеството, заетостта, инвестициите, материално-техническата осигуреност, ниска конкурентоспособност и производителността на труда. Поради тази причина общината има нужда от целенасочена подкрепа за икономическо възстановяване. Икономиката на общината е насочена към развитие на първичния сектор – към земеделието и добивната промишленост. Най-добре развити са дърводобив и преработка, хранително-преработвателна промишленост, услуги и туризъм. За 2010 година в община Чипровци се произвежда 0.9% от продукцията в областта като генерира 0.84% от общите приходи от дейността. Нетните приходи от продажби за същата година се равняват на 11 979,9 хил. лв. или 0.9% от нетните приходи от продажби в областта. Въпреки това, те все още остават ниски и недостатъчни за предизвикване на позитивна промяна и раздвижване на икономиката в община Чипровци. Икономиката на общината е разгърната предимно в микропредприятия (до 9 заети), като те представляват 93.6 % от функциониращите в общината. Микропредприятията се характеризират с по-голяма гъвкавост и адаптивност спрямо нуждите на пазара, но от друга страна техният силно преобладаващ брой е признак на липса на стабилност и устойчивост на икономиката. На територията на общината е регистрирано едно средно и 6 малки предприятия. Забелязва се тенденция за увеличения на броя на фирмите в търговията и селското стопанство, докато в преработващата промишленост редица фирми от са прекратили своята дейност. Инвестициите в ДМА нарастват с бързи темпове през последните години, което трябва да се отбележи като положителна тенденция. Средната брутна годишна работна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение в община Чипровци.

Години	Средна брутна годишна работна заплата - лева
2016 г.	7582
2017 г.	7540
2018 г.	7711

За 2010 година средната годишна заплата в община Чипровци е 4510 лв като нараства през последните три години. Въпреки това заплащането в общината е най-ниско в областта (6028), като е с 42% по-ниско от средното за страната. Това определя покупателната способност на населението, което пък е условие за раздвижване на икономиката и от друга страна влияе върху предприемаческата активност на населението.

Бизнес средата в общината може да се определи като неблагоприятна. В тази връзка са предприети мерки като намаляване на местните такси като се наблюдава значително намаляване на таксата върху битовите отпадъци за бизнеса.

2.2. Анализ на икономиката по отрасли

В миналото в общината най-силно развита е била добивната промишленост. На територията на община Чипровци се намират находища на черни и цветни метали. С развитието на рудодобива и преработката на руда през 50-те години на миналия век,

живота в Чипровци се съживява. В селото идват много млади хора с висше образование, които не само се трудят в рудниците и във флотационната фабрика, но и се включват в културния живот. Бележи ръст и килимарството, за което има осигурени пазари в Близкия Изток, Европа и Азия. С указ № 688 от 12.09.1968 година на Президиума на Народното събрание, Чипровци е обявен за град.

Населението на Чипровци посреща с надежда промените в политическия, стопански и културен живот на България на 10.11.1989 година. Преструктурирането на икономиката обаче довежда до отмирането на традиционните за този край отрасли: рудодобив, рудопереработка и военно производство и оставя без работа стотици хора. Загубените пазари на килими допринасят за рязкото намаляване на производството им. Много обезпокоителни са и отрицателните демографски промени и като последица от тях намаляване броя на населението в общината.

В днешно време периферийното положение на Чипровската община, нейният планински и полупланински характер, както и приграничното ѝ местоположение упорито се сочи като много сериозен проблем. Това, едва ли не, е комплекс на живеещите в Чипровци. За да се преодолее това, е нужна инициативата и постоянството както на всеки жител на общината, така и на местната и централна администрация.

С Решение № 420 от 30 май 2009 г. на Общински съвет Чипровци бе предоставена концесия за добив на неметални полезни изкопаеми на италианското сдружение „Н и Н Трейдинг“ Находищата са „Лукина падина“, с. Железна, община Чипровци, находище „Лукина падина“ - участък „Птичи дол - Велин дол“, разположено в землищата на с. Железна. Предприятието бе изградило подземен рудник за добив на флуоритова суровина и обогатителна фабрика за нейната първична обработка. Фирмата е изградила подземни галерии, флотационна фабрика, възстановила е хвостохранилището на закритите железни мини в района и е оборудвала социален комплекс за миньорите. Суровината се използва за производство на флуороводородна киселина, необходима за инертни газове, заместители на фреоните в хладилните и климатичните инсталации. Фирма „Н и Н Трейдинг“ ООД има инвестиционно намерение за разширение на съществуващ подземен рудник за добив на флуоритова суровина „Лукина падина“ на запад с нов участък. Проучвания се извършват в площта „Чипровци-запад“ като дружеството инвестира 41 хил. лв. в терена с размер 24 кв. км.

С Решение № 453 от 2 юли 2018 год. на Министерство на енергетиката приема предложението от „България флуорит“ ООД - гр. София, за прекратяване по взаимно съгласие на договора за предоставяне на концесия за добив на неметални полезни изкопаеми – индустриални минерали – флуоритова суровина – подземни богатства по чл. 2, ал. 1, т. 2 от закона за подземните богатства, от находище „Лукина падина“ участък „Птичи дол-Велин дол“, разположено в землищата на с. Железна и гр. Чипровци, община Чипровци, област Монтана, сключен на 16 юли 2009 г. между министерския съвет на Република България, представляван от министъра на икономиката и енергетиката, и „Н и Н Трейдинг“ ООД - гр. Карара, Италия, изменен с допълнително споразумение № 1 от 15 февруари 2011 г.

Селско стопанство

На територията на общината има благоприятни почвени и климатични условия за развитие на селското стопанство, като то е традиционно за местното население. Релефът е благоприятна предпоставка за развитие на пасищното животновъдство. Площта на земеделските земи в община Чипровци е 122586 дка или 42.73% от територията на общината. В териториален разрез, от гледна точка предназначение на територията, най-голяма е площта на земите за нуждите на селското стопанство в град

Чипровци, следван от село Превала. В процентно отношение, най-голям е дялът на земите, предназначени за селско стопанство в с. Горна Ковачица

Населено място	Площ в дка за нуждите на Селското стопанство	Площ %
с. БЕЛИМЕЛ	10147.649	51
с. ЧЕЛЮСТНИЦА	6768.659	62
гр. ЧИПРОВЦИ	29769.067	47
с. ГОРНА КОВАЧИЦА	7279.074	65
с. ГОРНА ЛУКА	11289.386	41
с. МАРТИНОВО	16065 .738	45
с. МИТРОВЦИ	8313 .556	45
с. ПРЕВАЛА	24636.588	38
с. РАВНА	3221.969	29

Табл. Разпределение на площите по предназначение в община Чипровци по населени места за 2019 г.

Източник на данни: Общинска служба по земеделие, гр. Монтана, офис Чипровци

Съществува проблем с пустеещите, годни за обработка земеделски земи, като такива са налице в селата Горна Лука, Превала, Белимел и Челюстница; Земеделието се развива предимно в стопанства с малка средна площ (17 дка), което се обуславя от планинският и полупланински релеф.

БАЛАНС по ВИДОВЕ ТЕРИТОРИИ ПО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ **Всички землища**

Код	Вид територия по предназначение	Брой	Брой %	Площ дка	Площ %
1	за нуждите на селското стопанство	27534	77.12	125466.708	44.72
2	за нуждите на горското стопанство	7692	21.54	151799.847	54.11
4	водни течения и водни площи	382	1.07	2028.027	0.72
6	за нуждите на транспорта	88	0.25	709.093	0.25

Дялът на напояваните площи е малък, като проблем се явява лошото техническо състояние на изградените напоителни полета. Ниската средна годишна сума на валежите повишава значението на изкуственото напояване.

Проблем, пред който е изправено земеделието е необходимостта от модернизация на производството, внедряване на нова техника и нови технологии за по-голяма конкурентоспособност на производството.

Опасност пред земеделието са ерозионните процеси, на които са подложени земеделските земи, което се дължи на големите наклони на релефните форми. Трябва да се вземат необходимите превантивни мерки като се изградят необходимите съоръжения и се съобрази с този проблем обработката на земята.

РЕГИСТРИРАНИ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНИ ПО РЕДА НА НАРЕДБА № 3/1999 за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани:

стопанска година	общ брой зем.стопани обработващи площи и отглеждащи животни, регистрирани по реда Наредба 3/1999	площ на обработваемата земя (дка), включена в анкетни формуляри по Наредба 3/1999	брой зем.стопани регистрирани с животни по Наредба 3/1999
2014/2015	168	13 412	81
2015/2016	167	11 243	107
2016/2017	156	11 910	94
2017/2018	136	23 824	86
2018/2019	131	25 883	78

Земеделието в общината е представено с развито животновъдство и растениевъдство

Растениевъдство

Растениевъдството в общината е представено от зърнено-хлебни и зърнено-фуражни култури, картофопродукцията, билкарството, овощарството, лозарството.

Зеленчукови култури на територията на общ. Чипровци

стопанска година	засети площи/дка/					общо
	пшеница	ечемик	слънчоглед	царевица за зърно	сливи	
2014/2015	650	100	0	0	13	763
2015/2016	320	0	990	300	40	1650
2016/2017	550	320	735	190	67	1862
2017/2018	460	340	200	0	67	1067
2018/2019	300	720	665	350	67	2102

Удобни площи за развитието на овощарство и картофопродукция са налични по южните склонове на Широка планина (Предбалкана). Овощарство се развива още в селата Превала, Горна Лука, Челюстница и Белимел. Долинното разширение на река

Превалска предоставя благоприятни условия за развитието на растениевъдството, и по-конкретно отглеждането на овощни дръвчета, царевица, ръж и овес.

Възможностите, които стоят през сектора са свързани с екологичната чистота на района и възможностите за развитие на биологично земеделие. По този начин ще се даде възможност за намиране на нови пазари на продукцията и за повишаване на нейната добавена стойност.

Важно е и обвързването на продукцията на растениевъдството и животновъдството и за добрата координация между двата сектора.

Релефът обуславя и наличието на голям брой билки. Съществуват възможности за тяхното събиране, обработване, пакетиране, както и за добиване на етерични масла и багрилни вещества.

Животновъдство

Планинският и полупланински релеф в общината благоприятства развитието на земеделието в община Чипровци. Общината разполага с обширни площи естествени ливади, мери и пасища, които позволяват развитието на пасищното животновъдство. Отглеждането на зърнено-фуражни култури на територията на общината също е предпоставка за развитието на подотрасъла. Основно се отглеждат крави и кози. За последните 5 години тенденцията показва колебливо нарастване на броя на кравите и драстично нарастване на броя на овцете, отглеждани в община Чипровци.

2015 година																
ОБЩИНА	говеда	в т. ч. крави	биволи	вт.ч. бивол ици	овце	в т. ч. овце-майки	кози	в т. ч. кози-майки	свине	в т. ч. свине-майки	птици	в т. ч. кокошки-носачки	бройл	зайци	в т. ч. зайкини-майки	пчелни семейства
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	хил.бр.	хил.бр.	хил.бр.	бр.	бр.	бр.
Чипровци	333	185	0	0	3086	3010	1136	1115	0	0	4.457	4.400	0.000	275	160	1113
2016 година																
ОБЩИНА	говеда	в т. ч. крави	биволи	вт.ч. бивол ици	овце	в т. ч. овце-майки	кози	в т. ч. кози-майки	свине	в т. ч. свине-майки	птици	в т. ч. кокошки-носачки	бройл	зайци	в т. ч. зайкини-майки	пчелни семейства
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	хил.бр.	хил.бр.	хил.бр.	бр.	бр.	бр.
Чипровци	489	321	0	0	3985	3935	1530	1515	0	0	3.743	3.643	0	278	258	1420
2017 година																
ОБЩИНА	говеда	в т. ч. крави	биволи	вт.ч. бивол ици	овце	в т. ч. овце-майки	кози	в т. ч. кози-майки	свине	в т. ч. свине-майки	птици	в т. ч. кокошки-носачки	бройл	зайци	в т. ч. зайкини-майки	пчелни семейства
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	хил.бр.	хил.бр.	хил.бр.	бр.	бр.	бр.
Чипровци	364	276	0	0	3980	3886	1663	1624	42	7	3.22	2.9	0	208	162	1417
2018 година																
ОБЩИНА	говеда	в т. ч. крави	биволи	вт.ч. бивол ици	овце	в т. ч. овце-майки	кози	в т. ч. кози-майки	свине	в т. ч. свине-майки	птици	в т. ч. кокошки-носачки	бройл	зайци	в т. ч. зайкини-майки	пчелни семейства
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	хил.бр.	хил.бр.	хил.бр.	бр.	бр.	бр.
ЧИПРОВЦИ	373	257	17	17	4238	4131	1599	1558	0	0	2.685	2.485	0	126	100	1735
2019 година																
ОБЩИНА	говеда	в т. ч. крави	биволи	вт.ч. бивол ици	овце	в т. ч. овце-майки	кози	в т. ч. кози-майки	свине	в т. ч. свине-майки	птици	в т. ч. кокошки-носачки	бройл	зайци	в т. ч. зайкини-майки	пчелни семейства
	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	бр.	хил.бр.	хил.бр.	хил.бр.	бр.	бр.	бр.
ЧИПРОВЦИ	319	208	29	27	4053	3960	1223	1193	0	0	1.736	1.7	0	86	82	1837

Табл. - Брой животни в община Чипровци към 31.12.2020 г. Източник: Община Чипровци

Животновъдство в общината се развива предимно в семейния частен сектор. Това затруднява инвестициите в съвременни технологии и адаптиране на съвременни методи за отглеждане на животните.

Стопанска година	Общ брой зем.стопани обработващи площи и отглеждащи животни, регистрирани по реда Наредба 3/1999	Площ на обработваемата земя (дка), включена в анкетни формуляри по Наредба 3/1999	Брой зем.стопани регистрирани с животни по Наредба 3/1999
2014/2015	168	13 412	81
2015/2016	167	11 243	107
2016/2017	156	11 910	94
2017/2018	136	23 824	86
2018/2019	131	25 883	78

Горско стопанство

Площта на горските територии на общината е 16 539 ха, което представлява 19,8% от горските територии в областта.

4.2.1. Състояние и потенциали за развитие на туризма

На територията на община Чипровци са разположени различни природни обекти и културно-исторически ценности, в които има голям потенциал за развитие на туризъм през следващите години до 2040 г.

В общината са разположени следните защитени местности:

- ☐ „Чипровският водопад“ – разположен в долината на Стара река, сред букова гора. Височина – 18 м. Достъпен посредством екопътека „Деяница“ – 1-2 ч. пешеходен маршрут;
- ☐ Поляна „Деяница“ – разположена под връх Три чуки /1938 м/ и връх Вража глава /1936 м/ и е с площ около 30 ха;
- ☐ Вр. „Стоовци“ /наричан още Разчепати камък/ – разположена на 9 км. източно от с. Превала и върху част от землищата на селата Смоляновци и Белотинци, общ. Монтана. В подножието на този връх е скалата Викалото, под която има надписи, все още неразчетени докрай от археолозите;
- ☐ „Равненско градище“ - разположен край село Равна на площ от 186 ха. Характеризира се с девствена природа със защитени растителни видове - лаврово бясно дърво, самодивско цвете и бодлив залист.

Защитени природни обекти:

- ☐ „Мишин камък“ - разположен между с. Превала и с. Горна Лука, в Чипровския дял на Стара планина, в едноименен лесопарк. Представлява пещера с дължина 695 м и изваяни от природата фигури от сталактити и сталагмити, водопад и езеро. Пещерните води чрез сифон се оттичат в река Огоста.

Пещери:

Най-дълбоката пропадна карстова пещера - „Плешовска дупка“ е разположена в землището на с. Превала. Тя е с дължина 742 метра и дълбочина 102 м.

Други изследвани карстови пещери в района са: "Леви Шупли камък" /с дължина 342 м/; "Айдушката пещера" /127 м/; "Врелото в селото" /97 м/; "Еврейски реп" /41 м/; "Буко" /38 м/; "Мицина дупка" /36 м/; "Янина чука" /31 м/; "Левица – врелото" /27 м/; "Ранджова търса" / 27 м/; "Меча дупка" /25 м/ и др.

Екомаршрути:

На територията на община Чипровци съществуват над 20 маршрута за пешеходен и познавателен туризъм, за събиране на билки и горски плодове, за риболов:

□ Чипровци – Гушовски манастир – Хижа „Явор“ – Чипровски водопад – Вишката – м. „Деяница“;

□ Чипровската екопътека „Деяница“ /продължителност – 1 ден през всички сезони/;

□ Чипровци – Чипровска застава – м. Алдинци – м. „Деяница“ – Вишката – м. „Три кладенци – м. „Маринова чука“ - с. Мариново – Чипровци /продължителност – 2 дни, летен маршрут/;

□ Чипровци – м. „Велин Дел“ – „Буни връх“ – „Врански камък“ – м. „Чуката“ – „Яворов дол“ – кв. „Бързан“ – Чипровци /продължителност - 1 ден, летен маршрут/;

□ Чипровци – Велин Дел – м. „Буни връх“ – „Цървени кладенци“ – с. Горна Лука-пещера „Мишин Камък“ /продължителност – 1 ден, летен маршрут/;

□ Чипровци – с. Копиловци, планинският водач пристига предварително там и очаква туристите. От там се тръгва, преминава се копиловската екопътека и се стига до мястото, където тя се слива с чипровската екопътека в м. „Деяница“, преминаване през Вишката, чипровския водопад, Гушовски манастир /продължителност 3 дни/;

Превала – Стоовци /продължителност - 1 ден, целогодишно/.

Рупи

По протежение на мраморната зона, излизаща на повърхността западно от Горно Язово и стигаща източно от с. Железна са разкрити повече от 50 стари ями, наричани от местното население рупи. Най-богата на такива рупи е зоната между Чипровци и с. Мариново. Тяхното начало е източно от м. Яворов дол, а краят им е на изток от Рупски дол. Повечето от изработените пространства нямат връзка помежду си. В дълбочина тези рупи представляват отработени пространства от наклонените рудни тела.

Средства за подслон и места за настаняване

На територията на община съществуват малки хотели и къщи за гости, но те не са регистрирани от Националния статистически институт. Последният събира статистически данни само за категоризирани средства за подслон и места за настаняване с над 10 легла, функционирали през съответната година.

От гледана точка на устройство на територията за развитието на туризма в Чипровци ще е от полза да се подобри туристическата инфраструктура.

Изводи:

Недоразвит туристически продукт като цяло;

Недоразвитата мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма;

Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги;

Лошата транспортна достъпност към местата за туризъм;

Лошо състояние и ограничен достъп до обекти на природното и културно наследство.

4.3. Развитие на демографската среда и човешките ресурси

4.3.1. Демография

4.3.1.1. Населението на община Чипровци по постоянен и настоящ адрес

Община Чипровци е малка по население и територия община, намира се в област Монтана.

Населението на община Чипровци за 2019 г. спрямо, област Монтана е около 2,4% или 3066 д., като 49,6 % живеят в град Чипровци, и 50,4 % от населението на общината, живеят в селата.

Демографските тенденции в развитието на община Чипровци могат да бъдат проследени спрямо промените в населението на общинския център –град Чипровци.

След преброяването на 4.12.1985 г., данните показват ясно изразена тенденция на намаляване на населението.

	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.	2016г.	2017г.	2018г.	2019 г.
Община Чипровци	4140	4204	3883	3846	3412	3353	3219	3139	3066
с.Белимел	250	242	232	237	232	231	215	206	189
с.Горна Ковачица	112	108	101	100	121	117	123	115	121
с.Горна Лука	193	186	178	176	187	184	174	163	155
с.Железна	368	359	343	344	277	273	262	252	244
с.Мartiново	343	337	319	314	240	240	302	269	259
с.Митровци	100	97	88	87	131	151	151	159	161
с.Превала	495	478	461	453	410	392	369	372	372
с.Равна	49	52	48	46	37	36	34	32	30
с.Челюстница	81	74	65	65	75	73	70	73	72
гр.Чипровци	2149	2091	2041	2204	1702	1656	1594	1548	1520

Таблица - Текуща демографска характеристика в община Чипровци (2011-2019 г.)

Сумарно населението на Чипровци в периода 2011 -2019 г. е намаляло с 649 д. или, спрямо населението от 2011 г. с 17,5%. Тенденцията за намаляване на населението е обхванала всички населени места в общината.

Община Чипровци се нарежда на предпоследно място по брой население, спрямо данните на НСИ за населението в област Монтана към 31.12.2019 г.

4.3.1.2. Миграция. Естествено движение на населението в Община Чипровци

Един от основните демографски фактори даващи отражение върху числеността на населението са фактическите параметри на показателите формиращи неговия естествен прираст – раждаемост и смъртност. Анализите и оценките за състоянието и очертаващите се тенденции в естественото движение на населението са важни от гледна точка на стра-тегическите насоки за развитието на общината.

Като цяло, естественият прираст на населението в община Чипровци е с отрицателни величини за целия изследван период (2014 – 2019).

4.3.1.3. Миграция. Механично движение на населението по пол и местоживееене в Община Чипровци

Вторият фактор, оказващ въздействие върху броя на населението засяга неговото механично движение. Механичният прираст като демографски показател е резултат от разликата между броя на заселените и на изселените.

4.3.1.4. Полова структура

Половата структура е от голямо значение за естественото възпроизводство на населението. Определя се от различията и особеностите на мъжете и жените както и от особеностите в динамиката на раждаемостта и смъртността на населението.

Значението на половата структура на населението се определя от различията и особеностите на мъжете и жените като част от естественото възпроизводство, тяхното място и роля в семейството, участието им в трудовия процес, техният социален статус и др. Половата структура зависи главно от особеностите в динамиката на раждаемостта и смъртността на населението. Данните за 2019 г. показват, че съотношението между мъжете и жените в община Чипровци е 1508 мъже към 1558 жени. Тяхното разпределение в градовете е 744 мъже и 776 жени, а в селата от общо 1546 д., 765 са мъже и 782 са жени. Характерното за страната и област Монтана съотношение мъже:жени е ясно изразено и на територията на община Чипровци, като се изразява с дисбаланс между половете. В резултат на по-високата смъртност при мъжете и по-малката им продължителност на живот, тяхното по-слабо представяне е характерно за цялата страна.

	ОБЩО		
	ВСИЧКО	МЪЖЕ	ЖЕНИ
Р България	100.0	48,7	51,3
област Монтана	100.0	49,1	50,9
община Чипровци	100.0	49,2	50,8

Таблица - Полова структура на населението 2019г. (%)

4.3.1.5. Възрастова структура

Разпределението на населението по обхват на възрастовите групи изразява възрастовата структура на населението. Интервалите за изследване на възрастовата структура се определят в зависимост от целта на демографското проучване. Те могат да се разделят на 1 годишни, 5 годишни и 10 годишни. Поделянето на населението на възрастови групи има важно значение за участието в трудовия процес, естественото възпроизводство, дава ясна представа за репродуктивните възможности на населението.

Шведския демограф и статистик Зундберг, разпределя населението на 3 типа възрастова структура – поколение на децата, поколение на родителите и поколение на прародителите. Прилагането на тази типология показва, че населението на община Чипровци има регресивен тип на възпроизводство. Поколението на прародителите

(население на 50 и повече навършени години) превишава значително като брой и относителен дял поколението на децата (население от 0-14 навършени години).

	0-14г.	15-49г.	50+г.
Р България	13,2	46,8	40,0
област Монтана	12,9	45,7	41,4
община Чипровци	6,1	30,9	63

Таблица - Възрастова структура на населението по Зундберг 2019г.(%).

Съпоставянето на данните от предходни години показва, че населението на община Чипровци застарява. На настоящия етап, население в под трудоспособна възраст има по-малък относителен дял от този в страната и област Монтана. Процесът на застаряване ще продължава да има негативно отражение върху сегашното и бъдещо състояние на естественото възпроизводство. В тази насока община Чипровци не се различава от общите тенденции в демографското развитие на България.

4.3.1.6. Трудоспособен контингент

Промените във възрастовата структура имат определящо значение за формирането на трудоспособния контингент от населението. Той включва лицата от началната до пределната трудова възраст според трудовото законодателство. Тенденцията за остаряване на населението води до промени в неговата основна възрастова структура – разпределението на населението под, във и над трудоспособна възраст.

Населението в под трудоспособна възраст в община Чипровци е 6,6% от общия брой на населението за общината, разликата между населението в под трудоспособна възраст и над трудоспособна възраст е с тенденция за увеличаване в полза на населението в над трудоспособна възраст.

Възрастова структура на населението в община Чипровци				
Години	Общо	Възрастови групи		
		0-19 години	20-64	Над 65 години
Брой				
2015	3412	289	1772	1351
2016	3353	279	1750	1324
2017	3219	258	1652	1309

2018	3139	254	1616	1269
2019	3066	253	1567	1246
%				
2015	100,0	8,5	51,9	39,6
2016	100,0	8,3	52,2	39,5
2017	100,0	8,0	51,3	40,7
2018	100,0	8,1	51,5	40,4
2019	100,0	8,3	51,1	40,6

Таблица - Население под, в и над трудоспособна възраст 2020 г.

ЗДРАВНИ, ОБРАЗОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

4.3.2. Анализ на здравеопазването.

В община Чипровци е създадена и функционира инфраструктура на периферната здравна мрежа. В обектите от нея се осъществява доболничната помощ. Броят и функционалните особености на инфраструктурата на здравеопазването са съобразени с нормативната уредба за дейността на периферната здравна мрежа, числеността населението в общината и отделните селища, здравния статус на населението и др.

Динамиката на движение на медицинския персонал, обслужващ община Чипровци, показва негативна тенденция на намаляване на лекарите.

Към 2020 г. организацията на здравеопазването в община Чипровци включва единствено извънболнична лечебна дейност.

В общината са налице 2 общопрактикуващи лекари, които са организирани в индивидуални амбулатории. Първичната извънболнична лекарска е ситуирана в град Чипровци, където практикуват двама лекари, които по график посещават и останалите населени места от общината. Специализирана лекарска помощ в общината не е осигурена. Може да се получи в областния център. Тъй като броят на лицата в листите е близък до нормативния минимум, намаляването на хората би могло да доведе и до намаляване на предоставяните здравни услуги. За осигуряване на качествено здравно обслужване е необходимо повишаване на квалификацията на общопрактикуващите лекари. Проблем е непривлекателността на тази професия, особено в по-малките населени места. В малките населени места в общината живее възрастно население с повече и по-задълбочени здравословни проблеми, които се нуждаят от често наблюдение и осигурен постоянен денонощен достъп до медицински услуги.

В района на обслужване на МБАЛ “Д-р Стамен Илиев“ АД гр. Монтана попадат общини Монтана, Бойчиновци, Г. Дамяново и Чипровци. Болницата разполага с 400 легла.

Денталната помощ е организирана в три дентални практики в гр. Чипровци и една дентална практика в село Превала.

В гр. Чипровци има филиал на Звеното за спешна медицинска помощ. То е настанено в сградата на бившата поликлиника, където са и амбулаториите на стоматолозите. Във Филиала за спешна медицинска помощ работят трима лекари и осем медицински специалисти – шест фелдшери и две медицински сестри.

Показатели	2017	2018	2019
Болнични заведения – общо	-	-	-
Легла	-	-	-
многопрофилни болници	-	-	-
Легла	-	-	-
специализирани болници	-	-	-
Легла	-	-	-
центрове за кожно-венерически заболявания	-	-	-
Легла	-	-	-
комплексни онкологични центрове	-	-	-
Легла	-	-	-
центрове за психично здраве	-	-	-
Легла	-	-	-
Лечебни заведения за извънболнична помощ - общо	-	-	-
Легла	-	-	-
диагностично-консултативни центрове	-	-	-
Легла	-	-	-
медицински центрове	-	-	-
Легла	-	-	-
самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории	-	-	-
дентални центрове	-	-	-
медико- дентални центрове	-	-	-
Легла	-	-	-
Други лечебни и здравни заведения	-	-	-
Легла	-	-	-
Медицински кадри			
Лекари - общо	6	5	5
в т.ч. Общопрактикуващи ¹	3	2	2
Лекари по дентална медицина	3	3	3
Медицински специалисти по здравни грижи	8	8	8

Таблица - Лечебни и здравни заведения и медицински кадри, Източник: РЗИ-Монтана

Здравната инфраструктура в общината не е на необходимото ниво за осигуряване на качествени здравни услуги, най-вече поради необходимостта от модерна специализирана техника. Необходимо е ново оборудване на центъра за спешна медицинска помощ.

4.3.3.Изводи и тенденции в развитието на системата на здравеопазването и здравната инфраструктура на община Чипровци.

Демография и здравни проблеми:

- Миграционните процеси и отрицателния естествен прираст на населението ще по-виши необходимостта от по-адекватни и качествени здравни услуги на фона на масовото обедняване на населението.
- Негативна тенденция за обезлюдяване на малките населени места.
- Увеличава се броят на хората в нужда и хората от рисковите групи и групите в не-равностойно положение.

Лечебни заведения:

- Липса на болнично заведение.
- Недостатъчен брой лични практики, което затруднява предоставяне на здравни услуги на отдалечените места в общината.
- Недостатъчен брой специалисти по здравни грижи
- Населението, живеещо в някои отдалечени райони нямат равни възможности за достъп до болнични заведения.

Достъп до болнични заведения:

- Отдалечеността на селищата от мястото на предлагане на медицинска помощ (първична, специализирана, болнична, спешна и неотложна), показва неравномерно покритие на селските райони от мрежата от лечебни заведения.
- Отдалечени населени места от областния и от общинския център с фрагментарно покритие на нуждите от здравни грижи за населението. Необходимо е подобряване на здравния достъп и осигуряване на равни възможности за използване на здравни услуги в малките населени места в общината.

Осигуреност с лекари:

- Тенденция към намаляване броя на лекарите по медицина и дентална такава, както и на специалистите по здравни грижи.
- Осигуряването на качествено здравеопазване изисква:
- Осигуряване на равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване чрез осигуряване на равни възможности за достъп до здравните услуги на хората, включително и на живеещите в малки населени места, отдалечени от общинския център;
- Модернизация на материално-техническата база на спешния център, чрез осигуряване на съвременна медицинска апаратура;
- Създаване на мобилни екипи за осигуряване на медицинска помощ в отдалечените и труднодостъпни места;
- Укрепване на капацитета на общественото здравеопазване и засилване ролята на първичната помощ за сметка на болничното лечение; повишаване на здравната култура сред малцинствените групи.

- Изграждането и управлението на справедлива, устойчива и ефективна общинска здравна система, ориентирана към качество и резултати с навлизане на електронно управление в системата на здравеопазването и създаване на условия за здраве за всички през целия живот.

4.3.4. Анализ на образованието.

Образователната структура на населението има важно значение за потенциала на работната сила и за възможностите за развитие пред местното население, а тя е силно зависима от наличната образователна инфраструктура и организация на образованието на територията на общината.

Образователната инфраструктура на общината трябва да осигури условия за качествено образование на местното население, да осигури равен социално включване и равен достъп за групите в неравностойно положение.

На територията на общината функционира една единствена целодневна детска градина, която е ситуирана в град Чипровци. В селата в община Чипровци не функционира детска градина. ЦДГ „Детелина“ е детска градина с общинско финансиране. Вътрешната организация до 2010 г. е решена в една яслена група, смесена група - с деца от 3 до 5 годишна възраст, като с цел да се създаде възможност и за по-малките населени места в общината е приложен организационен модел с подготвителна група за училище и по 1 смесена група в селата Превала, Железна и Бели мел.

Показатели	2010	2011	2012
Детски ясли - общо	1	1	1
места	16	16	16
Деца - общо	10	13	12
момчета	4	7	3
момичета	6	6	9

Таблица - Детски ясли и деца в детските ясли

Макар това да е единствената детска градина в общината, нейният капацитет не е запълнен дори и на половина. Нарушените демографски процеси водят до намаляване на броя на децата в общината. За периода 2016 – 2020 г. броят на децата в детското заведение е намалял. След 2010 година филиалите за закрити, като основното заведение функционира с в две групи с 4 детски учителки. Община Чипровци е единствената община в областта с едно единствено заведение за предучилищно заведение. Към 2020 година броят на децата в нея е 39. В областта по-голямата част от заведенията запазват почти същия брой деца, като общините Монтана, Лом и Брусарци дори го увеличават.

Показатели	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Детски градини ¹ - общо	1	1	1
Детски учители	4	4	4
Деца	44	40	39
Целодневни детски градини	1	1	1

Таблица № - Детски градини

Общото образование също изпитва затруднения, като намалява значително броят на децата. Единственото общообразователно училище в цялата община е ОУ “ Петър Парчевич”. Важно е да се отбележи, че училището е наследник на най-старото българско училище, създадено още през 1624 г.

Показатели	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Училища - общо	1	1	1
Преподаватели	11	11	10
Ученици	66	66	67

На територията на община Чипровци има едно училище, което е със статут на средищно. Това налага провеждане на учебния процес в условията на маломерни паралелки и поради задълбочаване на тези негативни тенденции - при паралелки със слети класове. Броят ученици към 2020 година е 67. Осигурени са два автобуса за транспорт за учениците от селата в общината.

4.3.5. Обществен ред и сигурност.

Престъпления, завършили с осъждане по местоизвършване на престъплението.

Община Чипровци (брой)					
2 014	2015	2016	2017	2018	2019
8	11	8	11	8	7

Източник НСИ 2020 www.nsi.bg

През 2019 г. броят на регистрираните престъпления срещу личността и собствеността, завършили с осъждания показва тенденция на намаляне. Спрямо 2015 г. спадът е 16,00%; но спрямо останалите периоди от анализирания период.

По брой на осъдените лица за 2019 – 7 бр., за всяко едно от тях, престъплението е първо. Не се отчита осъдителни присъди за второ, трето и повече престъпления.

Осъдени лица по брой на извършените престъпления.

(брой)				
години	Общ	едно престъпление	две престъпления	три и повече престъпления
2014	8	7	1	-
2015	13	1	-	-
2016	8	7	1	-
2017	11	10	1	-
2018	8	6	2	-
2019	7	7	-	-

Източник НСИ 2020 www.nsi.bg

4.3.6. Пазар на труда в община Чипровци.

а/Безработица.

Населението в трудоспособна възраст представлява 49,1% от населението на общината, което е далеч под средното за страната (62,15%) и малко под средното за област Монтана от 56,7.

Равнището на безработица в община Чипровци към 31.12.2019 г. е 19,9 % - едно от високите в област Монтана и страната. В сравнение с 2018 год. тя е била 20,3 %, т.е. нивото на безработицата е спаднала с около 1,1 %, а спрямо 2017 г., където безработицата е в рамките на 24,4%, спадат в рамките на 12,5%. В сравнение с 2015, видима е устойчива тенденция за намаляване на средното равнище на безработицата в община Чипровци с повече от 45,50%.

Средно равнище на безработицата в %	31,7	33,0	28,4	20,3	19,9
Средногодишен брой безработни лица-бр.	333	347	299	213	209

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ –Чипровци

Броят на безработните лица за отчетният период също бележи намаление - от 333 бр. през 2015, до 209 бр. през 2019 год., т.е. намаление 1,6 пъти. Движението на равнището на безработица през годините показва тревожна тенденция на нарастване, като стойностите са винаги над средното за страната. Този проблем се дължи както на икономическата криза, довела до множество съкращения, затваряне на предприятия и стесняване на дейността на други, така и на ниската квалификация на работната ръка, която не може да отговори на нуждите на пазара на труда.

4. Брой на продължително безработните лица лица/ПБЛ/, разпределение на ПБЛ.								
Година	Брой рег. ПБЛ	По образование				По квалификация		
		с висше	със средно	с основно	с начално и по-ниско	с работническа професия	специалисти	без квалификация
2015	157	2	117	23	15	86	24	47
2016	147	2	114	17	14	82	22	43
2017	146	5	111	17	13	81	24	41
2018	94	1	69	11	13	61	14	31
2019	81	3	56	8	14	44	10	27

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ – Чипровци

4.4. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност.

Развитието на икономиката в община Чипровци в пазарни условия е свързано с нуждата от специфичен вид услуги, целево насочени към подкрепа на населението и бизнеса. Във функционално-отраслов аспект, те са свързани основно със създадена и функционираща инфраструктура в следните направления.

4.4.1. Институционална инфраструктура.

Институционалната инфраструктура е със специфичен характер. Тя включва обекти, предоставени на различни институции, олицетворяващи дейността на различните видове власти на територията на община Чипровци. Седалищата на тези институции са в община Чипровци и за тяхното функциониране е изградена съответната инфраструктура.

От обектите на инфраструктурата на местната власт е сградата на общинската администрация на община Чипровци, както и обекти, в които са настанени изнесени общински структури. Инфраструктурата, използвана от районните институционални структури, осигуряваща обслужване на населението са:

- Полицейски участък с район на обслужване: Участъкът обслужва града и 9 села;
- Дирекция „Бюро по труда“ – Монтана, офис Чипровци;
- Дирекция “Социално подпомагане” – обслужва община Чипровци;
- Общинска служба по Земеделие Чипровци.

4.4.2. Техническа инфраструктура.

а/ Водоснабдителна мрежа.

Община Чипровци използва услугите на дружество „ВиК” ООД гр. Монтана за поддържане и експлоатация на водоснабдяването на населението и промишлеността. Водоизточниците наброяват общо 22, като главни са водохващанията „Щавляк“ и „Козарница“. Сезонен режим на водоснабдяване има в селата Горни Лука и Митровци. Водопроводната мрежа на община Чипровци обхваща всички населени места, като възлиза общо на 116 км водопроводни тръби, които са разпределени на 38 км външни водопроводи и 78 км вътрешна водопроводна мрежа. Почти всички тръби, които

изграждат външната водопроводната мрежа в селата, са изградени от етернит и са с висока степен на амортизация. Единствено в с. Горна Ковачица всички водопроводи са подменени с полиестерни тръби, а в с. Бели мел около 60 %. Подобна е и ситуацията с вътрешната мрежа, където процентът на етернитови тръби е около 80. В град Чипровци подмяната с полиестерни тръби е около 50 %, а в с. Железна около 40%. Получават се големи загуби на питейна вода и е необходима допълнителна подмяна на тръбите с качествени полиетиленови тръби за ограничаване разхода на водните ресурси. Като загубите на вода през годините са на едно постоянно високо ниво.

Не са представени данни за микробиологичните и химични изследвания на местните извори.

Водопроводната мрежа на общината, съгласно приложените схеми от „ВиК“ Монтана е изградена в следните 7 броя водоснабдителни групи:

Водоснабдителна група „Горна лука – Митровци“, задоволяваща нуждите от питейна вода на селата: с. Горна лука и с. Митровци. Изграден е резервоар от 160 куб. м. и местни водоизточници с общ дебит от 1,6 л/сек – достатъчен за нуждите на двете села;

Водоснабдителна група „Белимел – Г. Ковачица“, задоволяваща нуждите от питейна вода на: с. Белимел, посредством ПС /помпена станция/, резервоари 32 куб.м., 9 куб. м. и 25 куб. м., от местни водоизточници с общ дебит 6,6 л/сек. /Тошков кладенец, Блатото – стар, Блатото – нов, Йовин кладенец, Петров дол и дренаж към ПС/, задоволяващ напълно нуждите на с. Белимел и с. Г. Ковачица. Село Г. Ковачица се задоволява от тласкатела на ПС за с. Белимел чрез отклонение и резервоар от 100 куб. м., в който се включват и местни водоизточници;

- Водоснабдителна група „Чипровци – Железна“, задоволяваща нуждите от питейна вода на гр. Чипровци и с. Железна, посредством резервоари с обем от 100 куб.м., 280 куб.м. и 500 куб.м. и от местни водоизточници с общ дебит 1,60 л/сек., достатъчни за нуждите на двете селища /каптаж Козарник – 2 бр. и 2 бр. речни водохващания – Козарника и Щавлека/;
- Водоснабдителна група „Мartiново“, задоволяваща нуждите от питейна вода на с. Мартиново от местни водоизточници с общ дебит 1,6 л/сек. – напълно достатъчен за нуждите на селото. Изградени са и резервоари с обем от 120 куб.м. и пречиствателно съоръжение. Местните водоизточници са „Джонини бари“, „Цекин кладенец“ и „Марина доличка“;
- Водоснабдителна група „Превала“, задоволяваща нуждите от питейна вода на с. Превала, посредством ПС, резервоари с обем от 60 куб.м., 100 куб.м. и 300 куб.м. и дебит от 0,59 л/сек. на местни водоизточници /Турски кладенец и Бонкин дол/;
- Водоснабдителна група „Равна“, задоволяваща нуждите от питейна вода на с. Равна от местни водоизточници с общ дебит 0,20 л/сек. и резервоар с обем от 50 куб.м. – напълно достатъчни за нуждите на селото /Кърна-круша и Кръста/;
- Водоснабдителна група „Челюстица“, задоволяваща нуждите от питейна вода на с. Челюстица от местни водоизточници с дебит 0,5 л/сек. и резервоар с обем от 100 куб.м. – напълно достатъчни за нуждите на селото.

б/Канализационна мрежа.

„В и К“ ООД град Монтана не поддържа канализационна система на града/общината. Липсва канализационна мрежа в селата.

Изграждането на канализационна мрежа се явява едно от най-необходимите и сигурни мероприятия за подобряване на екологията на града и населените места в общината.

в/Електроснабдяване, енергопотребление и ВЕИ.

В община Чипровци е изградена и мрежа за електроснабдяване на основните потребители – бита, комуналния сектор и производствените предприятия. Основни точкови елементи на електроенергийната мрежа са голям брой понижаващи трансформатори.

В общината няма неелектрифицирани населени места. Електроенергийната система е добре изградена и оразмерена за натоварване, по-голямо от сегашното. Мрежата със средно напрежение се нуждае от доизграждане и реконструкция. Наличните трафопостове осигуряват средно 220 V напрежение.

Системата на уличното осветление в община Чипровци обхваща 49 км улици и общо 1000 бр. осветителни улични и 100 броя паркови тела. Годишните разходи за електропотребление на улично осветление към 31.12.2019 е 34639 лв.

Относителният дял на осветените улици в община Чипровци достига 68,00%

Потенциалът на ВЕИ на територията на община Чипровци се описва в справка информация за изпълнение на Общинска програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива за всяка изминала календарна година. Техническият потенциал е много малък и не представлява интерес за изпълнение на инвестиционни проекти.

Основни изводи от анализа на електроснабдяването и енергопотребление:

- Подмяна и доизграждане на уличното осветление в общината с LED и енергоспестяващи осветителни тела.
- Доставка и монтаж на системата за централизирано управление на уличното осветление на територията на общината. Подмяна на уличните осветителни тела с енергоспестяващи.
- Липсва изградена ВЕИ инфраструктура (включени в електроенергийната система) и не са заявени такива за предстоящо изграждане.
- Нисък интерес за изграждане на соларни и фотосоларни инсталации за бизнеса, инсталирани на покриви, или върху площи неизползвани за селскостопанска дейност.

г/Транспортно-комуникационна.

Главна пътна мрежа/инфраструктура

Община Чипровци е разположена в близост до Европейски коридор № IV /Дрезден – Прага – Братислава – Гьор – Будапеща – Арад – Крайова – София – Пловдив – Истанбул/, но въпреки сравнително краткото разстояние няма пряк достъп на жителите на общината до главния път.

Републиканската пътна мрежа /РПМ/ е представена от третокласните пътища III-102 и III-1022, които са с обща дължина от 39.368 км. за територията на общината.

РП Път III-102 „Граница ОПУ – Видин – Превала – Митровци – Бели Мел – Граница Община Г. Дамяново“, от км. 43+380 до км. 64+300, дължина 20.920 км.

РП Път III-1022 „Бели Мел – Железна – Чипровци – Мартиново – Граничен полицейски пост /ГПП/ от км 0+000 до км 18+448, дължина 18,448.

Пътят осигурява връзката на населените места в общината с град Чипровци. Състоянието на пътя е задоволително, но е необходимо да бъдат предприети мерки по обновяването му.

Общинската пътна мрежа се характеризира с гъстота, значително по-ниска от средната за страната, с което са ограничени алтернативните маршрути по територията на общината. И изграждането на нови пътища ще има благоприятен ефект за района.

Таблица. Обобщена справка за преминаването на общинските пътища в населените места на територията на община Чипровци.

№ по ред	Номер на път	Категория	Област	Община	Населено място	Улица
1	MON1180	Първа	Монтана	Чипровци	Чипровски манастир Свети Иван Рилски	
2	MON2181	Втора	Монтана	Чипровци	с. Горна Лука	ул. „Иван Бобанов“
3	MON2182	Втора	Монтана	Чипровци	с. Горна Ковачица – с. Равна	ул. „Първа“, с. Горна Ковачица, ул. „Първа“ с. Равна
4	MON3183	Трета	Монтана	Чипровци	с. Челюстница	ул. „Първа“
5	MON3185	Трета	Монтана	Чипровци	ГКПП с. Мартиново	

Източник: Община Чипровци,

Таблица 2.Обобщена справка за дължините на общинските пътища на територията на община Чипровци

Номер на път	Наименование	Област	Община	Начален и краен км. на територията на общината От км.- До км.	Дължина на пътя на територията на общината /м./	Метод/източник на информация за дължината
MON2181	/ III – 102, Долни Лом – Белимел/ - Горна Лука	Монтана	Чипровци	0+ 000 1 + 000	1 000	Метрично колело
MON2182	/ III – 102, Белимел – Монтана/ - Горна Ковачица - Равна	Монтана	Чипровци	0+ 000 7+100	7 100	Метрично колело
MON3183	/ III – 1022, Белимел – Монтана/ -	Монтана	Чипровци	0+ 000 1+100	1 100	Метрично колело

	Челюстница					
MON1180	/ III- 1022, Белимел – Чипровци/ - Чипровски манастир	Монтана	Чипровци	0+ 000 7 + 100	500	Метрично колело
MON3185	/ III – 1022, Миннообогатителен комбинат – гран. Застава Мартиново	Монтана	Чипровци	0+ 000 1+ 100	1 100	Метрично колело

Източник: Община Чипровци,

Таблица. Състояние на общинската пътна мрежа.

Категория	Път №	Наименование	Състояние
Първа	MON1180	/ III-1022/ - Чипровски манастир	Задоволително; наличие на участъци със стеснени пътни платна, в нарушение с техническите параметри за съответния клас път.
Втора	MON2181	/ III-102/ - Горна Лука	Задоволително; наличие на участъци със стеснени пътни платна, в нарушение с техническите параметри за съответния клас път.
Втора	MON2182	/ III-102/ - Горна Ковачица – Равна	Задоволително; наличие на участъци със стеснени пътни платна, в нарушение с техническите параметри за съответния клас път.
Трета	MON3183	/ III-102/ - Челюстница	Задоволително; наличие на участъци със стеснени пътни платна, в нарушение с техническите параметри за съответния клас

			път. Необходима е рехабилитация.
Трета	MON3183	/ III-102/ - Челюстница	Задоволително; наличие на участъци със стеснени пътни платна, в нарушение с техническите параметри за съответния клас път. Необходима е рехабилитация.

Източник: Решение №236 от 13.04.2007г. на Министерски съвет

Съществуващата общинска пътна мрежа се нуждае в по-голямата си част от рехабилитация на асфалтовото покритие, като в проектите по обновяване и ремонт, трябва да бъдат включени и водостоците и мостовете в общината.

Транспортна достъпност

От таблицата по-долу са представени разстоянията между град Чипровци и населените места в общината и времеви изохрон /автомобилен/ за преодоляване на дистанцията.

Таблица. Транспортна достъпност до общинския център град Чипровци.

№	Населено място	Разстояние до гр. Чипровци в км	мин/автомобилно движение	Път №
1.	с. Железна	2,5	4	1022
2.	с. Мартиново	5	6	1022
3.	с. Бели мел	11,5	13	102 и 1022
4.	с. Митровци	13,5	18	102 и 1022
5.	с. Челюстница	15	18	102,1022 и 3183
6.	с. Горна Лука	16	20	102, 1022 и 2181
7.	с. Горна Ковачица	16,5	18	102, 1022 и 2182
8.	с. Превала	20,5	23	102 и 1022
9.	с. Равна	22	25	102, 1022 и 2182

Транспортната достъпност до града е по-ниска поради теренните условия и наличието на участъци със влошено състояние на пътната настилка. Има населени места, които не са много отдалечени от Чипровци, но времето за пътуване се удължава значително поради ниската гъстота на пътната мрежа.

В двадесет минутния изохрон попадат всички села от общината, с изключение на с. Равна и с. Превала. Като с. Равна се намира по въздух едва на 6 км от гр. Чипровци, но поради липсата на кратък път, разстоянието за изминаване по асфалтова настилка се равнява на 22 км.

д/ Информационна и телекомуникационна инфраструктура.

Всички населени места са телефонизирани. Налице е покритие на всички мрежи в град Чипровци, а в останалите селища има частично покритие на мобилната мрежа. Достъпът на интернет в общината е осигурен чрез въздушни интернет мрежи.

4.4.3.Социална инфраструктура.

Услугите по социално подпомагане на лица или групи от лица със специфични потребности и в риск са слабо развити в община Чипровци. Броят на подобни групи хора е както следва:

Лица с увреждания (физически и психически)	452 д.
с психически увреждания	25 д.

Табл. „Справка за лица с увреждания в община Чипровци, Източник: Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Чипровци

На територията на общината няма функциониращи специализирани институции за лица с увреждания. Социалните услуги в областта, както за деца, така и за възрастни хора, са концентрирани в областния център град Монтана.

Община Чипровци има разгърната мрежа от социални услуги, имаща за цел да обхване всички рискови групи от населението.

На територията на община Чипровци се предлагат следните социални услуги:

Услуги за възрастни хора. Услуги за социално слаби и безработни

От 01.05.2016 г. започна изпълнението на операция „Осигуряване на топъл обяд“ в община Чипровци - 2016 – Договор BG05M9OP001-3.002-0039-C01, по Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане, Фонд за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица. От услугата се ползват 70 потребители на месец за периода 01.05.2016 г. – 31.12.2020 г.

Продължава изпълнението на механизъм „Лична помощ“. Потребители са хора с увреждане, на които е изготвена индивидуална оценка потребностите и е издадено направление с определен брой часове за лична помощ от Дирекция „Социално подпомагане – Чипровци.

През декември приключи изпълнението на “Патронажна грижа за възрастни хора и лица с увреждания – Компонент 3” Процедура BG05M9OP001-2.101,АДБФП BG05M9OP001-2.101-0187 по ОП „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 год.;

Клуб на пенсионера – В общината функционира клуб на пенсионера, който предоставя възможност и условия на хората от третата възраст да общуват, да организират културни мероприятия, да осъществяват социална интеграция и извършват социално-помощна дейност. Клубът е форма на социална услуга предоставяна в общността.

Елементи на културното наследство са териториите с културно-исторически обекти и ценности, определени съгласно Закона за културното наследство /ДВ, бр. 19/2009г. с изм. и доп./ - наземни, подземни и подводни археологически обекти и резервати, исторически, етнографски и архитектурни обекти и комплекси, образците на парковото изкуство и ландшафтната архитектура, индустриалното наследство в

т.ч. културните коридори и територии със съчетание на културно и природно наследство.

Паметници

Община с дълговечна история и със значимо присъствие в районния икономически, социален и културен живот на различните етапи на нейното историческо развитие община Чипровци е съхранила в селищната си структура значими паметници на историческото наследство.

Съгласно чл.19 (1) на Закона за недвижимите паметници на културата в община Чипровци в зависимост от тяхното научно-историческо, архитектурно-градоустройствено и художествено значение, са степенувани като: паметници от национално значение, паметници от местно значение и паметници за сведение. Паметници от национално значение са следните обекти:

Таблица 1. Недвижими културни ценности в териториалния обхвата на община Чипровци. Източник: Национален институт за недвижимо културно наследство.

№ по ред	Населено място	ОБЕКТ/собственост, адрес, локализация/	Вид	Категория
СЕЛО - БЕЛИ МЕЛ				
1.	с.Бели Мел	Антично селище, м.Янина ливада, 1 км западно	Археологически	Национално
2.	с.Бели Мел	Античен некропол срещу м.Яница ливада, 1,5 км западно	Археологически	Национално
3.	с. Бели Мел	Средновековна крепост, м. Градище, 2км северно	Археологически	Национално
4.	с .Бели Мел	Гроб на руския войник Михаил Иванович	Исторически	Местно
5.	с. Бели Мел	Лобно Място на Върбан Пенев, м.Метериза, 3км ЮЗ	Исторически	Местно
6.	с. Бели Мел	Лобно Място на въстаници, м.Китката, 1,5 км	Исторически	Местно
7.	с. Бели Мел	Лобно Място на Владимир Минчев	Исторически	Местно
8.	с. Бели Мел	Чипровски манастир – Църква „Св.Иван Рилски“ и параклис „Св. Архангел Михаил“ Чипровски манастир Чипровски манастир „Св. Иван Рилски“ и параклис „Св. Анастасий /Атанасий/Великий“	Архитектурно-исторически и художествени художествен	Национално
9.	с. Бели Мел	Къщата на Мария и И.Живкова	Архитектурно-строителен	Местно
10.	с. Бели Мел	Къщата на Петко Цеков	Архитектурно-строителен	Местно
11.	с. Бели Мел	Къща на Георги Игнатов Минин и Петър Георгиев Игнатов	Архитектурно-строителен	Местно
12.	с. Бели Мел	Шарена чешма	Архитектурно-строителен	Местно
СЕЛО - ЧЕЛЮСТНИЦА				

1.	с. Челюстница	Средновековна крепост, м. „Градище“, 4 км.северно	Археологически	Национално
2.	с. Челюстница	Църква „Св.Параскева“	Архитектурно-строителен	Местно
3.	с. Челюстница	Къщата на Иван Рангелов	Художествен, архитектурно-строителен археологически	Местно
4.	с. Челюстница	Три пещери в скалите, северно от селото	Археологически	Национално
5.	с. Челюстница	Надгробна могила, южно от селото	Археологически	Национално
6.	с. Челюстница	Оброчище „Св. Дух“, м. „Данинските Лозя“	Етнографски	Местно
7.	с. Челюстница	Оброк, м. „Равнището“	Етнографски	Местно
8.	с. Челюстница	Оброчище „Св. Илия“, западно от селото	Етнографски	Местно
9.	с. Челюстница	Оброчище „Св. Богородица“, в района на селото	Етнографски	Местно
10.	с. Челюстница	Оброк „Св. Симеон“	Етнографски	Местно
11.	с. Челюстница	Оброчище „Св. Рангел“	Етнографски	Местно
12.	с. Челюстница	Оброчище „Св.Петър“, южно от селото	Етнографски	Местно
13.	с. Челюстница	Оброк „Старо дърво“, 200м. източно от селото	Етнографски	Местно
14.	с. Челюстница	Оброчище, източно от селото	Етнографски	Местно
СЕЛО - ГОРНА КОВАЧИЦА				
1.	с.Горна Ковачица	Църква „Св.Иван Рилски“	Художествен	Местно
2.	с.Горна Ковачица	Къщата на Петър Илиев Андреев	Архитектурно-строителен	Местно
СЕЛО - ГОРНА ЛУКА				
1.	с.Горна Лука	Лобно място на септемврийци, м., Клисурата“, 1км.	Исторически	Местно
2.	с.Горна Лука	Църквата „Св.Възнесение“	художествен	Местно
СЕЛО - ЖЕЛЕЗНА				
1.	с. Железна	Антична крепост, м. „Кулата“, 1км. северозападно, до манастира	археологически	Национално
2.	с. Железна	Родната къща на Илия Рангелов	исторически	Местно
3.	с. Железна	Чешмата „Кладенеца“	архитектурно-строителен	Местно
4.	с. Железна	Къщата на Петко Петков Божинов	архитектурно-строителен	Местно
5.	с. Железна	Къща на Рангел Илиев Станков	архитектурно-строителен	Местно
СЕЛО - МАРТИНОВО				
1.	с.Мартиново	Средновековна крепост, р.Койчина чука, 8 км западно	Археологически	Местно

2.	с.Мартиново	Лобно място на септемврийци, м. Бърдото, 1 км североизточно	Исторически	Местно
3.	с.Мартиново	Църквата „Св.Георги“	Художествен	Местно
4.	с.Мартиново	Караджейки - 3 бр.: Павловска, Цекината, Яченската в м. Лука, Богородица, Бързан	Етнографски	Местно
СЕЛО - МИТРОВЦИ				
1.	с.Митровци	Църква „Възнесение Господне“	Художествен	Местно
2.	с.Митровци	Архитектурно-етнографски комплекс „Табакхана“: кожарска работилница на Марко и Младен Петрови, воденица и вада	Архитектурно-етнографски	Групов
СЕЛО - ПРЕВАЛА				
1.	с.Превала	Църква „Възнесение Христово“	Художествен	
2.	с.Превала	Къща на Александър Цветков Йорданов	Архитектурно-строителен	
СЕЛО - РАВНА				
1.	с.Равна	Средновековна крепост, м.„Градище“ 3 км. южно	Археологически	Местно
2.	с.Равна	Къщата на Борис Симов	Архитектурно-строителен	Местно
3.	с.Равна	Къща на Петър Колов Симов	Архитектурно-строителен	Местно
ГРАД - ЧИПРОВЦИ				
1.	гр.Чипровци	Средновековно селище, м. Селище, 2 км южно	Археологически	Национално
2.	гр.Чипровци	Средновековна църква „Св. Никола“ в града	Археологически	Национално
3.	гр.Чипровци	Антична и средновековна крепост, м. Калето, 2 км южно	Археологически	Национално
4.	гр.Чипровци	Средновековна църква „Св. Възнесение“ в града	Археологически	Национално
5.	гр.Чипровци	Лобно място на септемврийци, м. Валога, 500 м западно	Исторически	Местно
6.	гр.Чипровци	Къщата на Паун Ленин	Исторически	Местно
7.	гр.Чипровци	Лобно място на септемврийци, м. Алилков площад	Исторически	Местно
8.	гр.Чипровци	Оброчният кръст в града	Архитектурно-строителен	Местно
9.	гр.Чипровци	Църква „Възкресение Христово“	Художествен	Местно

Културното наследство в общината включва едни от най-значимите недвижими културни ценности в региона и България – *средновековна църква „Св. Възнесение“*, обявена за археологическа културна ценност. Друг значим обект е *Чипровският манастир „Св. Иван Рилски“ с параклис „Св. Анастаси Велики“*, който се намира на 6 км. североизточно от Чипровци. Той е от I гр., а по вид е археологическа, историческа

и художествена културна ценност. Изграден е още по времето на Първата българска държава, но не са запазени останки от най-старите му постройки, поради многократното разрушаване, ограбване и опожаряване от османците.

Читалища

Средища на културната дейност в община Чипровци са читалищата. Читалищната дейност включва разнообразни и разнородни инициативи, чествания, организация на празници и изяви на различни танцови, певчески и творчески състави.

На територията на общината функционират 9 читалища, като всички разполагат с читалищни библиотеки, с фонд около 65 хил. тома читалище—Петър Богдан—. Читалището е създадено през 1909 г. През 1968 г. читалището се премества в нова сграда, като в него се помещава библиотека, помещаваща 25500 тома литература. Важни инициативи, които се организират в читалището са: Младежки танцов състав, Фолклорна, Група за стари градски песни, Пиано, Пеене.

Като културно средище биха могли да се посочат музеите в общината. Те са запазили богатото културно наследство на Чипровския край, като освен културна дейност са предпоставка за развитие на туризма. Особено важно значение в това отношение има Историческият музей, който представлява музееен комплекс от няколко музейни обекта. Музеят е съхранил важна част от историята на местността и на страната. Комплексът на Историческия музей включва две реставрирани стари възрожденски къщи, останките на католическата катедрала Санкта Мария; останките на сградата на старата община. Една от старите възрожденски къщи е Катеринината, влизаща в комплекса на Историческия музей. В нея е устроена етнографска сбирка.

Характерно за района на Чипровци са оброците, които хората, почитат и в днешно време. Оброците представляват каменни кръстове, свързани с древни ритуали и вярвания. В началото оброците били дървета, които изцелявали от различни болести. В последствие били заменени с кръстове. Действащи в днешно време са 12 obroka, около които ежегодно се провеждат тържества. За най-стар се приема оброкът при Чипровския манастир „Св. Иван Рилски“. Такива кръстове има и в селата Превала, Митровци, Мартиново, Горна лука, Бели мел, Челюстница, Горна Ковачица. Празнуването на оброците е свързано с вярата в покровителството на светеца над имотите и рода срещу природни бедствия.

Важна част от културното наследство на общината са Чипровските килими, които са прочути със своя колорит и символика. Занаятът е намерил място в съвременните развиващи се предприятия, които дори ги популяризират на чуждите пазари.

4.4.4.Туристическа инфраструктура.

Паметниците на културата са ресурс и важна предпоставка за осъществяване на различни видове туризъм в общината:

- културно-исторически;
- опознавателен;
- научно-изследователски;
- фототуризм;
- велотуризм и автомобилен туризм.

Реализацията на подобни туристически дейности стимулирала изграждането и усъвършенстването на туристическата инфраструктура в града, би повишила неговата туристическа атрактивност и привлекателност, би способствала за цялостното му развитие.

Анализът на структурата на обектите за настаняване в община Чипровци показва голям относителен дял на обектите с ниска категория. Преобладават местата с малък

капацитет. Материално-техническата база на туризма представлява основно звено в процеса на създаване, реализация и потребление на туристическия продукт. Тя е важно условие за усвояване и комерсиализация на туристическите ресурси и същевременно генератор на голяма част от стратегическите проблеми и управленски решения в рамките на дейността на туристическото предприятие. Материалната база на туризма може да се определи като съвкупност от материални услуги за производството и реализацията на основни и допълнителни услуги за задоволяване на потребностите на туристите във връзка с пътуването до и пребиваването им в туристическото място. Туристическата инфраструктура включва достъп и комуникации до туристическото място, водоснабдяване, канализация, градоустройство и архитектурен облик. Туристическата суперструктура включва сградите на заведенията за пребиваване, хранене и развлечения, туроператорските и посредническите предприятия, здравните и спортните центрове.

В община Чипровци настанителната база се състои предимно от къщи за гости, към които има механи и ресторанти. На територията ѝ се намира и хижа „Явор”.

Сред местата за настаняване, категоризирани и подходящи за индивидуални и организирани туристически посещения са:

- Хотел „Гостоприемница Кипро“ в Чипровци разполага с бар, градина и тераса. На разположение на гостите са ресторант, денонощна рецепция, румсьорвиз и безплатен WiFi във всички части.
- Хотел „Сухин дол“ е разположен в центъра на с. Бели мел и предлага безплатна Wi-Fi връзка, съоръжения за барбекю и детска площадка. На място има също ресторант и безплатен частен паркинг.
- Вила „Челюстница“ се намира в с. Челюстница и предлага безплатни велосипеди, общ салон и тераса.
- Къща за гости „Торлаците“ в близост до центъра на гр. Чипровци предлага четири двойни стаи и четири семейни (с възможност за допълнителни легла), механа с вътрешен двор, където може да се опита колоритната местна кухня.

Домакините предлагат за своите гости организиран преход по първи етап от екопътека „Деяница“ с планински водач и организиран транспорт.

- Хотел „Кипровец“ се намира в центъра на града под Историческия хълм. Хотелът предлага дванадесет двойни стаи и един апартамент, обзаведени в модерен стил, с прекрасна гледка към планината и града, ресторант с отворена лятна тераса и механа в традиционен стил, както и безплатен достъп до безжичен интернет в целия хотел.

На разположение на гостите на града са и няколко къщи за гости, които все още не са категоризирани, както и няколко самостоятелни заведения за хранене и развлечения.

Атракционен парк „Приключенци“ (Бунгалата) е предназначен за деца. Намира се над Гушовски манастир и е оборудван с различни атракции за малки и големи деца. От катерушки и люлки до тенис корт, баскетболно игрище, стена за катерене.

Стадион „Миньор“, Чипровци се намира в началото на град Чипровци и е реновиран преди няколко години. Разполага с басейн, малко игрище, два сектора за публика, бани, съблекални, конферентни и компютърни зали.

На територията на общината има няколко занаятчийски работилници и местни производители:

- Кооперация „КИПРА“ – за производство на чипровски килими. Фирмата е най-старият производител на известните чипровски килими, поддържайки неизменно високо качество на продукцията вече 89 години.
- ЕТ „Чушкарчето“ са производители на килими, с представителни магазини в гр. София и центъра на гр. Чипровци.

- „Елиса Арт“ ЕООД са производители на килими.
  - Пивоварна "Чипровско пиво" е специализирана за производство на крафт бира.
- Местни планински водачи предлагат над 20 маршрута за пешеходен туризъм, за събиране на билки и горски плодове, за риболов, най-популярните, от които са:
- Чипровци – Гушовски манастир – Хижа “Явор” – Чипровски водопад– Вишката – м. “Деяница” - Чипровската екопътека - “Деяница”. Продължителност – 1 ден, /през всички сезони/
  - Чипровци – Чипровска застава - м. Алдинци – м. “Деяница” – Вишката - м. “Три кладенци – м. “Мartiнова чука”- с.Мartiново – Чипровци. Продължителност – 2 дни, /Летен/
  - Чипровци – м. «Велин Дел» - «Буни връх» - «Врански камък» - М. «Чуката» - «Яворов дол» - Квартал «Бързан» - Чипровци. Продължителност - 1 ден, /Летен/
  - Чипровци – Велин Дел – м. « Буни връх» - «Цървени кладенци» - с. Горна Лука - пещера « Мишин Камък ». Продължителност – 1 ден, /Летен/
  - Превала – Стовци. Продължителност 1 ден - целогодишно.

Екопътека Деяница описва пълен кръг с изходна точка при х. Явор (на 7 km от Чипровци), продължителност 7.30 часа, средна сложност. Букова гора, поляни и скали обрасли със смърчове, при повече търпение - птици и други животни, могат да бъдат наблюдавани по време на прехода покрай Чипровския водопад, нагоре към билото на планината, до границата със защитената местност “Копрен-Равно буче - Калиманица, Деяница” и към х. Явор или към Копренската екопътека.

Под връх Мартинова чука (2026 m), на 1500 m разстояние от върха и на 1500 м.н.в. през лятото на 2011г. е построен туристически заслон за ползване свободно от всички туристи. Целта на заслона е да улесни изкачването на в Миджур 2168 m, първенец на

Западна Стара планина. От него за един ден спокойно се отива и връща до Миджур. Също от него може за ден да се стигне до х. „Копрен» и до всичките населени места в района: с. Мартиново, гр. Чипровци, с. Горни Лом, с. Копиловци, с. Горна Лука, с. Превала, с. Долни Лом и с. Железна, а също така и до Чипровския манастир. Построен е с доброволни дарения и труд. Заслон «Мартиница» улеснява значително изкачването на в. Миджур откъм Чипровци.

Анализът на материално-техническата база показва, че местата за настаняване не са достатъчно. Това се явява сериозен ограничителен фактор за развитието на туризма. Освен това те не са разпределени равномерно в общината, част от тях не са категоризирани или не отговарят на съвременните изисквания на туризма, което затруднява работата с туроператори. Заведенията за хранене и развлечение също така са сравнително малко и неравномерно разпределени, като част от тях, особено в по-малките населени места, не функционират оптимално.

Инвестирането в развитие на цялостна мрежа от пешеходни, велосипедни и конни маршрути на територията на общината е по възможностите на Община Чипровци, като заинтересована страна да демонстрира интегриран подход при насърчаването на алтернативни форми за придвижване за местната общност и привличане на български и чуждестранни туристи. По този начин ще се създадат условия за съвременни форми на пешеходен и велотуризм и насърчаване на нови услуги (наем на шосейни и велосипедиза планински преходи, конни преходи).

4.5. Анализ на екологично състояние и рискове.

На фона на общо позитивните характеристики на екологичната обстановка, в границите на територията, предмет на плана, съществуват редица случаи, при които е възможна проява на рискови ситуации. В резултат от анализа на съществуващото състояние,

възможните рискове по отношение на компонентите и факторите на околната среда които следва да намерят устройствено решение и са както следва:

9.1. По отношение на атмосферния въздух – обусловени са от състоянието на пътната мрежа и свързаното с това наднормено замърсяване на въздуха; неблагоприятно въздействие върху околната среда може да се очаква от добива на полезни изкопаеми.

9.2. По отношение на водите – възможните рискове са свързани със състоянието на водопроводната мрежа и честите аварии, наличието и изградеността на СОЗ около водоизточниците; липсата на канализационна система и състоянието на пречистване на отпадъчни води; налице са рискове от наводнения, ако речните долини са приемници на криминално депониране на отпадъците.

9.3. По отношение на подземните води – рискови ситуации са възможни от влошеното състояние на водопроводната мрежа, от липсата на канализационна мрежа и пречистване на отпадъчните води.

9.4. По отношение на земите и почвите – възможните рискове са свързани със състоянието на поливната инфраструктура, както и с наличието на нерегламентирани сметища.

9.5. По отношение на отпадъчното стопанство – рисковете са свързани с липсата на регламентирани места за депониране на градински /растителни/ отпадъци, от изгаряне на дърва и въглища, на отпадъци от животновъдството /отпадъци от животновъдни ферми/, на едрогабаритни отпадъци, на гуми и излезли от употреба МПС, за черни и цветни метали, за полево компостиране.

4.5.1. Управление на битовите отпадъци.

4.5.1.1. Отпадъци. Дейности по управлението на отпадъците.

На територията на Община Чипровци се генерират основно битови, строителни и селскостопански отпадъци. От общината се събират, транспортират и депонират твърди битови и смесени отпадъци от домакинствата, обществените сгради, търговските обекти, уличните площи и строителни отпадъци от общински обекти. На практика извън контрола на общината остават селскостопанските отпадъци, които се изхвърлят нерегламентирано и няма данни за тяхното количество. Опасните отпадъци на територията на общината са предимно излезли от употреба пестициди.

4.5.1.2 Дейности по управлението на отпадъците.

На територията на Община Чипровци има организирано сметосъбиране и сметоизвозване. Дейността по сметосъбиране и сметоизвозване (100%) се извършва от общината. Честота на сметосъбирането и сметоизвозването се определя със заповед №715/25.10.2016 г. на кмета на Община Чипровци на основание чл.63, ал.2 от Закона за местните данъци и такси.

4.5.1.3. Управление.

Дейностите по опазване на околната среда се организират от Отдел „Устройство на територията и общинска собственост” на община Чипровци. Разработена и приета е общинска нормативна уредба с цел опазване на околната среда в общината и управление на отделни приоритетни общински екосистеми.

Въпреки полаганите системни грижи и усилия от общинското ръководство на община Чипровци, в управлението на всички подсистеми от околната среда в общината основните проблеми стоящи в обсега на общинската система по управление на околната среда са свързани най-вече с липсата на действаща и обективна система за генериране на данни и система от индикатори за мониторинг на състоянието на околната среда .

На територията на общината Чипровци няма мониторингови станции (за въздух, почви, води, радиоактивни лъчения и шум), няма въведена система за охарактеризиране и наблюдение на генерираните отпадъци чрез стандартизирани методики и със стандартизирани инструменти.

Неконтролируемо изхвърлените отпадъци на произволни площадки периодично се контролира перманентно. В района на общината няма изградени инсталации за обезвреждане, изгаряне и компостиране на отпадъци.

Проблемите с управлението на дейностите свързани с отпадъците се отразяват най-бързо и пряко върху облика на общината и здравето на хората и закономерно те ангажират повече средства и квалифицирани служители. Като основни причини за това състояние могат да се посочат на първо място финансови причини породени от липса на средства, на второ място организационни и на трето място са тези свързани с ниската екологична култура на населението.

Процесът на промяна и преход към една система, съответстваща на изискванията на ЕС, налага приемането на съответните принципи от населението и от всички участници в процеса на опазването и устойчиво управление на околната среда. Особено актуални при усвояването на средствата предоставяни по различни Оперативни програми за програмния период 2021 – 2027 г. за инвестиции в областите по управление на околната среда са изградените на принципите за обоснованост, осъществимост и социална приемливост Публично Частни Партньорства (ПЧП).

Използването на подобни икономически форми за реализация на инвестиции за опазването на околната среда, стимулирано и от действието на Регламент (ЕС) № 1303/2013, ще подпомогне и преодоляването на негативните последици от противопоставянето на различни обществени групи. Това противопоставяне и негативното обществено мнение в някои случаи е и съществена пречка за прилагането на съвременните практики по защитата на околната среда. Активна позиция на широк кръг от населението обхванати в организирани кампании за информиране определят все по-голямото значение и внимание което е необходимо да се отдели на фактора „връзки с обществеността“.

На основание чл. 52 от ЗУО общината разработва Общинска програми за управление на отпадъците. Програмата е неразделна част от общинската програма за околна среда по чл.79 от Закона за опазване на околната среда, публикуван в ДВ, бр.91/2002 г. и се разработва, приема и отчита по реда на глава пета от Закона за опазване на околната среда.

В програмата се предвиждат мерки за постигане на следните специфични цели:

- Да се запази доброто качество на атмосферния въздух и да се поддържа нивото на емисиите под пределно допустимите концентрации;
- Да се подобри управлението на водите, превенцията от наводнения и да се развие инфраструктурата за питейни и ботпадъчни води
- Да се рекултивират нарушените терени на територията на общината и да се подобри състоянието на почвите;
- Да се опазва биоразнообразието на общината и да се предприемат целенасочени мерки, насочени, насочени към поддържане на защитените територии в добро състояние;
- Да се подобри системата за сметосъбиране и сметоизвозване в общината;
- Да се повиши информираността на населението относно състоянието на околната среда и възможностите, които тя предлага за развитие на устойчиви

икономически дейности и създаване на условия за подготовка на проекти в областта на устойчиво развитие.

4.5.2. *Замърсявания и антропогенни въздействия върху компонентите на околната среда.*

4.5.2.1. *Основни източници на замърсяване на въздуха.*

Промисленост – водещите сектори в общината са: производство на метален амбалаж; пластмасови изделия за промишлеността, хранителни продукти и напитки; производство на дървен материал и изделия от него и производство на етерични масла. Относително слабо развитата промишленост не позволява замърсяването на атмосферния въздух. Основните източници на организирани емисии от вредни вещества за община Гурково са горивните инсталации с битов характер, емисиите от моторни превозни средства, производствените фирми и емисиите от незапръстени и необработени депа за ТБО.

Комунално-битови дейности - това са едни от основните дейности, замърсяващи въздуха в общината. Основното замърсяване е през отоплителния сезон. Причината за това е из-ползването на лошокачествени твърди и течни горива – мазут, нафта, въглища, брикети. При изгарянето на масово употребяваните в домакинството твърди горива, емисиите са с ниска височина и ниска емисионна температура. При неблагоприятни метеорологични условия и затруднена дифузия на замърсителите може да се стигне до високи приземни концентрации на вредни вещества в близост до източниците. Това важи особено за емисиите на прах и твърди частици от ремонтно-строителни дейности. Подобни дейности имат локално въздействие и не оказва съществено влияние за състоянието на атмо-сферния въздух в общината.

4.5.2.2. *Контрол на състоянието на атмосферния въздух.*

Човешкото здраве пряко се влияе от качеството и чистотата на атмосферния въздух. Министерство на околната среда и водите (МОСВ) дефинира като основни замърсители за атмосферния въздух следните следните съединения: азотен диоксид, серен диоксид, общ прах и фини прахови частици (ФПЧ10), бензен, олово, кадмий, арсен, полиароматни въглеводороди (ПАВ), толуол, стирол, амоняк, фенол и серовъглерод. Съобразно Закона за опазване на околната среда, МОСВ разработва Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС), която осигурява актуална и достоверна информация за състоянието на елементите на околната среда и факторите, въздействащи върху нея. Въз основа на тази система се изготвят изчерпателни оценки, анализи и прогнози, които подпомагат и опосредстват дейностите по опазване и защита на околната среда от вредни емисии и влияния.

Качеството на атмосферния въздух в община Чипровци се определя от изпълнителна агенция по околната среда, в сътрудничество с РИОСВ-Монтана, които подготвят списък на районите за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух-община Чипровци спада към IV район - Берковица, обхващащ общините – Вършец, Чипровци, Георги Дамяново и Чупрене. Наблюдава се умерено превишаване на допустимите норми и определените допустими отклонения.

Качеството на атмосферния въздух /КАВ/ се оценява чрез норми, т.е. определени нива (стойности) за концентрациите на основните замърсители в атмосферния въздух, регистрирани за определен период от време (1 час, 8 часа, 24 часа, 1 година), установени с цел избягване, предотвратяване или ограничаване на вредни въздействия върху здравето на населението и /или околната среда, като тези нива следва да бъдат

постигнати в определен за целта срок, след което да не бъдат превишавани. Поради ниския потенциал за замърсяване и наблюдаваното добро качество на въздуха, община Чипровци не е включена в Единната система за наблюдение и контрол на атмосферния въздух. Като цяло качеството на атмосферния въздух в населените места се регулира с Наредба №12 от 15 юли 2010 г. за норми за серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици, олово, бензен, въглероден оксид и озон в атмосферния въздух, издадена от Министерството на околната среда и водите и Министерството на здравеопазването, в сила от 30.07.2010 г. (Обн. ДВ. бр.58 от 30 Юли 2010г.) и Наредба за изменение и допълнение на Наредба№14/1997г. за норми на пределно допустимите концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух (ДВ.бр.88/97, бр.46/99, бр.8/02, бр.14/04). В съответствие с изискванията на Наредба № 7 към Закона за чистотата на атмосферния въздух, Община Чипровци попада в X-ти район за оценка и управление качеството на атмосферния въздух: общините, класифицирани по чл.30 ал.1 т.4, райони, в които нивата на замърсяване не превишават долните оценъчни прагове и не разполагат със стационарен пункт за контрол на качеството на атмосферния въздух. Измерванията на атмосферния въздух в общината показват, че съдържанието на всички наблюдавани параметри е значително по-ниско от допустимите по гореизброените нормативни документи.

През последните години не са правени изследвания с мобилна станция на територията на общината. Въпреки това като устойчива се явява тенденцията през зимните месеци да има повишена наличност на локални замърсявания причинени от увеличеното потребление на въглища и дърва за отопление от местното население. В близост до прилежащите към общината по-големи пътни артерии също се наблюдават локални замърсявания, но като цяло качеството на атмосферния въздух в общината е много добро поради липсата на производствени мощности и наличието на множество горски територии. Според Общинския план за развитие на община Чипровци за периода 2014-2020 г. не се очакват значителни промени в чистотата на въздуха през следващите няколко години. Съществуващите източници на вредни емисии са с незначителна капацитет и имат изцяло локален характер.

В обобщение може да се каже, че замърсяването на атмосферния въздух на територията на общината се дължи основно на:

- обществено административния (ОАС) и жилищно-битов(ЖБС) сектор
- транспортния поток по градската улична мрежа
- дейностите върху открити площи с насипни материали (строителни площадки, складове и др.).

Град Чипровци не е включен в националната мрежа за контрол на качеството на въздуха и на негова територия няма система за наблюдение и контрол на качеството на атмосферния въздух. На територията на област Монтана има само един пункт за мониторинг на КАВ, разположен в в гр. Монтана.

В землището на гр. Чипровци няма преброителен пункт за МПС, поради което не могат да се определят точно емитирани замърсители от пътния транспорт. Вземайки предвид фактите, че градът няма голям автомобилен парк, че разполага само с една ненатоварена линия общински транспорт (гр. Чипровци – с. Мартиново - гр. Чипровци), и поради липсата на светофарни уредби в града, може да се заключи, че пътния транспорт не оказва значимо въздействие върху състоянието на въздуха в общината. От друга страна поради регистрираните негативни фактори – остарял автомобилен парк и лошо състояние на пътната настилка, може да се каже, че транспортът реално има, макар и малък, дял в емисионното натоварване на общината с прах, фини прахови частици и въглеводороди.

От така описаното проучване на текущото състояние се констатира, че извън отоплителния сезон когато се наблюдават локални замърсявания, в общината не

съществува трайна тенденция към замърсяване на въздуха. В допълнение, наличните обширни зелени площи в градската част и богатата растителност в цялата община, допълнително благоприятстват подобряване качеството на атмосферния въздух.

4.5.2.3. Водни ресурси.

Управлението на водните ресурси на територията на община Чипровци се осъществява съгласно българското законодателство и чл. 152, ал. 1 от Закона за водите и в съответствие с чл. 3 от Рамковата директива за водите 2000/60/ЕК (РДВ). Територията на община Чипровци, контролирана от РИОСВ- Монтана, попада в обхвата на Дунавския район за басейново управление съгласно Закона за водите, обхваща по-голямата част от Северна България и включва поречието на следните реки, вливащи се в река Дунав или пресичащи западната ни граница: Ерма, Нишава, Огоста и реките западно от Огоста, Искър, Вит, Осъм, Янтра, Русенски Лом и Дунавските Добруджански реки.

4.5.2.3.1. Повърхностни води

Главните водни артерии за община Чипровци са реките Огоста и Превалска. Те от своя страна пълнят язовир „Монтана”, който има жизненоважно значение за цялата област. Съществуват още около 38 малки реки на територията на общината. Те се дефинират като дерета и се пълнят с вода само през пролетта по време на топенето на снеговете или когато падат по-големи количества валежи.

От друга страна водите на другия голям язовир в района - „Мартиново” на Чипровска Огоста и на Мартиновска Огоста, все още не се използват в пълния им потенциал. Към настоящия момент капацитета на реките се използва предимно за напояване или за риболов и само до известна степен за промишлени нужди или добив на електроенергия в близкия ВЕЦ „Железница”. В процес на изграждане е и нов МВЕЦ по поречието на р. Чипровска Огоста с планирана обща инсталирана мощност 0,810 МВт.

4.5.2.3.2. Подземни води

Според водостопанското райониране на страната територията на община Чипровци е ситуирана в Басейнова Дирекция за управление на водите Дунавски Район с център гр. Плевен и съгласно съществуващата хидрогеоложка подялба на Р.България се намира в Мизийски хидрогеоложки регион, като попада изцяло в Долнодунавска артезианска област.

В района на община Чипровци е обособено следното подземно водно тяло - шахтов кладенец за подземни води в ПИ № 000288, м. „Мъртвицата” по КВС в землището на с. Бели мел, общ. Чипровци, обл. Монтана

Съобразно изискванията на чл. 14, ал.1, т.б от Рамковата Директива за водите 2000/605 и Графика за информиране на обществеността по изготвянето на План за управление на речните басейни, Басейнова дирекция Дунавски район изготвя междинен преглед на установените в Дунавския речен басейн значими проблеми в следствие антропогенно въздействие върху подземните води. Установените проблеми, които се наблюдават и за части от община Чипровци са следните:

-повишено съдържание на биогенни вещества при замърсяване от точкови източници. Като такива се разглеждат нерегламентирани (селски) сметища, общински сметища,

складове за пестициди, течове от замърсени площадки, депа на производствени и опасни отпадъци, местоположения на стари замърсители, стари сметища, затворени индустриални терени.

-Друг вид негативно влияние се оказва чрез дифузните източници на замърсяване, каквито са земеползването (орна земя и трайни насаждения), селища без изградена канализационна мрежа, урбанизирани територии и др.

-Водочерпения за питейни нужди, за земеделието и за промишлени цели, като проблемите тук се проявяват при свръхводочерпене на подземните водни тела.

4.5.2.3.3. Минерални води

На територията на община Чипровци няма минерални извори. Изключение прави водата на „Шарената чешма” в Чипровци, която съществува от много години. В нея има съдържание на калциеви и флуорни съединения, което би могло да се използва за лекуване на заболявания на стомаха, черния дроб и жлъчката. Но като цяло липсват минерални находища на минерални води на територията на общината.

4.5.2.4. Шум.

Шумовото натоварване на територията на община Чипровци се дължи основно на движението на МПС. Съгласно Закона за защита от шума в околната среда, РИОСВ-Монтана, организира извършването на оценка за контрола и управление на шума от дейността на около 35 източника на шум в околната среда. Основните източници на шум на територията на община Чипровци са свързани със вътрешно селищния автомобилен транспорт и търговски обекти и др.

Съгласно Закона за защита на шума в околната среда, РИОСВ-Монтана контролира промишлени и търговски обекти, източници на шум в околната среда, с цел спазване на максималните гранични стойности за нива на шум в прилежащите зони и територии, както и в най-близките места за въздействие върху звуковата среда. Задължение за провеждане на собствен мониторинг на шум в околната среда и представяне на резултатите от тях,

имат единствено предприятията с издадени комплексни разрешителни по смисъла на Закона за опазване на околната среда. На територията на община Чипровци няма обекти с издадени комплексни разрешителни, както и промишлени източници с дейности, създаващи риск от наднормени нива на шум в околната среда. През последните години, на територията на общината, измервания на шумовите нива не са правени, но в общ план в общината не се наблюдават източници на шумово замърсяване и като цяло обстановката по този показател е нормализирана и с устойчив характер.

Въпреки това шумовото замърсяване в населените места е не по маловажен проблем от останалите замърсители. По територията на общината зависимостта е правопрпорционална – в по-големите населени места се наблюдава по-голямо шумово натоварване. Като най-значителен източник на замърсяване в общината може да се отбележи автомобилният транспорт по главните пътни артерии, свързващи общинския център и останалите населени места. Въпреки това може да се заключи, че в общината шумовото замърсяване е незначително.

Шумът от производствените дейности в града не създава екологични и здравни проблеми на жителите, дори и на тези от най-близките сгради. Има много малък брой производствени предприятия, които могат да бъдат квалифицирани като локални източници на шум. В заключение може да се отбележи, че на територията на общината не съществуват значими проблеми, свързани с осигуряването на нормална акустична обстановка за гражданите и гостите на общината.

4.5.2.5. Радиационна обстановка и влияние от нейонизиращи лъчения.

На територията на РИОСВ- Монтана действат три локални мониторингови станции- в Монтана, Видин и Вълчедръм – които са част от Националната автоматизирана система за непрекъснат контрол на радиационната гама- фон.

Измерванията на радиационната гама-фон се извършва 24ч. в денонощието от Локалните мониторингови станции. Регистрираните през 2013г. стойности не се отличават от характерните за региона.

Извършва се и радиологичен мониторинг на повърхностните води, който включва 9 пункта по поречието на реките Огоста, Дунав, Тимок, Цибрица, Бързия, Ботуня и Коритарска бара. На територията на община Чипровци се извършва радиологичен мониторинг на повърхностните води в района на „ Чипровец— ЕАД (бивш обект на минно-добивната промишленост), налични са 5 броя мониторингови пункта на повърхностните води. Общата бета активност в пробите от 2013 г. е в диапазона 0,031-0,078 Bq/dm³ .

Екологичното състояние на територията на община Чипровци се определя като стабилно и благоприятно. Няма случаи, които да са класифицирани като непосредствена заплаха за екологични щети.

4.5.2.6. Защитени територии.Национална мрежа „Натура 2000“.

Защитените територии на територията на общината са представени от защитени зони съгласно НАТУРА 2000, която представлява екологичната мрежа в Европа. Нейната цел е да осигури дългосрочно опазване на определени ценни растителни и животински видове, както и местообитанията им. Тя включва защитени райони, определени съгласно Директивата за опазване на природните местообитания и Директива за опазване на дивите птици. Обект на защита по двете директиви са около 140 природни местообитания и над 600 вида растения и животни, приоритетни по значимост за ЕС. Националната екологична мрежа е част от европейската екологична мрежа „Натура 2000” и е регламентирана съгласно Закона за биологичното разнообразие /ЗБР/ (ДВ бр. 77/ 2002 г.). В границите на община Чипровци съгласно екологичната мрежа НАТУРА 2000 попадат защитените зони (ЗЗ) и защитени територии (ЗТ), отбелязани на Фиг.3.

I.ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ						
Защитени местности						
№	N в ДР	Име на ЗТ	Док. за обявяване	Местонахождение	Площ	Характеристи ка
1	33	"Копрен - Равно буче- Деяница -	Зап.N3751/73г. на МГОПС (ДВ бр.101/73г.)	м."Копрен, Равно буче, Дея- ница,Калиманица”-	536,4 ха дейст. 6078	Естест. бук.гора, девствена природа,водопад

		Калиманица"		земище на с. Копиловци и гр. Чипровци		и
2	434	“Сто овци”	З-Д №РД- 926/24.10.2005 г.(ДВ бр.94/25.11.2005 г.)	с..Превала,общ.Чипров ци ; с.Смоляновци, общ. Монтана	2898,4 дка	Запазване на характерен ланд- шафт и скални съобщ., защи- тени видове- снежно кокиче, петров кръст, шипхоп. косте- нурка, скален орел и др.
3	430	“Равненско градище”	З-Д №РД- 565/02.06.2005 г. (ДВ бр.62/29.07.2005 г.)	м. ”Равненско градище”, земл. с.Равна, общ Чипровци	1860,3 дка	Запазване на характерен ландшафт, защитени видове-лавр. Бясно дърво и уязвими (самодивско цвете и бодлив залист) и за екотуризм
Пещери						
4	20	"Пещера Мишин камък"	Зап.№2634/21.09 .62г. на ГУГ; Зап. №РД- 556/12.07.07 г.(ДВ бр.72/07 г.)	м."Мишин камък", земл.Превала, общ.Чипровци,	0,5 ха,с L = 600м; 5,001 дка	Красива,с много бели кристални образувания и езера
II.ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ						
5	20	Западен Балкан	Заповед №РД- 119 от 09.02.2012 г., бр. 20/2012 на	включително общ.Чипровци	146832.4 7 хектара	

			Държавен вестник 2-1- 2002-119-2012			
6	20	Западна Стара Планина и Предбалкан	Решение №.611 от 16.10.2007 г., бр. 85/2007 на Държавен вестник 2-2- 1040-611-2007	включително общ.Чипровци	219753.2 7 хектара	

*Защитени територии и защитени зони по НАТУРА 2000 в община Чипровци /
Източник: Актуализиран регистър на защитените територии и защитените зони
към РИОСВ-Монтана – към 2019 г.*

Основни цели на опазване съгл. чл.8 ал. 1 т.2 на ЗБР са:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона.
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видове, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата.
- Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

В допълнение, на територията на общината са разположени няколко вида вековни дървета.

ЗАЩИТЕНИ ОБЕКТИ (ВЕКОВНИ И ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИ ДЪРВЕТА)						
Н в ДР	ВИД	Документ за обявяване	Местонахождение	Възраст	Н (м)	Обик. на 1,3м
1937	Благун	Зап. №РД- 564/08.05.2003 г. (ДВ бр.54/ 2003г.)	с.Бели мел, общ.Чипровци Частен имот, м."Скачковица"	250	10	3,20
1939	Цер		с.Челюстница,,общ.Чипровци, м."Бачище"	100	14	2,40
1938	Л.дъб		с.Челюстница, общ.Чипровци,м.Големи шумак"	150	12	2,50
1936	З.дъб		с.Бели мел, общ.Чипровци частен имот, м."Фунията"	300	9	4,10

Фиг.4 Вековни дървета в община Чипровци/Източник:Актуализиран списък на защитените вековни дървета - към 2019 г.

4.5.2.7 Лечебни растения

На територията на община Чипровци се срещат няколко вида лечебни растения по данни на ДГС „Чипровци” и Приложение към чл. 1, ал. 2 от Закона за лечебните растения . Между тях са - Бук, Зимен дъб, Благуи, Цер, Космат дъб, Бреза, Леска, Габър, Елша, Бял бор, Черен бор, Акация, Шипка, Трънка, Червен глог, Черен глог, Черен бърз, Дрян, Хвойна, Боровинки, Малина, Къпина, Жълт кантарион, Риган, Бял равнец, Червен кантарион, Коприва, Див джоджен, мента, Волски език, Кукуряк, Мащерка, Копитник, Лазаркиня, Медуница, Змиярник, Ягода, Мъжка папрат, Сладка папрат, Лечебен ранилист), Подбел, Ветрогон , Еньовче, Здравец, Гръмотрън, Синя жлъчка и Вратига.

От растенията с природозащитен статус на територията на Горско стопанство Чипровци се среща само Сръбска рамонда, която е защитен вид, включен в Червената книга. Среща се по пътя между селата Митровци и Горна Лука, по скалите над пътя, около мостчето по скалното ждрело.

Лечебните растения в Чипровския край съдържат голямо количество биологично активни вещества и разнообразни химични съединения: полизахариди, гликозиди, алкалоиди, кумарини, витамини, терпеноиди, флавоноиди, въглехидрати и др. В резултат на нарасналия през последните години интерес, се увеличава както броят на видовете билки, които се събират, така и тяхното количество. Това може да доведе до намаляване или унищожаване на редица билкови находища. С цел да се ограничи безотговорното събиране на лечебни растения би следвало да се въведе райониране на билкосъбирането, за да се даде възможност за съхраняване и възстановяване на естествените находища.

В допълнение е необходимо е да се изгради система за наблюдение и оценка на диворастящите лечебни растения по отношение на състоянието и ползването им.

4.5.2.8. Биоразнообразие.

Биоразнообразието включва цялата жива природа на планетата в три основни нива на организация: 1) генетично – обхваща огромното разнообразие от генни комбинации във всички живи организми, 2) видово – включва видовете и разновидностите от всички групи живи организми и 3) екосистемно – обхваща не само разнообразието от живите организми в природата, но и сложните им взаимоотношения и разнообразни връзки помежду им и със заобикалящата ги природа. Съгласно националното законодателство, в България биоразнообразието се опазва главно чрез Закона за защита на биологичното разнообразие, съгласно който биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е приоритет и задължение за държавните и общинските органи и гражданите.

В района на община Чипровци се срещат около 1250 вида растения, като в този брой не са включени културните растения и плевелите. Естествената флора на района е запазена почти навсякъде, изключвайки някои части от селата Мартиново, Чипровци и Белимел. Дивите растения в района включват 20 дървесни вида, 14 вида храсти и над 100 вида треви от общо 58 семейства. По склоновете на Балкана и Предбалкана се срещат голям брой билки: жълт кантарион, здравец, кокиче, десетки багрилни растения като брош, сърпек, вратига, смрадлика, кисел трън и др. Всички тези

природни дадености могат да се превърнат в добра основа за развитие на екотуризъм и добиване на етерични масла и багрилни вещества директно от природата.

Горските ресурси на общината са представени предимно от широколистните гори: дъб, бук, габър, ясен и липа. Срещат се също: цера, полския клен, мъждряна и хвойната. Край реките Огоста и Превалска има бяла върба и бяла топола. В резултат на залесяването, провеждано систематично през последните 50-60 години в района има бял, черен бор, сребрист бор и ела. Към настоящия момент в община Чипровци са маркирани и запазени 5 многовековни защитени дървета: цер на 300 години в с. Железна, зимен дъб на 300 години в с. Бели мел, дървото Благун на 250 години в с. Белимел, летен дъб на 150 години в с. Челюстница и цер на 150 години в с. Челюстница.

Горите в района имат дървопроизводителни, средообразуващи, защитно-водоохранни, противоерозионни, рекреационни и здравно-украшни функции. Многогодишната стопанска дейност на човека се е отразила благоприятно върху общото състояние на горите. Голяма част от насажденията са запазени с добър сортиментен състав. В по-голямата част на общината възобновяването на дървесните масиви е добро и гарантира условия за действително възпроизводство на дървесина в бъдеще.

На отделни изолирани места са регистрирани определени нарушения на горските и ливадни масиви предимно от паша на селскостопански добитък, което е довело до неблагоприятни въздействия в растежа и развитието на дървесната и храстова растителност.

Контрол върху екологосъобразното използване на горите за територията на община Чипровци се осъществява от ДГС „Чипровци“, което се намира под координационния контрол на РДГ „Берковица“. Системно се следи за опазване на горите, предотвратяване разпространението на вредители, залесяване и извеждане на санитарни сечи. Като цяло не е установено нерегламентирано и завишено ползване на горските масиви, както по обем, така и по категории. И все пак основни нарушения в горския фонд са незаконни сечи, които са съсредоточени предимно в габъровите и дъбови гори. Главните сечи се провеждат с цел подsigуряване естественото възобновяване на съответните насаждения с основния дървесен вид.

През последните години като неблагоприятен и ограничаващ фактор за опазване на биологичното разнообразие в района е увеличеният обем на билкосъбирането и брането на гъби. На контрол са подложени всички известни на РИОСВ-Монтана пунктове за изкупуване на билки без ограничен режим, горски плодове и гъби. Следи се за правилната им заготовка и съхраняване.

Фауната на община Чипровци е пряко свързана с определени екологични предпоставки, осигурявани от растителността, климата, водите и антропогенното въздействие. Разглежданият животински свят може да бъде отнесен към Северната зоогеографска подобласт на България. В нея преобладават сухоземни животни, характерни за Средна и Северна Европа..

На територията на община Чипровци се срещат над 200 вида птици, от които 145 вида гнездящи. Най-добре е представен разред Пойни птици с над 100 вида, по-голямата част от които са горски обитатели. С най-голям брой от видове са представени синигерите - седем, кълвачи - осем, по шест вида са овесарки и чучулигови, по пет вида са мухоловки и дроздове. Обикновени за района са видовете: скален орел, обикновен мишелов, кукувица, горска ушата сова, зелен и пъстър кълвач, качулата и полска чучулига, лястовици, славей, сиво каменарче, кос, елов и буков певец, голям и дългоопашат синигер, сива и жълта овесарка, червенушка, черешарка, сойка, сврака.

В широколистните гори се срещат видовете: гълъб хралупар, гривяк, гургулица, голям свирец, горски бекас, черноглаво и белогушо копринарче, поен и белогуш дрозд, кос, орехче, зелен и сив кълвач и много други.

В червената книга са включени следните видове: застрашени - лещарка, малък ястреб, голям ястреб, малък орел, египетски лешояд, орел змияр, сокол орко, глухар, горски бекас; редки - три вида - ливаден блатар, черен кълвач, сокол скитник. Видовете голям креслив орел, брадат лешояд, белоглав лешояд и черен лешояд не са наблюдавани през последните години и разпространението им в планината е под въпрос. В Чипровска планина се срещат следните видове бозайници: елен, сърна, диво прасе, заек, вълк, лисица, язовец и златка.

Водните екосистеми се обитават от речен кефал, черна мряна, уклея, скобар, костур, шаран, сом, шука, дъгова пъстърва, водна костенурка, видра и др. Повечето от тях са унищожени като ловни обекти. Други се срещат много рядко и са застрашени от изчезване. Причините са комплексни: един от основните проблеми в района е браконьерството, разпространено по отношение на някои представители на фауната – сърна, диво прасе, фазан. РИОСВ–Монтана упражнява контрол за ограничаване на незаконната търговия с редки и защитени видове растения и животни. Такива нарушения в последните години не са констатирани. Периодични наблюдения се предвиждат върху популациите на застрашени и редки животни, като се отчитат местообитанията, тенденциите в числеността и плътността популацията им.

Основните проблеми свързани с биоразнообразието в района са в резултат от антропогенизацията на териториите, при което се получава влошаване на състава и структурата на естествената растителност поради разширяване на участието на плевелни видове и на антропофитни съобщества и групировки в нея, което води до намаляване на продуктивността и качествата на получаваните ресурси. В резултат от увеличаване на антропогенизирането на териториите се нарушава и променя биоразнообразието в тях, осъществява се миграция на замърсителите по хранителните вериги и се получава фрагментитране на хабитатите и местообитанията, унищожаване на местата за гнездене, прогонване на животински видове, както и установяване на нови нехарактерни за региона видове, които са агресивни и по-приспособими в конкретните условия за живот и конкурират и заместват видовете които естествено се срещат на територията на общината.

От общата картина на биоразнообразието в община Чипровци може да се заключи, че природните условия са изключително благоприятни за развитието на туризма. От голямо значение за общината е съществуващата екопътека, която преминава край Чипровския водопад, както и новоизграждения ландшафтен парк „Широка поляна“ в с. Превала. Регистрирана е необходимостта от изграждането на втора такава пътека в местността „Равненско градище“. Въпреки относителната стабилност на екосистемите в региона е нужно разработване и изпълнение на повече национални и европейски проекти, свързани с опазването на природното наследство на общината с цел устойчиво опазване и развитие на наличното биоразнообразие.

4.5.3. Зелени зони

Община Чипровци е с население под 10 000 души и съответно по норматив, според Наредба №7 за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони от 22.12.2003г., на всеки жител се полагат 8кв.м. за обществени озеленени площи за широко и специфично ползване. В тази връзка, зелената система на община Чипровци е неразделна част от ландшафтния му облик и обемно-пространствено изграждане.

Зелената система на региона се състои от изградените зелени площи в централната градска част, линейното озеленяване по комуникационните транспортни артерии и прилежащите зелени пространства извън територията на общинския център. Тези зелени пространства оказват благоприятно въздействие върху облика на общината и играят значителна роля в подобряване условията за обитаване и труд и ограничават негативните санитарно-хигиенни фактори – замърсявания на атмосферния въздух, шум, електромагнитни и радиационни излъчвания и др. В допълнение изградените и поддържани зелени масиви оказват благотворно въздействие върху общинската среда чрез подобряване на температурния баланс, микроклимата и други.

В зелената система на града влизат и различни малки зелени площи, намиращи се в обхвата на града. Цялостното състояние на зелената система е добро, но въпреки това се препоръчва рехабилитация на съществуващите градски паркове и градини.

Липсват данни за зелените площи в населените места извън град Чипровци, но всички населени места се намират в близост до значими горски масиви и са разположени в планинска среда.

Зелената система на град Чипровци играе значителна роля във формирането на обкръжаващата човешка среда, тъй като притежава свойства да подобрява санитарно-хигиенната обстановка и общото благоденствие на жителите на града. Насажденията снижават силата на вятъра, регулират топлинния режим, очистват и овлажняват въздуха, което има огромно оздравително значение. Като цяло храстовата, широколистна и иглолистна растителност имат ограничено участие в композиционната структура на озеленените площи – 5 %.

Поради изложените факти територии за нови озеленени площи следва да се предвидят в общия устройствен и подробните устройствени планове на града. Централното градско пространство е подсигурано по отношение на зелената система, като внимание следва да се обърне и на разполаганите в озеленените територии обекти за спортни и културни развлечения и забави, детски площадки, както и повишаването на процента озеленяване, което неминуемо ще доведе не само до повишаване на естетическите качества на градската тъкан, но и на екологичните такива.

4.5.4. Роля на ПИРО за повишаване на енергийната ефективност, внедряване на ВЕИ, намаляване на емисиите от парникови газове и употребата на изкопаеми горива.

ПИРО Чипровци е в съответствие с приоритетите в политиката на енергийния сектор, отразени в Националната програма за развитие: България 2027 (НПР БГ2027), която е водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната до 2027 и Енергийната стратегия на страната. Важен аспект, посочен в нея, е политиката за насърчаване използването на ВЕИ. Оптималното използване на енергийните ресурси, предоставени от ВЕИ, е средство за достигане на устойчиво енергийно развитие и минимизиране на вредния отпечатък върху околната среда от дейностите в енергийния сектор.

Произведената енергия от ВЕИ е важен показател за конкурентоспособността и енергийната независимост на националната икономика. Делът на ВЕИ в енергийния баланс на България през годините постепенно се повиши и вече достига стойности над средните за страните от ЕС.

Реализирането на приоритетната национална цел за бърз и устойчив икономически растеж, свързан с наличието на енергиен сектор, отговарящ на ключови изисквания за:

- висока конкурентоспособност;

- сигурност на енергоснабдяването
- спазване изискванията за опазване на околната среда, не може да бъде постигната без мащабно внедряване на ВЕИ.

Държавното управление и системата на обществените отношения при осъществяване политиката за насърчаване използването на ВЕИ са регламентирани в Закона за енергетиката (ЗЕ) и Закон за възобновяемите и енергийни източници и биогоривата (ЗВАЕИБ).

Националните цели за развитие на сектора на ВЕИ са посочени в Националната дългосрочна програма за насърчаване използването на ВЕИ (НДПВЕИ):

Изводи:

- Община Чипровци е сред общините в страната, за които проблемите с околната среда, предизвикани от антропогенното въздействие, не изискват спешни и незабавни действия.
- Липсват ярко изразени екологични проблеми, замърсявания и увреждания на околната среда, застрашаващи човешкото здраве, което е предпоставка за високо качество на живот за жителите и посетителите на общината;
- Приоритетните насоки за бъдещата работа в сферата на опазване на околната среда са решаването на проблемите с водоснабдяването, замърсяването на водите поради липсата на канализация и пречистване, обезвреждане на отпадъците от пестициди, решаване на проблемите със шума и атмосферното замърсяване от бита и транспорта.
- При формирането на бъдещата екологична политика на общината е съществена оценката на очакваните промени в климата и влиянието им върху територията на община Чипровци, свързани най-вече с промяната в режима на температурите и валежите, загубата на биологично разнообразие, щетите върху селското и горското стопанство от засушавания, пожари и др., нарастването на честотата и интензитета на екстремните климатични събития, както и защитата на населението от природни бедствия.
- Налагането на забрана или намаляване до минимум отсичането на дървета във водо-дайните и изворни зони е важна задача стояща пред общинското ръководство и съответните власти;
- Постепенното реструктуриране на горския фонд и нарастването на дела на широко-листните видове е предпоставка за подобряване екологичното състояние и решаване на част от проблемите с недостига на вода.

4.6. Административен капацитет.

Административния капацитет на община Чипровци се асоциира с възможностите на административните структури за реализация на набелязаните цели.

Структурата и функциите на общинска администрация Чипровци не се различават съществено от наложената в национален план организационна структура на българските общини. Това се обосновава с правната основа, регулираща дейността на органите на изпълнителната власт на местно ниво.

Националната правна рамка, която определя вида и функциите на общинската администрация е обобщена по-долу:

- Конституция на Р. България;
- Закон за административно-териториалното устройство на Р България;

- Закон за местното самоуправление и местната администрация;
- Закон за администрацията;
- Закон за административните нарушения и наказания;
- Закон за достъп до обществена информация;
- Закон за общинския дълг;
- Закон за държавния служител;
- Закон за общинските бюджети/Закона за публичните финанси - ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г., в сила от 01.01.2014 г. ;
- Специализирани административни актове, които определят дейността на общините в различни сектори, като например: Закон за местни данъци и такси, Закон за водите, Закон за горите, Закон за обществените поръчки, Закон за концесиите и т. н. секторно законо-дателство и подзаконови нормативни актове, от които произтичат конкретни права и задължения на общинска администрация и др. ;
- Кодекси;
- Международни конвенции, ратифицирани от правителството на Р.България, с които е свързана работата в конкретен социално-икономически сектор напр. права на човека, културно наследство и т.н.;

4.6.1. Структура на общинската администрация.

Концентрацията на значителни управленски, образователни и информационни функции е важна предпоставка за динамичното развитие на община Чипровци и до голяма степен предопределя структурата на общинската администрация.

Структурата, функциите и числеността на общинската администрация са дефинирани от „Устройствения правилник на Общинска администрация Чипровци“, утвърден от Кмета на общината и е разработен съгласно принципите и изискванията, произтичащи пряко от разпоредбите на: Конституция на Република България; Европейската харта за местно самоуправление и Закон за местното самоуправление и местната администрация; специализираната нормативна уредба имаща пряко отношение към организацията и дейността на общинската администрация, както и правилници, наредби, вътрешни правила за дейността, действащи в рамките на административната структура и на територията на Община Чипровци. Действащите нормативни актове и правилници в административната структура на общината представляват добра основа за ефективното и ефикасно осъществяване на ежедневната оперативна дейност на администрацията. Кметът на община Чипровци е орган на изпълнителната власт в общината. Той е избран мажоритарно с мандат от 4 години. Неговата дейност се подпомага от:

- Заместник кмет – 1
- Секретар на община – 1
- Главен архитект -1
- Финансов контролор - 1
- Началник отдел „Устройство на територията и общинска собственост“ и главн инженер - 1
- Началник отдел „Бюджет и финанси“ и главен счетоводител - 1

Структурата на дирекциите и отделите на общината изглежда балансирана и покрива, всички основни функции и отговорности на общинската администрация. Те най-общо могат да бъдат сведени до:

- Изграждане и поддръжка на общинската инфраструктура;

- Ефективното функциониране на извънградски транспорт;
- Стратегическо планиране на развитието. Териториално развитие и устройствено планиране, съобразени с екологичните, историческите, социалните и други специфики на община Чипровци;
- Управление на отпадъци;
- Поддържането и развитието на местни спортни, туристически и други обекти за отдых, обекти на културно-историческото наследство;
- Изграждане, поддържане и добро управление на сградите общинска собственост включително общинските училища, детски градини, социалните заведения, на културните, исторически и архитектурни паметници от общинско значение;
- Организация и развитие на културни дейности вкл. развитие и управление на местни културни институти изцяло или частично собственост или на подчинение на общината;
- Предоставяне на административни услуги, планиране и управление на местните данъци и такси;
- Управлението на кризи;
- Функциите по управление на здравеопазването, образованието, социалните дейности културата споделено с държавата.

Дейността на общинската администрация се контролира от Общинския съвет, който се състои от Председател и 10 члена, представители на различни политически партии и на различни териториални и социални общности.

Общинския съвет е колективно действащ орган с обща компетентност. Състои от общински съветници избрани пряко от населението на Община Чипровци. Общинския съвет осъществява своите правомощия въз основа на Конституцията на Република България, Европейската харта за местно самоуправление, Закона за местното самоуправление и местната администрация, действащото законодателство, както и въз основа на Правилника за организацията и дейността на Общински съвет - Чипровци, неговите комисии и взаимодействието му с администрацията на Община Чипровци.

Общинската администрация може да се раздели на обща и специализирана. Общата администрация осигурява технически дейности на органите на местната власт, а специализираната администрация извършва дейности по обслужването на гражданите, физическите и юридическите лица. Специализираната администрация подпомага и осигурява осъществяването на правомощията на органите на местната власт.

4.6.2.Административни услуги.

Община Чипровци предоставя широк спектър от административни услуги при използване на административно-информационна система с активирана функция за контрол на сроковете за изпълнение на услугите.

С цел подобряване качеството на административните услуги, има приети вътрешни правила за организацията на административното обслужване в Община Чипровци, които служат за регулиране на звената при осъществяване на административното обслужване на потребители, както и за регламентиране на характера и последователността на извършваните от тях дейности.

Административното обслужване в рамките на Община Чипровци се осъществява при спазване на принципите, установени от Административно-процесуалния кодекс, Закона за администрацията, Наредба за административното обслужване, Наредбата за обмена на документи в администрацията, Наредбата за Административния регистър, Хартата на клиента, както и всички действащи нормативни актове в Република България, като се гарантира:

- равен достъп до административните услуги и информация за административното обслужване в Община Чипровци;

- осигуряване на пълна информация за актовете, административните услуги и действията, издавани и/или извършвани при осъществяване на административното обслужване;
- приложение на установени стандарти за качество на административното обслужване;
- координираност и взаимодействие с всички страни, заинтересовани от подобряване на административното обслужване;
- периодично проучване, измерване и управление на удовлетвореността на потребителите;
- осигуряване на различни форми и начини за заявяване на административни услуги – посещение на място, поща, електронна поща, телефон за предоставяне на информация, интернет;
- служебно събиране на информация;

Съгласно Единния технически протокол, утвърден от председателя на Държавна агенция „Електронно управление“ община Чипровци се включи в системата за електронен обмен на документи (СЕОС) между администрациите в Република България в изпълнение на задачи-те за създаване на електронно правителство, като на 100 % кореспонденцията между администрациите се извършва електронно. Извършена е регистрацията и в системата за електрон-но връчване.

Административното обслужване в рамките на Община Чипровци се осъществява чрез Център за административно обслужване (ЦАО), обозначен с указателни табели на бъл-гарски език, находящ се на следния адрес гр. Чипровци, бул. „Петър Парчевич“ № 45, сградата на Общинска администрация – първи етаж.

За непрекъснатото подобряване качеството на административното обслужване са приети Общи стандарти за качество на административното обслужване, Приложение № 1 към Вътрешните правила за организация на административното обслужване в община Чипровци.

4.6.3.Човешки ресурси.

Числеността на общинската администрация е одобрена на Общински съвет по предложение на Кмета на Общината. Общата численост на служителите в администрацията е 49 служители. Изборните длъжности са 2 – кмет на община и 1 кмет на кметство, 8 кметски заместници, Служителите в общинската администрация отговарят на съответните образователни и квалификационни изисквания за заеманата от тях длъжност.

Като цяло може да се каже, че наличният човешки ресурс количествено отговаря на структурата на общинската администрация, което създава предпоставка за обезпечаване на всички работни процеси. Възможните оптимизации на структурата са в посока на привличане на временно наети и стажанти, от които в последствие да се прави подбор на бъдещи кадри за администрацията.

Развитие и утвърждаване на административен капацитет като основен фактор за постигане на стратегическите цели на управлението на общината е свързан с повишаване знанията и експертизата на административните служители. За повишаване на специфичните умения и професионалната квалификация на служителите в общинската администрация се осъществява специализирано обучение на служителите

в администрацията. Това обучение, обаче, не се планира на базата на предварително извършен анализ на потребностите от обучение на служителите.

4.6.4. Граждански сектор.

Основна насока в работата на администрацията на община Чипровци е синхронизиране на дейността си с неправителствените организации на местно, регионално и национално ниво. Особено важно е стимулирането на съвместни инициативи за устойчиви партньорства в полза на населението и бизнеса.

Общинската администрация може и винаги оказва помощ на НПО за решаване на проблеми на общината в следните направления:

- Икономика – браншови организации на предприемачи, строители, инженери, архитекти, туристически дейатели, търговци, занаятчии и др.;
- Култура и образование – организации, допринасящи за културния облик и живот на града и за повишаване на знанията и уменията на различни възрастови, професионални и социални групи;
- Младежки организации – работещи в областта на младежките дейности и политики, свободното време и образованието на младите хора;
- Екология, околна среда, енергийна ефективност – организации на природозащитници, еколози, професионални фирми по алтернативна енергия и енергийна ефективност и др.;
- Здравеопазване и социални дейности – организации, работещи в полза на хора с увреждания и специфични здравословни проблеми, уязвими етнически и социални групи и др.

Недостатъчното взаимодействие с НПО лишават общинската администрация от:

- Информация и съдействие за достъп до нови технологии и иновации;
- Опит и практика за съвместна работа по общи проекти, обединяващи университети, изследователи, консултантски фирми, НПО и МСП;
- Недостатъчен достъп до информационни технологии и съвременни комуникации;
- Недостатъчно практики в публично-частните партньорства и работата в мрежи;

Администрацията обслужва голям обем от административни процедури със значима важност за фирмите, като: издава разрешения за строеж, предоставя лицензи на фирми, гарантира спазването на разпоредбите за опазване на околната среда, здравето, безопасността и др. Въпреки положените усилия за реформи и въвеждане на електронни услуги, Община Чипровци предлага ограничен брой услуги на своя интернет портал, като повечето от тях се свеждат до основна информация и образци за конкретни административни услуги. Като допълнение, е необходимо създаването на ефективна административна система с ка-дри, които да откликнат адекватно на търсенето на добре функциониращи административни услуги от страна на бизнеса, както и използването на публичните регистри с цел избягване на дублирането. Икономическата активност в община Чипровци се влияе и предопределя от местното управление. За да бъде Община Чипровци сред успешните е необходимо създаване на подходящи условия за правене на бизнес и действия, целящи икономическата активност в общината и региона.

4.6.5. Анализ на изпълнението на общинския бюджет.

Анализът е изготвен въз основа на данните за изпълнението на бюджета за периода 2016-2019 година. Той се осъществява в три направления – нарастване на общия бюджет на общината, анализ на приходите, анализ на разходите. Целта на този анализ е да покаже тенденциите в най-важните бюджетни категории. За целите на анализа са използвани данни от приетите от Общински съвет Доклади за касовото изпълнение на бюджета и извън бюджетните сметки за четири последователни години - 2016, 2017, 2018, част от 2019 г.

Обобщени данни от изпълнението Бюджетите на община Чипровци, представяме в Таблицата по-долу.

показател/категория	2016	2017	2018	2019
Приходи за делегирани държавни дейности	2 079 400	1 115 483	1 223 100	1 382 281
Приходи за местни дейности	1 533 900	1 666 882	2 216 577	3 294 043
Разходи за делегирани държавни дейности	1 163 780	1 115 483	1 223 100	1 382 281
Разходи за местни дейности	1 177 197	1 649 882	2 209 577	3 279 043
Разходи за държавни дейности, дофинансирани със собствени приходи	15 667	17 000	7 000	15 000

Източник: Доклад за касово то изпълнение на бюджета на Община Чипровци

Днните от Докладите за изпълнение, показват следният обобщени тенденции:

-Нарастване на общинския бюджет спрямо базовата 2016 г. е с 3 855 794 лв. , т.е. нарастване с 201,50%

-Нарастване на общинските приходи спрямо базовата 2016 г. е с 3 995 979 лв.- нарастване с 206,53%.

-Нарастване на общинските разходи спрямо базовата 2016 г. е с 2 790 349 лв. - нарастване с 182,95%

Към 31.12.2019 г. , в община Чипровци са извършени строително-монтажни работи, основни ремонти, проектиране и доставка на машини, съоръжения и оборудване в размер на 6 142 367,00 лв. По източници на финансиране, усвоените средства се разпределят, както следва:

- Целеви субсидии за капиталови разходи - 207 857 лв.
- Собствени бюджетни средства - 166 442 лв.
- Други източници за финансиране - 1 695 305 лв.
- Средства от ЕС - 4 072 763 лв.

През анализираният период, общината е извършила разплащания с финансови средства по различни програми, както следва:

- 2016 год. – по 4 проекта на обща стойност - 226 683 лв.
- 2017 год. – по 4 проекта на обща стойност - 319 831 лв.
- 2018 год. – по 9 проекта на обща стойност - 521 175 лв.
- 2019 год. – по 8 проекта на обща стойност - 3 738 614 лв.

Към 29.10.2020 година, бюджета за капиталовите разходи е, както следва:

- Бюджет общо по параграфи (§51+§52+§53) – 7 615 751 лв. , в т.ч.: § 51-00

Основен ремонт на ДМА – 6 834 165 лв.; §52-00 Придобиване на ДМА – 781 586 лв.

- По източници на финансиране, разпределението на бюджета е следното :
Целева субсидия § 31-13 - 279 400 лв. (3,67%)
§ 40 - 23 747 лв. (0,31%)
Собствени средства 28 394 лв. (0,37%)
Преходен остатък 863 293 лв. (11,34%)
ДФЗ - 5 440 867 лв. . (71,44%)
ПУДООС - 980 050 лв. . (12,87%)

Заключение: Като цяло анализът показва балансирана и устойчива финансова политика при изпълнение на социално-икономическите дейности в общината.

4.6.6. Капацитет за разработване и управление на проекти. Анализ на договорените средства от европейски и други фондове.

Общинската администрация има опит в управлението и изпълнението на проекти, с различен източник на финансиране. Съгласно Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България (ИСУН) 2020, <http://2020.eufunds.bg/Project/>, през анализираният период (2014-2020), подписани 14 договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ на обща стойност 4 759 633,37 лв. Общата стойност на БФП възлиза на 3 499 513,10 лв., т.е. интензитета на предоставената помощ възлиза средно на 73,52%, а този на собственото финансиране – 26,48%.

Общ брой договори	14
Общ брой бенефициенти	11
Обща стойност	6 034 708,83 лв.
Обща стойност на БФП	4 759 633.37 лв.
Собствено финансиране	1 275 075,46 лв.

4.6.7.Изводи за управлението и административния капацитет. Наличен потенциал.

Доброто развитие на местната администрация е видимо от значителното подобряване и от активната прозрачност на общините през последните три години, а именно:

- Има потенциал за развитие на ефективни механизми за координация и субординация между отделни звена в общинската администрация;
- Наличие на финансов капацитет за управление и реализация на целите и приоритетите на ПИРО.
- Анализът на структурата на администрацията, разпределението по длъжности и определените функции показва, че съществува добра осигуреност, качество и ефективност на оперативната дейност на Общината, добро качество на предоставяните услуги /на физически и юридически лица/ и ефикасност по

отношение провеждането и мониторинга на изпълнението на конкретни местни политики;

- Осигуреност с правилници и документи, поддържащи високо качество на извършваните от общинската администрация функции;
- Съществува партньорство между общинската администрация и бизнеса, които подкрепят местната власт за реализиране на общинските политики и на конкретни проекти.
- Структурата на общинската администрация разполага с относителна адаптивност към измененията на външната среда;
- Лидерство на общината по отношение на предоставяните електронни услуги. Много добра работа с НПО.

4.6.8. Съществуващи проблеми.

- Няма ефективно действаща система за обучение, квалификация и стимулиране на служителите от общинската администрация;
- Съществува недостиг на експертиза и инициатива за привличане на финансови средства, поддържане на ефективен взаимноизгоден диалог с бизнеса и прилагане на публично-частни партньорства;
- Необходимо е задълбочаване на междуобщинското сътрудничество. Община Чипровци би могла да установи по-тясно сътрудничество със съседните общини, с цел реализиране на ефективни и печеливши проекти от взаимен интерес.
- Делът на големите инвестиционни проекти от национално и регионално значение, насочени към подобряване на инфраструктурата и градската среда е нулев.

4.7. Културно историческо наследство.

Община Чипровци чрез традицията на производство на **чипровските килими** е включена в **списъка на ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство на човечеството**, което и дава уникална възможност да развие своя специфична икономическа и културна дейност, основаваща се на килимарството, което от друга страна е свързано със създаване на възможност за учене и предаване на специфичния занаят.

Необходимо е да бъде изработена стратегия за популяризиране чипровските килими и представянето им като уникален продукт характерен за пространствената структура на общината и без аналог в световен мащаб.

В териториалната структура на община Чипровци са идентифицирани културни ценности от категории с „национално значение“. В контекста на ОУПО следва да се отчитат техните охранителни зони и устройствени режими за опазване и интегриране в тяхната автентична селищна и природна среда, както и взаимовръзката им с останалите функционални системи на селищата в региона.

Прогнозата по отношение на културното наследство отчита последните политики на ЕС, които са ориентирани към **управление и интегриране на екологичните, ландшафтни и културни ценности** на регионите и реализиране на местния потенциал за развитие на общините и регионите.

Чрез ОУПО ще бъдат създадени устройствени предпоставки за **опазване на цялостните културни ландшафти** по смисъла на чл. 47, т.6 от ЗКН.

В този смисъл пространственото развитие на територията ще бъде ориентирано към културното наследство в общината, природните и културни

ландшафти, които отразяват регионалната специфика. Това са едни от основните факторите, които имат водеща роля в селищното устройство и регионалното развитие.

В териториалната структура на община Чипровци се идентифицирани общо 38 недвижими културни ценности /НКЦ/. В териториалните граници на град Чипровци и прилежащите му територии /землище/ са идентифицирани 8 обекта, в Бели Мел – 6 обекта, в Горна Ковачица – 2 обекта, в Горна Лука – 2 обекта, в Железна – 5 обекта, в Мартиново – 4 обекта, в Превала – 2 обекта, в Равна – 3 обекта и в Челюстница – 5 обекта.

Основните насоки в опазването на културните ценности в цялото им времево и видово многообразие са свързани със **съхраняване на техните уникални характеристики** чрез консервация и активно опазване, публична загриженост и адаптация в най-широк смисъл, запазване и развиване на духа на мястото /genius loci/ и на пространствената идентичност и развитие на потенциала им за стимулиране на икономическия растеж.

Устройствената интерпретация на културното наследство днес е основополагащ елемент в устойчивото и балансирано развитие. Културното наследство е фактор изграждащ позитивни партньорства между местните общности и бизнеса. Процесите на урбанизация дават възможност за съчетаване на традиционните дейности носещи идентичността на региона /културното и природно наследство, историческата памет/ и социално-икономически дейности в новите урбанизирани територии. **Водеща роля в съхраняването, опазването и адаптирането на културното наследство днес имат хората. Заедно с него те са носители на историческата памет и древни традиции. Представянето на културното наследство като дейност, интегрирана в селищната структура на общината придава ново значение и го представя като ресурс за социално-икономическо развитие.** На културното наследство днес се гледа като на материален и духовен ресурс, който трябва да бъде съхранен, без изискване за рентабилност на вложените в него инвестиции.

Необходимо е създаването на **маркетингова стратегия**, която да представя културното наследство на националния и международния пазар, също така създаване на информационна система на културно-историческите ресурси и иновативни форми за популяризирането му. Дейностите свързани с експлоатацията на културното наследство в туризма трябва да бъдат обвързани с опазването и съхранението на културните ценности и полагане на необходимите грижи. Днес можем да разглеждаме развитата културна индустрия като двигател на икономиката на дадена община и възможност за балансирано и устойчиво развитие.

Необходимо е да бъде актуализиран списък с недвижими културни ценности и включването на нови обекти притежаващи научна и културна стойност. При изпълнението на тази задача е необходимо активното участие на държавните и административни структури, регионалния исторически музей, неправителствени организации и всички заинтересовани страни /Министерство на културата, Национален институт за недвижимо културно наследство, Национален археологически институт с музей към БАН, Регионален исторически музей –Монтана, Областна администрация – Монтана, Общинска администрация – Чипровци и всички заинтересовани страни/ При актуализацията е необходимо да се вземе предвид степента на съхраненост на материалната, образната и функционална автентичност. Трябва да бъде изготвена оценка на научната и художествената стойност на обектите и да се проследи мястото и значението им в съвременната среда. До колко обектите са част от съвременната обществена и културна област /среда/, които обогатяват средата и обществото. Оценка на познавателната стойност показва научния и образователен потенциал на обектите като свидетелство за развитие на материалната и духовната

култура на обществото. Необходимо е да се оцени утилитарната стойност на обектите, до каква степен обектите позволява възстановяване на оригиналните или организиране на нови функции. Трябва да се направи анализ на икономическата целесъобразност с цел включване в културно историческата индустрия или друга инвестиционна система.

Необходимо е стриктно прилагане на специфичните правила и нормативи за устройство на защитените територии за недвижимо културно наследство и териториите за превантивна устройствена защита на недвижимото културно наследство и дефинираните специфични устройствени режими към ОУПО Чипровци за опазване и съхранение на недвижимите културни ценности, характерния облик на селищната структура и идентичността на общината и региона.

За реализацията на целите на предложените режими на опазване на културното наследство, е необходимо съгл. Чл. 17 от ЗКН, Община Чипровци да изготви **Стратегия за опазване и управление**, която да включва интегриран подход към пълния обхват културни ценности. Стратегията следва да съдържа информационна система, организационна структура, както и различни системи за финансиране.

Реализацията на приоритети заложи в сферата на културното наследство могат да бъдат подпомогнати от Оперативната програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. по приоритетна ос „Регионален туризъм“.

Оста включва консервация, опазване, популяризиране и развитие на природното културното наследство със специфични цели „Насърчаване на регионалния туризъм, чрез опазване, популяризиране и развитие на културното и природно наследство“ и „Насърчаване на местния икономически потенциал и нови форми на заетост в регионите“.

Общината притежава потенциал за развитие на културен туризъм по отношение на движимото и недвижимо културно наследство, но е необходимо да бъдат интегрирани, обвързани в по-голяма степен със селищната структура, функционалните системи и социално-икономическите дейности. Необходимо е изграждането на основни елементи на техническата и туристическата инфраструктура инфраструктури за подобряване на достъпността до обектите и информираността на местното население и гостите на общината.

4.8. Селищна мрежа и жилищен сектор.

4.8.1. Селищна мрежа.

Община Чипровци е включена в административно-териториалните граници на област Монтана и Северозападен район на планиране. Териториалната структура на община Чипровци, граничи с тези на общините Георги Дамяново, Монтана, Ружинци и Чупрене, като на запад достига до държавната граница с Република Сърбия.

Според закона за административно-териториално устройство на Република България община Чипровци /площ – 286,8 км²/ е „четвърта“ категория община и в териториалната ѝ структура влизат 10 селищни образувания, от които един град – Чипровци и селата Белимел, Горна Ковачица, Горна Лука, Железна, Мартиново, Митровци, Превала, Равна и Челюстница. Като площ заема 7,89% от територията на област Монтана и 0.26 % от територията на Република България.

Вид територия	Площ	Площ в процент от общата
Територия на землището	286 881 дка	100%
Земеделски земи	122 586 дка	42,73%

Горски територии	144 905 дка	50,51%
Урбанизирани територии	16 361 дка	5,71%
Водни течения и водни площи	2 340 дка	0,81%
Територии за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци	36 дка	0,013%
Инфраструктура	653 дка	0,227%

Таблица - Площ по видове територии Източник: НСИ

4.8.2.Количество на жилищен фонд

Според данни на НСИ в община Чипровци има 3268 жилищни сгради, като по този показател общината се нарежда на предпоследно място в областта, преди община Георги Дамяново. Обитаваните жилищни сгради са 2203, необитаваните са 757 – най-малък брой в областта, тези за временно обитаване са 307 и има една жилищна сграда за колективно домакинство.

Общини	Общо	Вид на сградата				Непоказано
		Жилищна обитавана	Жилищна необитавана	Жилищна за временно обитаване	Жилищна за колективно домакинство	
Област Монтана	82183	45958	31695	4499	28	3
Берковица	8740	5730	2437	567	6	-
Бойчиновци	8071	4388	3672	9	2	-
Брусарци	5252	2676	2565	11	-	-
Вълчедръм	8715	4563	4150	-	1	1
Вършец	4807	2791	1888	124	4	-
Георги Дамяново	2903	1802	1015	81	5	-
Лом	14115	7398	4822	1887	7	1
Медковец	4339	2045	2292	2	-	-
Монтана	17331	9810	6007	1511	2	1
Чипровци	3268	2203	757	307	1	-
Якимово	4642	2552	2090	-	-	-

Източник: ОУП Община Чипровци

4.8.3.Жилищен сектор. Конструкция на жилищн фонд

Имайки предвид предимно ниското застрояване в общината, най-многобройни са масивните жилищни сгради /2806 бр./. Най-малко са стоманобетонните-едропанелни жилищни сгради /8 бр./, а стоманобетонните-скелетни са 31 бр.

Общини	Общо	В това число		
		стоманобетонни-едропанелни	стоманобетонни-скелетни	масивни
Област Монтана	82183	273	734	63698
Берковица	8740	59	73	8278
Бойчиновци	8071	5	7	6687
Брусарци	5252	3	8	3305
Вълчедръм	8715	5	12	5504
Вършец	4807	27	86	4482
Георги Дамяново	2903	7	3	2554
Лом	14115	46	49	9811
Медковец	4339	5	4	3452
Монтана	17331	106	447	14253
Чипровци	3268	8	31	2806
Якимово	4642	2	14	2566

Източник: ОУП Община Чипровци

4.9. Връзка на общината със съседни територии.

4.9.1. Междубоцинско и международно сътрудничество.

Община Чипровци териториално е в съседство с общините Георги Дамяново, Чупрене, Ружинци. Все още Общинската администрация не е поела присъщите й функции за стимулиране на междубоцинското бизнес проектиране и сътрудничество и взаимно използване природните, социалните финансови ресурси на въпросните общини. Липсва административен капацитет в общините по отношение на реализацията на съвместните дейности. Усилията за подобряване на междубоцинското сътрудничество ще имат определяща роля за успеха в усвояването на фондовете на ЕС през следващия програмен период 2021-2027, когато съчетаването на ресурсите от всякакъв характер и всякакъв източник ще бъде едно от важните условие за успешното изпълнение на Общинските планове за интегрирано развитие.

За прилагането на подхода „Водено от общностите местно развитие“ /BOMP/ в периода 2014-2020 година, подкрепено от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) според Споразумението за партньорство на Република България, очертаващо помоща от европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г. на територията на община Чипровци, Чупрене, Георги Дамяново и Чужинци бе създадена „МИГ- Западна Стара Планина- Копрен – Миджур – Чипровци, Чупрене, Георги Дамяново и Ружинци“ и е приет Устав.

Основните цели на „МИГ- Западна Стара Планина- Копрен – Миджур – Чипровци, Чупрене, Георги Дамяново и Ружинци“ са:

(1). Да насърчава устойчивото развитие на местната общност и включването на гражданите в процесите на вземане на решения на местно ниво и да подпомага изграждане на гражданско общество, демократизация и прозрачност в дейността на централните и местните органи на управление, чрез осъществяване на граждански инициативи и сътрудничество с държавните институции, местните и регионални власти;

(2). Да отговоря за прилагането на Стратегията за Водено от общностите местно развитие на територията (ВОМР) на общините Чипровци, Георги Дамяново, Чупрене и Ружинци по подхода Водено от общностите местно развитие (ВОМР) за Програмата за развитие на селските райони (ПРСР), както и да оказва съдействие при реализирането на проекти по конкретни мерки, включени в Стратегията;

(3). Да създава и поддържа капацитет за успешно прилагане и изпълнение на Стратегията за водено от общностите местно развитие на територията;

(4). Да подкрепя създаването на подходящи условия за развитието на децата и младежите, живеещи на територията на общините Чипровци, Георги Дамяново, Чупрене и Ружинци – а повишаване на качеството на предоставяните услуги в местната общност;

(5). Да подпомага опазването на околната среда и природните ресурси, както и да способства за опазване на културните паметници и наследство на територията на общините Чипровци, Георги Дамяново, Чупрене и Ружинци за запазване на местната идентичност;

(6). Да насърчава обмена на между отделните местни инициативни групи в други селски райони на страната и чужбина.

4.10. Влияние на инфраструктурни проекти с регионално и национално значение

Към момента на подготовката и приемането на Програмата за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027, на територията на общината не се изпълняват и не се планират за изпълнение инфраструктурни проекти с регионално и национално значение.

Ако през посоченият програмен период бъдат стартирани инфраструктурни проекти със значение за общинската икономика, препоръчително е този раздел от ПИРО Чипровци да бъде актуализиран.

4.11. SWOT АНАЛИЗ

Най-агрегирано силните страни и слабостите, благоприятните възможности и заплахите за развитие на общината могат да бъдат обобщени в синтезиран SWOT-анализ, като в силните страни се изброяват най-важните разполагаеми ресурси, умения, достижения или други предимства, които има завоювани общината, а в слабите - се излагат обективните и субективните ограничения (недостиг на ресурси, умения, способности и др.), които въз-препятстват прогресивното развитие на общината до сега и ако не се отстранят, могат да повлияят отрицателно и върху бъдещото ѝ развитие.

Възможностите са съвкупност от систематизирани бъдещи благоприятни елементи на външната и вътрешната среда, които ще влияят положително върху бъдещото социално-икономическо развитие на общината, а заплахите са онези неблагоприятни елементи на вътрешната и на външната среда, които могат да ограничат, а в някои

случаи и да спрат бъдещото развитие на цели отделни сектори от социално-икономическото развитие на общината.

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
▪ Природни, културни и исторически предпоставки за развитие на туризъм; ▪ Плодородните почви и добри климатични условия за развитие на биоземеделие; ▪ Съхранени културни традиции, и богат културен календар; ▪ Липса на замърсяване на въздуха, водите и почвите на територията на общината. ▪ Осъзната е необходимостта от хоризонтално сътрудничество и солидарност при решаване на общи проблеми; ▪ Достъпни цени на недвижимите имоти и земеделска земя; ▪ Липса на силно замърсяваща индустрия на територията на общината	• Загубата на население и остаряването на хората. ▪ Туристическата инфраструктура е недостатъчна; ▪ Понижено е цялостно качеството на жизнената среда; ▪ Липсва капацитет за самостоятелно решаване на проблеми с надобщинско значение; ▪ Общината не разполага с голям финансов ресурс; ▪ Богатото недвижимо културно наследство на общината не е използвано в достатъчна степен за развитие на устойчив културен туризъм; ▪ Недостатъчна информираност на населението за използването на налични насърчителни средства и програми
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
• Обединяването на усилията на общината със съседни общини за подготовка на програми и проекти, увеличава шансовете за финансово подпомагане по национални и европейски програми; • Възможностите за развитие на туризъм с комбиниране на туристически пакети със съседни общини; • Повишаване на туристическата култура и създаване на информираност за алтернативния туризъм на туристическата	• Намаляването на контингентите от деца в предучилищна и в училищна възраст в условията на демографска криза и влошаването на възрастовата структура на работната сила; • Недостатъчното предлагане на работни места за млада и висококвалифицирана работна ръка ще доведе до емиграция на най-ценната част на работната сила; • Липса на солидно финансиране за капиталови разходи; • Липса на капацитет за стартиране и развитие на устойчив бизнес и липса на достатъчно финансов ресурс сред предприемачите;

култура и създаване на информираност за алтернативния туризъм; • Възможност на земеделски производители да използват програмите за обучение по ПРСР; • Развитие и финансиране на специфични дейности в зоните от европейската екологичната мрежа НАТУРА 2000; • Използване на Структурните фондове и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони за развитие на територията; • Възможност за внедряване на нови технологии в селското стопанство и за развитие на устойчиво земеделие; • Обмен на добри практики, междурегионално и международно партньорство в сферата на бизнеса, културата, образованието и социалната политика; • Инвестиции в инфраструктурата; • Наличието на ресурси и политическа воля; • Постигане на по-висок капацитет за намиране на алтернативно финансиране	• Липса на мотивация и активност на гражданите;

4.11.1. Взаимовръзките на анализа с резултатите от социално-икономическия анализ на Северозападен район

Анализът на социално икономическото развитие на Община Чипровци е в пълно съответствие с резултатите от проведения хоризонтален социално-икономически анализ на Северозападен район.

ПИРО като част от системата от стратегически документи интегрира регионалното и пространственото развитие и служи за определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на община Чипровци и населените места, които се отчитат при разработването на инвестиционни програми и финансови инструменти, включително съфинансирани от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие.

Териториален обхват: ПИРО Чипровци се изработва за цялата територия на общината, като са определени зоните за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за коопериране със съседни общини. Анализът на

икономическото, социалното и екологичното състояние, на нуждите и потенциалите за развитие се изготвя за територията на цялата община. В тази връзка е описан териториалният обхват на общината с всички включени в нея кметства и населени места.

Анализът взема под внимание и всички съседни територии в рамките на съседни общини, които поради съответните си специфики могат да окажат въздействие върху развитието на граничните общински територии, включени в обхвата на ПИРО.

В синтезиран вид, анализът отразява спецификата на Община Чипровци, и на тази база в стратегическата част се обосновава предлаганият подход за развитие за периода 2021-2027 г.

Като резултат от анализа се идентифицират конкретните за общината проблеми, правят се изводи и се посочат тенденциите за развитие на общината, като се отчитат характеристиките на вътрешния ѝ потенциал за развитие.

Времевият обхват на социално-икономическия анализ покрива предходния програмен период от 2014 до 2019 г. и зависи от наличната информация по определени показатели. За анализа се установят настъпилите промени в общото икономическо, социално, демографско, инфраструктурно развитие и състояние на околната среда в периода 2014-2020 г.

Методиката за изготвяне на анализа, освен документално проучване на база наличните източници на информация, са включени и теренни проучвания (на място, чрез анкети или фокус групи) на специфичните характеристики на отделните територии, населени места или части от тях, чрез които следва да се съберат данни или информация, за които няма налични официални източници, но са важни за идентифициране на основните процеси, които протичат в Община Чипровци, както и за разкриване на нейния специфичен потенциал за развитие.

Тематичният обхват на социално-икономическия анализ покрива основни тематични направления: икономическо развитие (малки и средни предприятия, чуждестранни преки инвестиции, научноизследователска и развойна дейност); туризъм (туристически ресурси и инфраструктура, специализация); социално развитие (демография, образование, здравеопазване, социални услуги, заетост и безработица), пазар на труда; култура и културно наследство; транспортна (пътен и железопътен транспорт) и инженерно-техническа инфраструктура (енергийни системи и мрежи, водоснабдяване и канализация, газоснабдяване, телекомуникации, управление на отпадъците); жилищен сектор (състояние на жилищния фонд, специфики на българския пазар); регионално и градско развитие (териториален модел, оси и центрове на развитие, агломерационни ареали); околна среда (състояние, НЕМ, изменение на климата, разходи за околна среда); управление и административен капацитет; и ефективност на проектите и усвоените фондове по оперативните програми, съфинансирани от Европейските фондове и от други финансови инструменти.

Обобщените изводи от проведеното изследване очертават основните насоки за развитие на Община Чипровци след 2020 г. във всички тематични направления, свързани с онези сектори, които имат най-ясно изразени въздействия върху общинското пространство и чрез интегрирането на политики и инвестиционните приоритети, които ще спомогнат за постигането на устойчив и приобщаващ растеж.

Основни изводи:

- Необходимост от оптимизиране на системата на здравеопазване;
- Подобряване ситемата на предлагане на социални услуги;
- Разширяване на обхвата на обучението през целия живот, обвързване с науката и производството, равнопоставен достъп до образование;
- Подобряване на условията за спорт за всички, повишаване на физическата активност;
- Повишаване на ЕЕ и цифровизацията в икономическите сектори;
- Доизграждане на транспортната инфраструктура;
- Реконструкция на техническата инфраструктура – ВиК, широколентов интернет;
- Подобряване на качеството на атмосферния въздух, намаляване на шума и адаптация към климатичните промени;
- Междусекторна интеграция и координация за постигане на общи цели чрез и внедряване на информационни технологии.

ЧАСТ II.

5. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНАТА В ПЕРИОДА 2021-2027

5.1. Основни параметри на регионалната политика и на общатаселскостопанска политика на ЕС за периода 2021 – 2027 г.

5.1.1. Основни параметри на регионалната политика в ЕС и България за периода 2021 – 2027.

За да се разработи стратегическа рамка за интегрирано развитие на община Чипровци за програмния период е необходимо да се анализират параметрите на регионалната политика и на Общата селскостопанска политика (ОСП) както на равнище ЕС, така в частност и за България. Тези параметри не само ще маркират приоритетите за развитие, но ще бъдат полезни и при разработването на самия план за развитие, тъй като осигуряват навременна информация за възможностите за финансиране на мерки и проект за развитие.

За разлика от периода 2014 – 2020 г., за който бяха формулирани 11 „тематични цели“, новата регионална политика 2021 – 2027 г. фокусира своите ресурси върху пет ин-вестиционни приоритета в области, в които ЕС може да постигне най-добри цели и резул-тати:

1. По-интелигентна Европа – чрез иновации, цифровизация, икономическа промяна и подкрепа за МСП;
2. По-екологична Европа с по-малко въглеродни емисии – по Парижкото споразумение и чрез инвестиции в енергийния преход, ВЕИ и борбата с изменението на климата;
3. По-свързана Европа със стратегически транспортни и цифрови мрежи;
4. По-социална Европа, която изгражда европейския стълб на социалните права и подпомага качествената заетост, образованието, уменията, социалното приобщаване и равния достъп до здравеопазване;
5. Европа по-близка до гражданите, чрез подкрепа на стратегии на водено от местната общност развитие на селските райони и стратегии за устойчиво развитие на градовете в ЕС. Между 65 и 85 % от средствата от ЕФРР и Кохезионния фонд са планирани

за инвестиции по Цели 1 и 2 по-горе за регионите и членки на ЕС, които са допустими за подпомагане, в зависимост от относителното им благосъстояние.

Съгласувани са редица предложения за модернизиране на регионалната политика:

1. Акцент за ключови инвестиционни приоритети, за които ЕС може да постигне най-добрите резултати – иновации, подкрепа за МСП, цифровизация и подкрепа на индустрията, както и за подкрепа за прехода към нисковъглеродна икономика и борба с измененията в климата, подкрепени финансови чрез ЕФРР и КФ.

2. По-индивидуализиран подход към регионалното развитие:

(а) Инвестиции във всички региони: Регионите в Южна и Източна Европа, които все още изостават по икономическия растеж и доходите, ще получават значителна помощ от ЕС. Приоритетни са регионите в индустриален преход, както и тези с приоритети за борбата с безработицата и борбата с измененията на климата;

(б) По-индивидуализиран подход: Подкрепата от ЕФРР ще продължи да отчита трите категории региони – по-слабо развити региони, региони в преход, по-развити региони. Методиката за подпомагане на регионите се основава на т.нар. „берлинска формула“ от 1999 г., включваща различни начини за пресмятане подкрепата за трите вида региони. Отчита се не само разликата на БВП на глава за конкретния регион спрямо средното за ЕС, но също младежката безработица, гъстотата на населението, изменението на климата и интеграцията на мигрантите, а за по-развитите региони и степента на образование на населението. Периферните региони ще продължат да се ползват от специална подкрепа от ЕС.

3. По-опростена и по-гъвкава рамка на регионалната политика:

Изисква се дългосрочно планиране на инвестициите, но съчетано с по-голяма гъвкавост. Чрез междинен мониторинг (преглед) през 2024 г. ще се определи необходимостта от промени в ОП за последните две години от периода 2026 и 2027 г. съобразно:

(а) препоръките от Европейския семестър през 2023 и 2024 г.;

(б) измененията в социално-икономическото състояние;

(в) постигнатия до междинния преглед напредък на ОП;

(г) резултатите от техническата корекция през 2024 г., която ще доведе и до корекции на финансовите пакети на регионалната политика.

Положителен ефект ще има също възможността за прехвърляне до 5 % от средствата от една приоритетна дейност към друга, без одобрение от ЕК. Специфична е възможността да се мобилизира незабавна финансова помощ при природно бедствие върху територията. Проблемите в измененията в климата или интеграцията на мигрантите да се решават чрез Фонд „Европейска инициатива за градовете“, като се ползват 6 % от средствата на ЕФРР.

4. Подкрепа на териториалното сътрудничество:

(а) През 2021 – 2027 г. в транснационалното сътрудничество има възможността „даден регион да използва част от получените средства за финансиране на проекти на друго място в ЕС, съвместно с други региони“.

(б) По-силен акцент върху институционалното сътрудничество и съвместните обществени услуги. Формиране на Паневропейски клъстери за иновации. Региони с активи на „интелигентна специализация“ ще получат по-голяма финансова подкрепа за жизнеспособни междурегионални проекти за ИКТ, биоикономика, ресурсна ефективност, свързана мобилност и усъвършенствани технологии за производство.

(в) Ефективно финансово управление и правила. Ще се използва платформа за свободен достъп до данни, чрез които ще се следи в реално време подбора на проектите, плащанията, както и постигането на поставените цели. Новата рамка за 2021 – 2027 г. предвижда връщане към правилото „N + 2“ (години), вместо „N + 3“ за България и Румъния през последния програмен период.

5. По-гъвкава рамка на Политиката.

Новата рамка предлага по-малко бюрокрация и по-прости искания на плащане, като се използват опростени варианти за разходите. Въведена е единна нормативна уредба, която обхваща 7 фонда на ЕС, които се реализират в сътрудничество с държави членки като „споделено управление“.

Все повече се разчита на националните системи за контрол и одит, като за да се избегне дублирането на проверки с ЕК се разширява принципът на „единния одит“. Въвежда се „Междинен преглед“ на изпълнението за 2024 – 2025 г., чрез който ще се определи дали са необходими промени в програмите за 2026 и 2027 г. въз основа на изпълнението на програмите, нови приоритети, и най-актуалните за всяка държава препоръки.

6. Укрепване връзката с европейския семестър и икономическо управление на ЕС.

Конкретните за всяка държава препоръки в контекста на европейския семестър, ще се вземат предвид два пъти през бюджетния период — в началото, за разработване на оперативните програми и по време на междинния преглед. Нови благоприятни условия ще спомагат за премахване на пречките пред инвестициите. Тяхното изпълнение ще се наблюдава през целия финансов период.

7. Повече възможности за взаимодействия в инструментариума на бюджета на ЕС

Единната нормативна уредба, обхващаща фондовете на Регионалната политика и фонда „Убежище и миграция“, ще улесни създаването на местни стратегии за интегриране на мигрантите, подпомагани със средства на ЕС. Извън рамките на единната нормативна уредба ще се улесни взаимодействието с други инструменти на ЕС, като например ОСП, „Хоризонт Европа“, LIFE или „Еразъм+“. В рамките на новата програма Interreg ще се подкрепят междурегионални иновационни проекти, като регионите могат да използват собствени средства за проекти в Европа, съвместно с други региони. Освен това, ЕК предлага нов инструмент, Европейски трансграничен механизъм за хармонизиране на правните рамки за сътрудничество на граничните региони.

8. Както досега, засилено използване на финансови инструменти

Планира се, фондовете за безвъзмездни средства (грантове) да бъдат допълвани от финансови (частни) инструменти, на която основа държавите членки ще могат да прехвърлят част от своите средства по регионалната политика към новия централен фонд InvestEU, така че да ползват гаранцията, предоставена от бюджета на ЕС. Съчетаването на безвъзмездни средства и финансови инструменти се улеснява, а новата рамка включва и специални разпоредби за привличане на повече частен капитал.

5.1.2. Приоритети на регионалната политика в България за периода 2021 – 2027 г.

Националните приоритети за периода 2021 – 2027 г. са определени на базата на извършения през 2018 г. „Анализ на социално-икономическото развитие на България“. Съставен е също списък с целите на политиките и политиките, които ще бъдат финансирани през периода 2021 – 2027 г. На базата на горния анализ, по-долу е пред-

ставена справочна таблица за националните приоритети и оперативни програми. Тя ще се използва за структуриране на стратегическата рамка за развитие на община Чипровци, и за конкретизиране на източниците за финансиране на мерките и проектите за развитие.

Таблица

Приоритети (П) и подприоритет на регионалната политика 2021 – 2027 г	Индикативни оперативни програми
П 1. Наука и образование за конкурентоспособност 1.1. НИРД и научна инфраструктура 1.2. Стимулиране на иновации в предприятията	ОП „Наука и образование“ ОП „Иновации и конкурентоспособност“
П 2. Образование и обучение за високо квалифицирана работна сила 2.1. Повишаване на уменията 2.2. Подобряване на здравните характеристики на работната сила	ОП „Развитие на човешките ресурси“ ОП „Наука и образование“
П 3. Подобряване на свързаността и цифровизация на икономиката 3.1. Свързаност и достъпност 3.2. Електронно управление	ОП „Транспортна свързаност“ ОП „Развитие на регионите“ ОП „Електронно управление и техн. помощ“ „Програми за териториално сътрудничество“
П 4. Насърчаване на социалното включване и намаляване на бедността 4.1. Включване в заетост 4.2. Подобряване на достъпа до социални и здравни услуги 4.3. Подкрепа за най-нуждаещите се	ОП „Развитие на човешките ресурси“ ОП „Храни и основно материално подпомагане“
П 5. Оползотворяване на местния потенциал 5.1. Туризм и култура 5.2. Екологична инфраструктура	ОП „Околна среда“ ОП „Морско дело, рибарство и аквакултури“ „Развитие на земеделието и селските райони“

5.1.3. Основни параметри на Общата селскостопанска политика.

Договорените в Европейския парламент подобрения и изменения на Общата селскостопанска политика /ОСП/ засягат обхвата на организациите на производителите, укрепването на селскостопанските застраховки и на инструментите за стабилизиране на доходите, правилата за плащанията за опазване на околната среда, подпомагането на младите земеделски стопани и определението за „активен земеделски стопанин“, което може да се прилага гъвкаво от държавите членки на ЕС.

Въпреки че ЕС планира да отделя за селското стопанство 28,5 % от общия бюджет за периода 2021-2027 г., тези средства са 15 % по-малко спрямо предния програмен период поради излизането на Обединеното кралство от ЕС (нетен вносител в бюджета) и нуждите от финансиране на новите приоритети на ЕС (миграция, външни граници, цифрова икономика, транспорт).

Първият стълб на ОСП запазва своя приоритетен характер, въпреки че се планира намаление на бюджета му 11 %, докато Вторият стълб, който финансира развитието на селските райони, ще може да ползва с 28 % по-малко средства спрямо 2014 – 2020 г.

В центъра на вниманието за 2021 – 2027 г. е изискването за ориентиране на ОСП към очакваните резултати и принципа на субсидиарност, които изискват от държавите членки много по-важна роля в изпълнението на ОСП. За новия програмен период ЕС ще определя ключовите параметри (цели на ОСП, основните видове намеса по първи и втори стълб), а държавите членки трябва да изготвят многогодишни стратегически планове за постигане на целите и индикаторите.

Важно за първия стълб на ОСП е предложението на ЕК за ограничаване на преките плащания до 100 000 евро на бенефициент и прогресивно намаляване на плащанията за площи земя в диапазона от 60 000 до 100 000 евро. Освен това секторните програми за интервенции се прехвърлят от общата организация на пазара (ООП) към националните стратегически планове. Изменения се планират и за т.н. „архитектура за екологизиране“, като новата ОСП ще има три направления: нова задължителна система за кръстосано съответствие; програми за климата и околната среда; и мерки в областта на селското стопанство, околната среда и климата, които ще бъдат финансирани от първия стълб, докато досега бяха финансирани от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР).

Важно за втория стълб е, че ЕЗФРСР вече не е фонд от общата рамка на политиката на сближаване; делът на съфинансиране от ЕСИФ към изпълнението на мерки е намален; ЕК засилва опростяването на изпълнението; и накрая, правилата на програмата Leader попадат в обхвата на политиката на сближаване, въпреки че нейното финансиране се осигурява от бюджета за ОСП.

Към средата на 2020 г. са вече съгласувани решения за следните основни параметри:

- засилване на контрола на предлагането по „Пакета за млякото“ в ЕС;
- усъвършенстване на конкуренцията с цел насърчаване организациите на произво-дителите; разширяване на регулирането на лозаро-винарския сектор;
- изпълнението на мерки от стратегическите планове се планира за началото на 2022 г.;
- постепенно сближаване между държавите на преките плащания за хектар през 2027 г.;
- подпомагането за екологичната програма в първия стълб е 20 % от бюджета, 12 % за обвързаното с производството подпомагане; 3 % за секторните схеми);
- „екологично“ разпределение на средствата по втория стълб, насочено към 30 % от целите в околната среда и 30 % от мерки за инвестиране и за управление на риска;
- ограничаване до 15 % на трансферите от първия към втория стълб и до 5 % от вто-рия към първия стълб на ОСП;
- резерв за кризи в земеделието на ЕС в размер на 1,5 милиарда евро.

Очаква се, че през 2020 г. ще бъдат съгласувани и конкретни предложения за: биологичното разнообразие, нивата на емисиите на парникови газове, стратегията „къси вериги на продажби“, за укрепване на продоволствената сигурност, намаляване

употребата на пестициди, торове и антибиотици, подкрепа за иновациите информираността на потребителите в земеделието.

5.2. Стратегическа рамка на плана за интегрирано развитие на Община Чипровци 2021-2027.

От особено важно значение е, че ПИРО Чипровци е разработен като част от общата система от стратегически документи, установена със законодателните разпоредби и в рамките на националната политика за регионално развитие, като интегрира регионалното и пространственото развитие. Чрез прилагането на единен поход на планиране на развитието, и взаимната обвързаност с документите за пространствено развитие и стратегическите документи за регионално развитие, чрез използването на механизми за широко партньорство и координация между органите и институциите, бизнеса и гражданското общество, както и на общи инструменти за финансово подпомагане, се постига по-значим ефект и ефикасност за реализация на целите на местното развитие.

В тази част на документа се определя стратегията за реализация на плана, която обхваща и проследява взаимовръзката между формулираните визия, определените стратегически цели на развитието и свързаните с тях приоритети за действие, които ще бъдат реализирани посредством изпълнението на програмата за реализация (предвидения па-кет от мерки и дейности, включващ подготовката, финансирането и изпълнението на конкретни проекти).

Визията за развитието на общината дава характеристики на специфичния потенциал на общината и насоките за бъдещото ѝ развитие. Тя отразява и пространствените перспективи на територията на общината на основата на икономическите и социалните фактори, като отчита възможностите за преодоляване на различията между общинските територии.

Целите и приоритетите на ПИРО Чипровци се определят в съответствие с целите и приоритетите на стратегическите документи за регионално и пространствено развитие на по-високите нива, като се обвързват с постигането на резултати за територията на общината. Целите на плана отразяват местните потенциали за развитие и са съсредоточени върху решаването на конкретните проблеми на общината.

Приоритетите, дефинирани в ПИРО са в съответствие с предвижданията на НКПР и другите секторни политики, но без да ги преповтарят. На ниво ПИРО се гарантира връзката между регионалния и местния стратегически контекст за развитие, чрез ограничен брой ключови приоритети и евентуални допълващи приоритети.

Приоритетите логически произтичат от изводите на аналитичната част на документа, като се фокусират върху конкурентните предимства на общината. Всеки от приоритетите е свързан със съответна стратегическа цел и представлява по-краткосрочна и конкретна цел, която води до постигането на по-общата стратегическата цел.

Стратегическата част на ПИРО Чипровци е фокусирана и конкретна и ясно показва избраната посока на развитие на общината и съответната сфера или сфери, към които приоритетно са насочени усилията и основната част от инвестициите. Именно поради тази причина са набелязани ключови приоритети, които отразяват избрания фокус и специфика за развитие.

Целта е да се постигне концентрация и осезаем ефект на база на конкретните потенциални и местни специфики, а не да се формулират твърде общи и универсални цели и приоритети.

5.2.1. Визия, цели и приоритети за развитие на Община Чипровци за периода 2021–2027 година.

Съгласно възприетата методология за планиране на регионалното и местно развитие, стратегическите документи за развитие се разработват чрез едновременно прилагане на двата диаметрални подхода: „отгоре – надолу“ и обратно - „отдолу – нагоре“. При първия подход до 2019 г., като база за формулиране на плана по подхода „отгоре-надолу“ се използва областната стратегия за развитие, която играе ролята на „добра практика“. Съгласно измененията и допълненията в ЗРР от 2020 год., ролята на стратегически до-кумент от по-висше ниво играе вече Регионалната стратегия за развитие на Северозападен район, част от който е Област Монтана и Община Чипровци. След структуриране на стратегическата рамка на ПИР за община Чипровци, нейната конкретизация по метода „отдолу – нагоре“ следва да се изпълни посредством анкетиране на представители на целевите групи от Общината.

На базата на идентифицираните възможности, ресурси и потенциал е формулирана следната визия за развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г.:

„Община Чипровци – община с развит туризъм, със съхранена култура и околна среда, предоставяща възможност за бизнес, инвестиции и висок стандарт на живот“

Така определената Визия за развитие на Община Чипровци ще се постигне в условията на:

Партньорство, публичност и прозрачност при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката;

- Концентрация на ресурсите за постигане целите на местното развитие;
- Допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с други източници;
- Междуведомствена координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането и програмирането, ресурсно осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката;
- Съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на национално, регионално и локално равнище.

Разглеждайки в този контекст, политиката за социално икономическо развитие на общината трябва да се базира на ясни цели и конкретни действия насочени към превръщането и в устойчиво развиваща се общност. Във връзка с това са определени и приоритетните области за бъдещи интервенции, които са насочени към:

- Осигуряването на необходимите възможности за привличане на инвестиционни ресурси и тяхната ефективна реализация в рамките на общината
- Подобряване на административния капацитет на общинската администрация,
- Усъвършенстване на съществуващата бизнес инфраструктура и изграждане на нова такава,

- Използване на потенциала на агломерационният ареал за генериране на заетост
- Подобряване на качеството на живот,
- Подобряване на околната среда,
- Развитие на модерна компактна индустрия и съвременен агробизнес, генериращи продукция с висока добавена стойност.

1. Стратегически цели и приоритети

Общинският план за развитие на Община Чипровци за периода 2021-2027 г. определя общата рамка и насоките за развитие на общината (в средносрочен план), съответстващи на целите и приоритетите на по-високите нива и обуславящи постигането на устойчивост в развитието на общинската териториална и социална общност.

Изготвянето и последващата реализация на Плана за интегрирано развитие на Община Чипровци са пряко свързани с:

- Предвиждане на приоритети и мерки, които да съответстват на политиките на ЕС за социално-икономическо сближаване и на регламентите на Структурните фондове. Това е предпоставка за финансовата осигуреност на предвидените приоритети и мерки по линия на европейските фондове. Прилагане на подход на интеграция и съгласуваност между отделните секторни направления в развитието на общината и нейната територия, което е гаранция за постигане на синергичен ефект и балансираност;

- Отчитане на целите и приоритетите на основните планови и стратегически документи на страната за периода 2021-2027 г.;

- Община Чипровци има необходимия кадров ресурс и предпоставки да реализира ускорено развитие. Прилагането и изпълнението на заложените в ПИРО цели и мерки ще гарантира значително увеличаване на равнището на социално-икономическо развитие на общината и доближаване до средните социално-икономически параметри на българските общини.

С оглед оценените нужди и желания на местната общност и в съответствие с наличният потенциал, ресурси и специфични особености и тенденции в развитието на общината, стратегическата рамка на настоящият стратегически документ се фокусира в четири основни тематични области, на чиято основа следва да се реализира дефинираната по-горе **Визия за развитие през следващият програмен период:**

- Социално – икономическото развитие и повишаване на конкурентоспособността на местната икономика и общината като цяло;
- Състоянието на жизнената среда – природа, урбанизирана среда, инфраструктури и разумно използване на териториалните, природни и човешки ресурси;
- Специфичните характеристики на общината, нейните страни с потенциал за развитие – историческо, културно наследство, образователен център и туристически потенциал;
- Доброто управление за развитие и пълноценно използване на потенциала и създаването на устойчиви сътрудничества.

В Програмата за интегрирано развитие на община Чипровци са формулирани следните стратегически цели, приоритети и мерки:

Стратегическа цел 1: Развитие на конкурентоспособна икономика

Приоритет 1.1: Развитие на икономиката чрез използване на местния потенциал

Мярка1.1.1.: Подкрепа за развитието на частния сектор

Подпомагане на частни инициативи в създаване на микропредприятия, особено на територията на селата в общината (сувенири, пакетиране на храни, услуги)

Мярка1.1.2.: Подпомагане предоставянето на бизнес услуги, свързани със стартиране на нов бизнес и/или създаването на нови работни места

- Провеждане на регулярни срещи с бизнеса за информиране относно предстоящи общински проекти и инициативи
- „Общински информационен и комуникационен център, гр. Чипровци, община Чипровци, област Монтана“

Мярка1.1.3.: Приличане на инвестиции чрез установяване на трайни бизнес партньорства за развитие на ПЧП

- Проучване и дефиниране на потенциални инвеститори и възможности за публично-частно партньорство;
- Представяне на общината на национални и международни форуми с цел активно търсене на инвеститори;
- Актуализация на бизнес-свързаната информация за общината на Интернет-страницата на български и английски език.

Приоритет 1.2: Развитие на земеделието

Мярка 1.2.1.: Развитие на растениевъдството

- Подпомагане изграждането на малки семейни и кооперативни предприятия за преработка на земеделска продукция и производство на традиционни местни стоки, храни и напитки.
- Модернизация на земеделските стопанства на територията на общината. Подкрепа за младите фермери.

Мярка 1.2.2.: Развитие на животновъдството

- Подпомагане изграждането на малки семейни и кооперативни предприятия за преработка на земеделска продукция и производство на традиционни местни стоки, храни и напитки.
- Модернизация на земеделските стопанства на територията на общината. Подкрепа за младите фермери.

Приоритет 1.3. : Развитие на туризма

Мярка 1.3.1.: Развитие на туризъм:

- „Дом на килима“
- „Изграждане на зелен детски комплекс – с. Горна Ковачица“
- Исторически хълм, гр. Чипровци;
- Информационен, демонстрационен център;
- Изграждане на къмпинг „Торлашка поляна“
- Високопланински пешеходен и велосипеден туристически маршрут – Западна Стара планина- Ком- Копрен – Миджур;

- Нископланински пешеходни кръгови маршрути – „Водите на Стара планина— Чипровски водопад, Славовишки водопад, и Езерото - Буни връх, Изворите на Огоста;

Пещерите на Западна стара планина.

- Еко-маршрут – „Защитените територии в региона на Западна Стара планина, Натура зони— /пещерите -...Мишин камък и др.

- „Магията на занаятите— – Чипровци, килими, дърворезба, грънчарство, иконопис и др. ;

- „Живите оброци“ ;

- Туристическа атракция – „Йорданов ден - /водни огледала, самоков, воденицата, тепавица.../

- Туристическа атракция – „Шарена чешма и Св. Никола“;

- Туристическа атракция „Катеринина къща“;

- Светлините на историята— – „Наследството на траки и римляни,—Старите рупи и Самокова— „Златният 17 век— галерия „Чипровско въстание“;

- „Манастирите и църквите в региона на Западна Стара планина“;

- „Очарованието на селата в Западна Стара планина“

- „Възстановяване чрез спорта - спортни зали и спортни площадки, мини ски влек;

- Развитие на туристически информационен център;

- Организиране на международни фестивали за популяризиране на културното и природно наследство;

- Достъп до Гушовски манастир и атракцион „Приключенци“;

- Екоцентър;

- Инсталация на килими на открито;

- Обучение, свързано с подобряване на туристическите услуги;

- Обучение по килимарство, Планински водачи, Организация на туризма и свободното време; Селски туризъм, Администратори в туризма, Екскурзоводи, Аниматори и др.

Мярка 1.3.2.: Развитие на маркетингова политика за популяризиране на Чипровци като туристическа дестинация:

- Таргетиране и визуализиране;

- Маркетингово проучване относно развитието на новия интегриран туристически продукт;

- Рекламно представяне на новия интегриран туристически продукт.

Организиране на международни фестивали за популяризиране на културното и природно наследство.

Стратегическа цел 2: Опазване на околната среда и инфраструктурното обезпечаване на общината

Приоритет 2.1: Подобряване на инфраструктурата

Мярка 2.1.1: Модернизация и разширяване на местната транспортна инфраструктура - пътна мрежа, публичен транспорт

- Реконструкция на път Чипровци-Копиловци

Мярка 2.1.2: Подобряване на водоснабдяването, канализацията и пречистването на отпадните води

- „Доизграждане и модернизиране на водопреносна и канализационна мрежа и изграждане на пречиствателна станция за отпадъчни води, община Чипровци—
- Реконструкция на водопроводна мрежа в населените места с. Превала, с. Мариново, с. Железна и с. Горна Ковачица
- Изграждане на модулна инсталация за филтриране на питейна вода

Мярка 2.1.3.: Подобряване на електроснабдяването

- Реконструкция на уличното осветление в община Чипровци и въвеждане на енергоспестяващо улично осветление във всички селища на общината

Мярка 2.1.4.: Подобряване на състоянието и материално-техническата база /МТБ/ на образователната инфраструктура;

Мярка 2.1.5.: Подобряване на състоянието и МТБ на здравната инфраструктура;

Мярка 2.1.6.: Подобряване на състоянието и МТБ на социалната инфраструктура;

Мярка 2.1.7: Подобряване на състоянието и МТБ на културната инфраструктура в общината

- Реконструкция и модернизация на Културен дом, гр. Чипровци;
- Ремонт и подобряване на културен център – читалище „Иван Бобанов – 1926г.“, с. Превала;
- Ремонт и подобряване на културен център – читалище „БИСТЪР УМ – 1927“, с. Горна Ковачица;
- Ремонт и осъвременяване на Исторически музей Чипровци и музейни сбирки.

Мярка 2.1.8.: Опазване и адаптиране на недвижимите културни ценности

- Чипровски манастир - Осигуряване на достъп /рехабилитация на съществуващ път/ Реставрация и консервация на иконостаса, изографисване в храма, Кула костница и сградата на Храма; Направа на иконостас за параклиса, Ремонт и реконструкция на сградите, вътрешен двор и благоустрояване на прилежащите им пространства. Въвеждане на система за интерпретация и анимация. Обзавеждане и оборудване на битовите сгради.
- Църква „Свето Възнесение Христово“ - Чипровци - Осигуряване на достъп; /Рехабилитация на съществуващи алеи/;
- Ремонт и реконструкция на битова сграда, вътрешен двор и благоустрояване на прилежащите им пространства.
- Въвеждане на система за интерпретация и анимация.

Мярка 2.1.9.: Подобряване на състоянието и МТБ на административни сгради

Приоритет 2.2.: Опазване на околната среда

Мярка 2.2.1.: Опазване чистотата на атмосферния въздух

- Намаляване емисиите парникови газове чрез внедряване на мерки за енергийна ефективност в Административна сграда на община Чипровци

Мярка 2.2.2.: Целесъобразно управление и ползване на водните ресурси и опазване на чистотата им

- Ограничаване и предотвратяване на рисковете и щетите за живота на населението в Община Чипровци чрез изграждане и укрепване на инфраструктурни съоръжения за предотвратяване от наводнения

Мярка 2.2.3.: Подобряване управлението на отпадъците

Мярка 2.2.4.: Развитие на зелената система в общината

- Подобряване средата на живот в община Чипровци чрез реконструкция, ремонт и изграждане на площадно пространство, обществени зелени площи и площадно и улично осветление – втори етап

Мярка 2.2.5.: Опазване на биоразнообразието

Мярка 2.2.6.: Подобряване на енергийната ефективност и разширяване използването на ВЕИ

- Намаляване емисиите парникови газове чрез внедряване на мерки за енергийна ефективност в Административна сграда на община Чипровци

Стратегическа цел 3: Социално развитие

Приоритет 3.1.: Подобряване качеството на здравните услуги и достъпа до тях

Мярка 3.1.1.: Подобряване на достъпа до първична и специализирана медицинска помощ и програми за здравна профилактика

Мярка 3.1.2.: Подобряване на достъпа до дентално медицински услуги и повишаване на здравната култура

Приоритет 3.2.: Подобряване качеството и достъпа до образованието. Създаване на благоприятна среда за реализация на младото поколение

Мярка 3.2.1.: Информационно обезпечаване на учебните заведения - Модернизация на ОУ „Петър Парчевич“

Мярка 3.2.2.: Подкрепа и разширяване на извънкласни и извънучилищни форми на заниманията на деца и младежи

Насърчаване на извънкласните форми на обучение, създаване и развитие на клубове по интереси

Мярка 3.2.3.: Допълнителна квалификация на преподавателите за подобряване на учебния процес

Повишаване квалификацията на педагогическия и управленски кадри в образованието чрез въвеждане на съвременни педагогически технологии и практики

Мярка 3.2.4.: Развитие на спорта

- Реконструкция и модернизация на спортен комплекс - спортна зала, гр. Чипровци

- Реконструкция и ремонт на спортна площадка, УПИ I /п.и. с идентификатор 81390.530.1019 по Кадастрална карта и кадастрални регистри/, кв. 68, гр. Чипровци
- Реконструкция и ремонт на спортна площадка, УПИ I – 335, кв. 26, с. Превала, общ. Чипровци и Реконструкция и ремонт на спортна площадка, УПИ I, кв. 38, с. Мартиново, общ. Чипровци
- Ремонт на съблекалня на стадион в с. Превала, община Чипровци

Приоритет 3.3.: Подобряване качеството на социалните услуги и интегриране на групи в социална изолация

Мярка 3.3.1.: Поддържане на качеството и създаване на нови социални услуги в общината

- Създаване на социално предприятие;
- Дом за възрастни хора /Превала/;
- Зелен детски комплекс – Превала;
- Посетителски информационни центрове – с. Превала, с. Бели мел;

Мярка 3.3.2.: Обучение и квалификация на възрастни, на трайно безработни и на други лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда

Приоритет 3.4.: Повишаване на културния статус на населението

Мярка 3.4.1.: Подпомагане организирането на нови културните събития и фестивали в общината

- Подпомагане организацията и провеждането на традиционни местни тържества, празници и фестивали

Мярка 3.4.2.: Подпомагане и стимулиране развитието на културните институции в общината

- Ремонт и подобряване на сградния фонд на читалищата на територията на общината

Стратегическа цел 4: Повишаване на териториалното сътрудничество и подобряване на административния капацитет

Приоритет 4.1.: Подобряване качеството на услугите, предоставяни от общината и подобряване на капацитета ѝ

Мярка 4.1.1.: Усъвършенстване организацията на управление и работа в общинската администрация

- Регулярно обучение на специалисти от общинската администрация в областта на подготовка и управление на мащабни инфраструктурни проекти, съфинансирани от Структурните фондове на ЕС

Мярка 4.1.2.: Повишаване квалификацията и уменията на общинската администрация

- Участие в обучителни програми, семинари и курсове за квалификация и преквалификация на общинските служители.

Приоритет 4.2. Стимулиране на местните партньорства и международно сътрудничество

Мярка 4.2.1.: Създаване и утвърждаване на трайни връзки със съседните общини за съвместна работа и участие в проекти

Мярка 4.2.2.: Развитие на международно сътрудничество

- Развитие на трансграничното бизнес сътрудничество и подобряване на регионалния бизнес-образ;
- Организиране и провеждане на трансгранични фестивали и форуми, допринасящи за културното сближаване на местните общности от двете страни на границата.

ЧАСТ III.

6. ОПИСАНИЕ НА КОМУНИКАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ, НА ПАРТНЬОРИТЕ И ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ И ФОРМИТЕ НА УЧАСТИЕ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПЛАНА ПРИ СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ ЗА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

6.1. Същност и концепция на комуникационната стратегия.

Планът за интегрирано развитие на Община Чипровци е разработен при спазването на принципите за партньорство и сътрудничество. Идентифицирани и привлечени в процеса на разработването са всички заинтересовани страни. Съгласно изискванията на ЗРР, Кметът на общината и Общинският съвет осигуряват информация и публичност на Плана за интегрирано развитие (ПИР) в съответствие със своите компетенции.

Общинската администрация предприема всички възможни мерки за поддържане на интереса и мотивацията за участие на местните общности в определянето и в реализацията на целите и приоритетите на стратегическия документ.

Осигуряването на партньорство, публичност и прозрачност е приложено още на първият етап на разработване на плана и е валидно за всички последващи етапи на оценки и актуализация на плана, т.е. на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката на този планов документ.

Планът за интегрирано развитие определя средносрочните цели и приоритети за развитието на общината в съответствие с всички стратегически, национални и регионални документи за развитие и с общия устройствен план на общината.

В изпълнението на ангажимента си по осигуряване на широко участие в процеса по съставяне на плана администрацията разработва комуникационна стратегия.

Комуникационната стратегия е документ, който включва дейности за проучване и анализ на потенциалните партньори, за информиране на местната общественост, за формиране на култура на общинско ниво в посока на местното социално и икономическо развитие.

Чрез заложените в стратегията форми, методи и инструменти се осигурява информираното съгласие на заинтересованите страни. Информацията спомага за

идентифициране на потенциални проблеми, за генериране на обществена подкрепа и за изясняване на съществени въпроси при очертаване на проблематичните области.

Изпълнението на стратегията е гаранция за прилагането на принципа на партньорство и осигуряването на прозрачност на процеса по разработване и реализация на плана, чрез одобрение, изпълнение и проследяване на пакет от подходящи мерки и действия.

От особено важно значение е правилното идентифициране на партньорите и заинтересованите страни в този процес. Заинтересована страна е отделно лице или обществена целева група в общината, които имат потребност (полза) от плана или в някаква степен ще бъдат засегнати от изпълнението и резултатите. Представителите на заинтересованите страни в плана за развитие до голяма степен се препокриват с т.н. целеви групи. Това са групите от хора, които са обект на въздействие от проекта. Заинтересованите страни са идентифицирани още на фазата на генериране на идеи за плана за интегрирано развитие, като паралелно с това е осигурена прозрачност и достатъчна по вид и количество информация относно очакваните резултати и ползите за местната общност като цяло. С това се мотивира обществеността за активно участие в процеса на подготовка и реализация на плана. Една част от обществените структури участва във формулирането на приоритетите и мерките от плана и най-вече по осъществяването на контрол при последващото изпълнение на мерките при тяхната реализация. Основният показател за успеха на плана за развитие е до каква степен са удовлетворени очакванията на заинтересованите страни.

6.2. Планиране на комуникационната стратегия.

Комуникационната стратегия е инструмент, който регламентира принципи, правила и процедури за подържане на постоянно и ефективно взаимодействие със заинтересованите органи, организациите, икономическите и социалните партньори, както и с физически и юридически лица, които проявяват отношение към развитието на общината. Цели се предоставената информация относно разработването и изпълнението на плана да достигне максимален брой представители на заинтересованите страни и да се осигури тяхното участие в обсъжданията и вземането на решенията.

Специфичните действия за осигуряване на необходимата информация и публичност включват провеждането на разяснителни кампании, които могат да обхващат:

- Предоставяне в подходяща форма на информация за предвижданията на плана за интегрирано развитие, за ролята на гражданите и на бизнеса по отношение определянето на приоритетите за развитие на общината и реализацията им, както и за очакваните резултати в икономическата, социалната сфера, в областта на техническата инфраструктура и околната среда;
- Фокусиране на вниманието върху възможностите за изграждане на публично-частни партньорства и реализацията на проектни идеи с участието на публичния сектор, насочени към подобряване на физическата среда и на услугите, предоставяни на гражданите и бизнеса;
- Разясняване на конкретните задачи, които стоят пред кмета, общинския съвет, общинската администрация, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации и гражданското общество за осигуряване висока ефективност при изпълнението на плана;

Разясняване на необходимостта и значението на стратегическото планиране

- развитието на общината за повишаване ефикасността на публичните разходи и осигуряването на по-голяма добавена стойност от тях, както и за подобряване на стандарта на живот на населението;

- Привличане вниманието на заинтересованите страни и гражданското общество за формиране на позитивно обществено мнение и активна гражданска позиция по отношение участието и подкрепата на ръководството на общината за подготовката и реализация на плана.

Специфичните цели на стратегията:

- Осигуряване на широка информираност и обществена подкрепа при разработването и изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината;

- Създаване на информационна база от планираните дейности, чрез предварително структуриране и систематизиране на вижданията на всички заинтересовани страни за постигане целите на плана за интегрирано развитие;

- Повишаване на капацитета за управлението на плана за развитие, чрез използване индивидуалната компетентност и експертиза на гражданските структури;

Основни принципи на стратегията

- Практическа насоченост на съдържанието

Посланията на стратегията, излъчени към обществената аудитория, съдържат фактологична и конкретна информация, съобразена с целите, със спецификата на целевите групи и очакваното въздействие. В търсенето на оптимален и ясно дефиниран ефект от всяка мярка, информацията се поднася в достъпен и максимално въздействащ вид. Специално внимание се отделя на адаптирането на информацията към интелектуалните и езиковите особености на отделните целеви групи;

- Защита на обществения интерес

Комуникационната стратегия се прилага по начин, който изгражда съпричастност в населението и в структурите на гражданското общество към проблемите на общината и ги мотивира за участие в управлението;

- Увереност и позитивност

Комуникационната стратегия изгражда позитивно отношение и мотивира гражданите и участниците в целевите групи. Анализът на проблемните аспекти на икономическата и социалната ситуация в общината се представя под формата на конструктивни изводи. Мерките, финансирани от оперативните програми на ЕС се представят като рационален инструмент за постигане на желаното подобрене и постигане очакванията на гражданите.

- Единство и координация.

Всички форми и комуникационни канали по прилагането на Комуникационната стратегия се използват равностойно и в тясна координация. Независимо от различната насоченост на посланията към целевите групи, не се допуска противоречивост;

- Навременност.

Всички мерки за информация и комуникация са планирани и се изпълняват с оглед своевременното задоволяване на идентифицираните нужди на целевите групи.

- Партньорство.

Комуникационната стратегия се изпълнява в открит диалог и взаимодействие с всички заинтересовани страни.

- Прозрачност.

Предоставянето на информация за изпълнението на мерките по информираност и публичност се осъществява в съответствие с изискванията на българското законодателство. Прозрачността цели постигането и утвърждаването на определен информационен стандарт, който не подлага на съмнение ефективността на работата на общината и в същото време удовлетворява обществената потребност от публичност за нейната дейност.

Нива на комуникация.

Вътрешно ниво – оптимизиране на комуникационните процеси в администрацията, чрез:

- Подобряване на вътрешния обмен на документи и информация и на хоризонталната комуникация;
- Осигуряване на лесен достъп до информационните ресурси и оперативната информация на експертите - отговарящи за комуникацията.

Общинско ниво – осъществяване на конкретни комуникационни политики и дейности насочени към гражданите и към местните обществени и бизнес организации и медиите. Комуникацията на това ниво е подчинена на целите за прозрачност, насърчаване на диалог и сътрудничество.

Регионално ниво – поддържане на ефективна комуникация и координация с регионални структури за развитие, по осигуряване на съответствие на общинския план за развитие със стратегическите документи на регионално ниво.

Държавни органи на местно ниво - поддържане на продуктивна комуникация с държавните органи, относно прилагането на методическите указания по разработването и последващите етапи от реализацията на ПИРО, както и с управляващите органи на оперативните програми по усвояването на средства от европейските фондове.

Комуникационната стратегия включва механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност относно постигнатите резултати и използваните финансови ресурси по програмата за реализация на плана за интегрирано развитие. Принципът на партньорство и сътрудничество с представителите на различните заинтересовани страни следва да се прилага в рамките на целия процес на изпълнението на плана. Обществеността се информира за начина на изпълнение на мерките от програмата за реализация, за резултатите от тях и за начина, по който са изразходвани финансовите ресурси.

6.3. Изпълнение на процедурите на комуникационната стратегия.

6.3.1. Идентифициране на заинтересованите страни.

При идентифициране на заинтересованите се търси отговор на следните въпроси:

- Кои са конкретните представители на заинтересованите страни в общината?
- Какво заинтересованите страни искат да постигнат за общината и какви са техните очаквания?
- Съвпадат ли очакванията на заинтересованите страни със целите на Плана за интегрирано развитие?

- Може ли да бъде оценен конкретният принос на всяка заинтересована страна към процеса на местното развитие?

Конкретните отговори формират средата за взаимодействие между публичните цели и интересите (очакванията) на целевите групи, които трябва да бъдат мотивирани за участие в процеса на регионално развитие. В общината има много заинтересовани страни като организации със стопанска или идеална цел, които доброволно изпълняват част от държавните или общински задачи, за и в съответствие със своите интереси.

Заинтересованите страни се включват още на етапа на разработването и приемането на плана за развитие, като тяхното участие става особено значимо при реализацията на приоритетите и целите, заложи в него. Ангажимент на общинската администрация е да осигурява необходимата публичност и да прилага всички възможни мерки за поддържане на интереса и мотивацията за участие на местните общности при определянето и реализацията на целите и приоритетите на документа.

Планът за интегрирано развитие се обсъжда и съгласува със заинтересованите организации, с икономическите и социалните партньори, а така също и с физически и юридически лица, които не са индиферентни към развитието на общината. Цели се, информацията да достига до максимален брой представители на заинтересованите страни и да осигурява участие им в обсъжданията и вземането на решенията.

Заинтересованите страни имат различни характеристики и изискват различен комуникационен подход. Съществуват съществени различия по отношение на интересите на отделните страни и по отношение на собствената им позиция спрямо местното икономическо развитие. Целевите групи имат различна степен на разбиране, на готовност и компетентност да партнират. Някои от тях дори са слабо информирани за тези възможности и не са осъзнали ползите, които могат да се извлекат от такова партньорство. Няма опит за работа в партньорство и не разполагат с достатъчна информация за подобно участие. Други имат вече опит, но той не е систематизиран.

Тези обстоятелства правят процеса по идентифицираните на заинтересованите лица и организации специфичен и деликатен. Субективното включване крие риск от изкривяване (и изкористиване) на процеса при подбиране на идеи за конкретни проекти.

Нежелателните последици могат да се намалят съществено ако се направи анализ на всяка една от заинтересованите страни по схемата “всеки за всички”. Анкетиране в началото на едно-две лица, с последващо анкетиране на други посочени от тях и с постоянно разширяване на обхвата, може да идентифицира широк кръг от заинтересовани страни, от които чрез преки контакти ще се ранжират подходящите за включване и в други анализи заинтересовани лица и независими експерти.

Изключително важно е да се идентифицира конкретно множество от очаквания, несъгласия и пречки, които заинтересованите страни могат да изявят спрямо проекта на плана за интегрирано развитие. Поради това тези очаквания трябва да се анализират и на тази база да се определят приоритетите на всяка една от целевите групи.

Освен всичко това, партньорството означава, че отношенията с другите партньори трябва да се различава от отношенията към колегите в организацията или целевата група.

При разработването на ПИРО, партньорството трябва да се управлява ефективно като:

Разработва се ясен и точен план за работа, който се съгласува с всички партньори

- Проучва се всеки поставен въпрос, като всеки изразява мнението си;
- Анализира се цялата придобита информация и се правят заключения;
- Вземат се решения за планирани действия, като ролята и отговорностите на всяка от страните се съгласуват;
- Осъществява се постоянен контрол.

Важно е партньорите да култивират дух на взаимноизгодно сътрудничество, откровеност и доверие и да осъществяват добра комуникация в хода на разработване на плана за развитие. Разчита се на редовно участие в съвместните срещи за консултиране на плана. Смисълът е постигане общите за общината и заинтересованите страни цели на плана за развитие.

С оглед насърчаване на сътрудничеството между общинината и местните общности, при разработването на плана се включат и представители на администрацията, бизнеса и гражданското общество от съседни общини.

Целеви групи на комуникационната стратегия.

Вътрешни целеви групи.

- Общинска администрация

Служителите в общинската администрация са страна и едновременно с това преки участници, както в процеса на разработване на плана за развитие, така и при изпълнението на приоритетите и мерките. Тяхно задължение са дейностите по осигуряването на информация и публичност, както и по поддържането на добро взаимодействие и обратна връзка с другите целеви групи. В определени моменти, общинската администрация влиза и в ролята на бенефициент по реализацията на проекти, свързани с административния процес. Служителите в местната администрация са пряко свързани с цялостния процес по реализацията на местната политика и освен административни и логистични функции могат и трябва да изразяват отношение и по генерирането на стратегически и управленски идеи. Като преки участници и по служебни задължения в процесите по съставяне и изпълнение на плана, те могат да инициират идеи и действия, както и да идентифицират други заинтересовани лица.

- Общински съветници

Общинските съветници са специфична целева група. Те имат двойна роля - веднъж като членове на колективния орган на местното самоуправление - Общинския съвет, утвърждават и приемат актове на кмета на общината, свързани с местното развитие и втори път, като пълноправни граждани и представители на гражданското общество в управлението са длъжни да отстояват и да работят в полза на местния обществен интерес. Те притежават обща компетентност за решаване на всички местни въпроси.

Външни целеви групи.

Граждани- Гражданското участие в процесите на вземане на решения по публичните политики е ново измерение в отношенията между управляващи и граждани. То се позовава на разбирането, че гражданите имат право да бъдат постоянен и самостоятелен участник във формирането на политики. Основно право на всеки европейски гражданин е правото на добра администрация и добро управление. Под

добро управление се разбира прозрачност и ефективност в работата на администрацията, с осигурено участие на гражданите в процесите на вземане на решения по публичните политики.

Неправителствени организации (НПО) - Неправителствените организации са граждански образowania, които освен, че са изразител на обществени интереси, в повечето случаи отстояват и свои интереси, свои потребности и имат собствени претенции. Все пак, идеалните цели, за които са създадени насочват техните действия към предоставяне на различни (най-често социални и културни) услуги на гражданите и към изпълнение на дейности, възложени им от органите на държавното и местното управление.

Неправителствените организации са едновременно партньор на общината и потенциални бенефициенти. Опитът от усвояването на средства по ЕСИФ показва, че неправителственият сектор често насърчава инициативи и създава идеи, които ангажират общината към тяхното осъществяване. Ето защо, те биват не само информирани за целите, приоритетите и мерките на плана за развитие, но и насърчавани да участват със свои предложения. Конкретни комуникационни действия се насочват към неправителствените организации, предоставящи образователни, социални, културни услуги, туристическите сдружения и към други обществени субекти.

Бизнес субекти - Макар и не пряко ангажирани с местното икономическо развитие, общинските власти са най-силно заинтересовани от пълноценно прилагане на всички мерки от плана за развитие. Интересите на общинската власт са свързани с осигуряването на възможности за социално-икономическо развитие и привличане на инвестиции. Бизнесът изисква различна степен на разбиране, готовност и компетентност за партньорство при осъществяването на комуникационната стратегия и при реализацията на конкретни мерките от плана за интегрирано развитие.

Някои от тези субекти дори не са информирани за тези възможности и не са осъзнали ползите, които могат да имат от такова партньорство. Важен аргумент за повишеното внимание спрямо тази целева група е възможността в плана за развитие да влязат проекти и мерки в подкрепа на създаването на публично-частно партньорство между администрацията и бизнеса. Това е силно въздействаща форма за повишаването на икономическата ефективност, чрез привличане на частния сектор и ограничаване на публичните разходи чрез разтоварване на общината от несвойствени дейности и финансиране.

Персоналните участници се определят с помощта на общинската администрация. Целта е не само включването на максимален брой участници, но и същите да бъдат ясно изразени обществени позиции и интерес относно развитието на общината. Определените представители имат доказано участие и инициативност при предходни обсъждания, работни срещи, дискусии и анкети предходни планове за развитие. Включени са неправителствените организации, предоставящи образователни, социални и културни услуги и бизнес субекти осъществявали публично-частни партньорства с общината. При формиране на целевите групи е търсено различие по отношение на интересите и позициите им, спрямо местното икономическо развитие.

6.3.2. Инструменти на комуникационната стратегия

- Информирането като форма на гражданско участие

Това е процес, при който заинтересованите страни и гражданите се информират от общинската администрация за времето и технологията по съставяне на Плана за интегрирано развитие, за етапите по неговата реализация, за приоритетите и мерките, заложи в него, както и относно източниците за финансиране. С други думи, това е един непрекъснат процес, съпътстващ целия програмен период през който се реализира плана.

При т.н. активно информиране, освен предоставянето на еднопосочна информация се използват и методи за насърчаване на гражданското участие. Гражданските и бизнес субектите се уведомяват как и при какви условия да участват в управлението на плана за развитие и как да изразяват своето мнение.

Принципи на ефективното информиране

- Прилагане на диференциран подход спрямо спецификата на целевите групи;
- Използване на всички възможни канали за информация;
- Използване на достъпен език;
- Информирането винаги предхожда вземането на решения;
- Активност за насърчаване гражданските субекти да споделят мнението си и да осъществяват обратна връзка.

Форми за информиране:

Информационни срещи със целевите групи

Тази форма се използва периодично, най-вече преди вземането на решения, свързани с разработването и изпълнението на плана за развитие. В някои случаи на гражданите се предоставя възможност да изразят своите опасения и мнения по тях. Срещите се организират по инициатива на администрацията или по инициатива на определена целева група. Обявяват се предварително на Интернет страницата на общината. Протичането на срещите не следва специфични правила.

Основната цел е да се даде възможност на колкото се може повече хора да изразят своето мнение. Начинът на провеждане е разнообразен – може да се започне с отворена презентация, след което да премине в дискусия в малки групи, с представяне на общите мнения от груповата работа.

Граждански панел:

Методът предоставя възможност за информиране на широката общественост за цялостния процес на планиране, където е необходимо да се съберат гледните точки на гражданските структури, изразени от определени от тях експерти по основни проблеми и различни области на приложение и познание. За разлика от информационните срещи той се организира и провежда в експертен консултативен формат.

■ Консултирането като форма на гражданско участие

Това е процес, при който гражданите, лобисти и представители на групи с общ интерес, коментират официални предложения и допринасят с участието си за генерирането на идеи и управленски решения.

■ Анкетиране

Анкетирането се провежда на отделни етапи:

А/При стартиране на разработването на плана за интегрирано развитие и цели събиране от заинтересованите страни на максимален брой виждания и становища относно философията на плана в частност, и за възможностите за балансирано развитие на общината в глобален аспект;

б/По време на реализацията /периодични анкети/ на приоритетите и мерките от плана, с оглед установяване на удовлетвореността на заинтересованите страни от постигнатите резултати.

Анкетирането се провежда с предварително подготвен инструментариум (анкетни карти) и под инструктажа на членовете на екипа по разработването на плана за развитие.

Забележка: Анкетната карта е представена в Приложение № 6

Обществени обсъждания

В рамките на разработването на ПИР на Община Чипровци е целесъобразно провеждането на две обществени обсъждания, като ключови етапа от процеса на съставяне на документа.

Първото обществено обсъждане се провежда за представянето на бъдещата визия, стратегическите цели и приоритети за развитие на общината. Осигурява се възможност за представяне на проектни предложения от страна на заинтересованите страни, чийто представители участват в обсъждането, които се предоставят на екипа, разработващ плана.

Второто обществено обсъждане включва публикуването на ПИРО, покана за мнение и обсъждането на плана пред местната общественост, преди приемане от Общинския съвет.

Медийни кампании

Основните информационни събития, които имат за цел да осведомяват широката общественост и да привлекат вниманието и интереса на заинтересованите страни са:

- Пресконференции на кмета на общината и представители на неговата администрация за подготовката, организацията по разработването на плана за развитие и за възможностите по осигуряване на външно финансиране на мерките, заложи в него;

Интернет страница на община Чипровци

Най-гъвкавият и лесно достъпен инструмент за комуникация със заинтересованите страни е Интернет страницата на общината www.chiprovti.bg . Проектът на плана за развитие се публикува на Интернет страницата, като се осигуряват on-line възможности за обратна връзка – мнения, становища, съждения и предложения на заинтересованите страни. В рамките на общата комуникационна стратегия на страницата се публикуват задължително и последващите годишни отчети за изпълнението на мерките. Интернет страницата се използва като средство за редовно предоставяне на актуална информация за оперативните програми, формулярите за кандидатстване, указания, често задавани въпроси, прегледи на печата, информация за одобрени проекти, обяви за обществени поръчки и насоки за прилагане на мерките за информация и публичност.

Специализирани обучения на администрация и бенефициенти:

Разработването и изпълнението на Плана за интегрирано развитие е продължителен и комплициран процес, който включва и съчетава разнообразни дейности и действия, изпълнението на които изисква определена експертиза. Участието на служителите от администрацията в този процес, независимо от притежаваната от тях обща компетент-

ност изисква и специфични познания и умения, пряко свързани с управлението на плана за развитие.

Не бива да се забравя, че това е важен за балансираното развитие на общината стратегически документ, към изпълнението на който се подхожда отговорно и професионално.

За осигуряването на необходимия административен капацитет, администрацията осигурява перманентно обучение на своите служители.

ЧАСТ IV.

7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЗОНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ

7.1. Зони за въздействие.

Съгласно Методическите указания за разработване и прилагане на ПИРО за периода 2021-2027, следва да се определят приоритетните зони за въздействие. В тях ще бъде съсредоточено изпълнението на мерките и дейностите, предвидени в Програмата за реализация на ПИРО.

Зоните за въздействие се определят на база SWOT анализа на силните и слабите страни на общинската територия, резултатите от проучванията на общественото мнение и на заинтересованите страни, стратегическите документи на общината, както и на потенциала за развитие. Това изискване е свързано с водещият принцип за „един-ство на социално-икономическото и пространственото планиране“

Зоната за въздействие е пространствено обособена територия с определена характеристика и състояние на физическата среда, социална и/или етническа структура на населението и характер и структура на основните фондове. Зоните за въздействие се определят на базата на общи (идентични) характеристики на определена територия и/или общи проблеми или потенциали за развитие.

Зоните за въздействие могат да бъдат както части от територията на общината с конкретно функционално предназначение (например зони с преобладаващи административни/публични функции, индустриални или бизнес зони, зони за култура, за отдих и туризъм, зони с преобладаващи жилищни функции, зони за транспортна дейност и т.н.), така и други специфични обособени територии с идентични характеристики или собствен потенциал за развитие (например зони с потенциал за коопериране със съседни общини). Зоната за въздействие се определя в границите на структурно обособена част от територията на общината, като конкретният ѝ териториален обхват се съобразява и с разполагаемите финансови, времеви, технологически и кадрови ресурси и потенциални партньорства, достатъчни за реализация на идентифицираните за съответната зона интервенции.

Зоните за въздействие, независимо от функционалното предназначение на тяхната територия, могат да бъдат два вида:

- Градски зони за въздействие;
- Други зони за въздействие със специфични характеристики.

Градските зони за въздействие включват територии в урбанизираната градска част (в рамките на строителните граници на града), градски покрайнини (малки по обхват съседни територии, вкл. и извън строителните граници на града) или функционални градски зони, обслужващи градско-селските връзки. Градски зони за въздействие се определят само за градове, административни центрове на общини, като определянето на приоритетни градски зони е задължително само за общините, които разработват

ИПГВР като част от своя ОПР. За останалата част от общинската територия се определят други зони за въздействие със специфични характеристики.

Другите зони за въздействие със специфични характеристики могат също да представляват градски по своята същност зони (т.е. да включват територии от урбанизирана градска част, градски покрайнини и функционални зони), но могат да се отнасят до всеки вид населено място или част от територията на общината, както и да включват части от съседни общини.

В ПИРО могат да бъдат дефинирани неограничен брой зони за въздействие, но от тях следва да бъдат подбрани няколко приоритетни зони, които имат най-голям потенциал да повлияят върху социално-икономическото развитие на общината.

Целта на определянето на приоритетни зони за въздействие е постигане на максимален ефект с ограничените ресурси, с които разполагат общините. Това е особено необходимо за големите общини, при които изпълнението на отделни мерки в различни части от общината без ясна обвързаност между тях представлява само временно задоволяване на конкретна нужда, но не оказва въздействие върху цялостното развитие.

Определянето на приоритетни зони за въздействие не ограничава инвестициите в териториите, които са извън тези зони, а е отражение на идентифицираните при анализа територии с най-голям специфичен потенциал за развитие. Приоритетните зони следва да бъдат с ограничен брой, и така подбрани, че тяхното развитие да може в най-голяма степен да повлияе върху развитието на цялата община. Размерът на конкретната зона не се ограничава като площ, но за по-голяма по размер зона, са необходими по-силни мотиви и доказателства за необходимостта от обхващането на съответната територия, включена в обхвата на зоната.

7.2. Подход при определяне зоните за въздействие.

Съгласно Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г., град Чипровци е класифициран в 5-то йерархично ниво, което според Методическите указания, не налага задължително дефиниране на „градски зони за въздействие“.

За определяне на зоните за въздействие е използван териториално пространственият модел за развитие на територията (Общ устройствен план) на община Чипровци. По този начин се постига единство между социално-икономическото и пространственото развитие на общината. Въпреки, че предвижданията на Общия устройствен план са дългосрочни, те показват приоритетите, мерките и дейностите, които следва да се предприемат от общинската администрация в средносрочен план.

Подборът на приоритетните зони за въздействие в ПИРО Чипровци се основава на реални данни и проучвания за съответната територия, характеристиките, проблемите и потенциалите на всяка зона, както и аргументите, въз основа на които съответната зона е определена като приоритетна за развитие.

Отчитайки горните фактори, са определени няколко приоритетни зони за въздействие в ПИРО – Чипровци, които в най-силна степен реализират прилагането на интегриран подход.

7.3. Определяне зоните за въздействие в ПИРО Чипровци.

В ПИРО-Чипровци са предвидени пет типа зони за въздействие. Те отразяват възприетият подход и принцип, описани по-горе, в т.ч.:

- Зони за обитаване (жилищни функции)-този тип зона обхваща всички населени места, извън общинския център. В тази зона са съсредоточени жилищните сгради, в които обитателите задоволяват индивидуални дейности и потребности;
- Зони за производство – този тип зони обхващат всички имоти, съгласно ОУП, които са предназначени за застрояване примно със сгради и съоръжения за производство и складова дейност. Този тип зони спомагат за развитието на общинската икономика;
- Зони за обслужване на населението – зони, в които се задоволяват основни потребности на населението на общината от здравеопазване, образование, култура, религия, социални грижи, административни услуги, търговия, битови услуги и други полезни за обществото дейности;
- Зони за отдых и туризъм – зони с потенциал за развитие на рекреационен, опознавателен, ловен, коло и други видове туризъм.
- Зони за опазване на околната среда и превенция на риска-зони в които са предвидени дейности, свързани с: опазването на околната среда; дейности, свързани с опазването на защитени територии и зони по НАТУРА 2000; дейности, свързани с ерозийни и свачищни процеси; потенциален риск от наводнения.

7.4. Приоритетни зони за въздействие.

На база на възприетият подход за определяне на приоритетните зони за въздействие, в ПИРО Чипровци, са определени следните такива:

- Зона на общински център Чипровци. Това е зоната, в която са съсредоточени основните обществени и обслужващи сгради с определени функции, и с концентрация по повече от половината (54,27%) население на общината, което изисква приоритетно насочване на ресурси. Поради тази причина, голяма част от заложените проектни идеи в Програмата за реализация на ПИРО Чипровци, намират своята локализация в общинския център.

МИГ – Сдружение с нестопанска цел „Местна инициативна група - Западна Стара планина– Копрен – Миджур - общини Чипровци, община Чупрене, община Георги Дамяново и община Ружинци” е юридическото лице с нестопанска цел, определено за осъществяване на общественополезна дейност, на представители на публичния, стопанския и нестопанския сектор от територията на четирите общини – Чипровци, Чупрене, Георги Дамяново и Ружинци. Сдружението е вписано в регистъра при Окръжен съд Монтана - фирм. дело № 3/ 2011 г. с Акт за регистрация в Централния регистър на ЮЛНЦ чрез Удостоверение № 005 от 05.07.2011 г. на Министерство на правосъдието. Предмета на дейност: да насърчава устойчивото развитие на местната общност и включването на гражданите в процесите на вземане на решения на местно ниво, да подобрява качеството на живот на МИГ - територията, като съдейства за ефективно прилагане на подхода Водено от общностите местно развитие /ВОМР/, чрез изпълнение на Стратегия за местно развитие

ЧАСТ V.

8. ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПЛАНА И ОПИСАНИЕ НА ИНТЕГРИРАНИЯ ПОДХОД

8.1. Анализ на състоянието на българските региони. Нужда от промяна в подхода.

Задълбочаване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия:

- Засилване на контраста в развитието на столицата и другите големи градове в страната спрямо по-малките градове и периферните райони
- Неравномерно разпределение на населението по територията на страната – засилена миграция;
- Песимистична прогноза относно демографската ситуация;
- Българските региони – на последни места в ЕС по ключови показатели (напр. БВП, продължителност на живота, регионална конкурентоспособност, иновации и др.)

Съгласно ЦЕЛ 5 на ЕС, интегрираното териториално развитие означава: „Европа по-близо до гражданите, чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежните райони и на местните инициативи.“

8.2. Характеристики на новия интегриран подход при изработване и реализация на ПИРО:

- Подготовка на ПИРО, чрез интегриран процес на планиране, включващ всички нива на управление и секторни политики, на базата на съществуващи стратегически документи за развитие на местно ниво и при интегриране в тях на национални, регионални и секторни политики;
- Изпълнение на ПИРО, базиращо се на: аналитична рамка; административна и управленска структура; връзка с приоритетите и индикаторите на Оперативните програми (ОП); план за действие за реализацията на проектите;
- Съгласуваност на стратегическите цели с Оперативните програми: оценка както на ПИРО, така и на проектите в него, чрез критерии за подбор оценяващи, както приноса на реализирани проекти на територията на общината, така и приноса им към целите.
- Реализация на проектите: определяне на времеви график; критерии за ревизиране на проектите.
- Сътрудничество между централна и месна власт; ясни критерии за избор на местни власти за реализация на ПИРО; въвличане на местните власти в подготовката на ПИРО, чрез постоянна работна група или координиращ орган; своевременна подготовка и краен срок за одобряване на плана; дейности по развитие и укрепване на капацитета на общинската власт, чрез техническа помощ; създаване и координиране на регионални и национална мрежа по обмен на добри практики.

8.3. Същност и цели на Програмата за реализация.

Програмата за реализация е заключителния елемент от структурата на ПИРО и водещата предпоставка за реализацията на плана и неговите цели. В единство с останалите инструменти, програмата определя начините за разпределение на наличните и потенциалните общински времеви, финансови и организационни ресурси. Същността на Програмата за реализация е обобщаването на подходящи проекти, продължаващи и конкретизиращи логиката на формулираните мерки от обхвата на приоритетните области.

Основната цел на Програмата е да бъде осигурена оперативна основа за изпълнение на плана. Изясняването на смисловите връзки между отделните мерки и следващите ги проекти, определянето на ориентировъчна финансова стойност и източник на финансиране за проектите*, идентифицирането на отговорна структура и пълноценни партньори, успоредно с управлението на проектите във времето, са аспектите на основната цел.

Дефинираните и включените в състава на ПИРО проекти принадлежат към определена мярка от приоритетните области на стратегическата част. Въпреки комплексния характер на редица проекти и техния принос към повече от една приоритетна област, посочена е преобладаващата им принадлежност към една от шестте приоритетни области. Ориентирането на проектите към един приоритет се въвежда заради търсенето на рационална подредба на проектите и оптимално управление и разпределение на финансовите ресурси. Ограничен брой проекти не са съотнесени към конкретна мярка, но съобразно тематичната им насоченост са включени към проектите на отделните области за въздействие.

В рамките на Програмата за реализация са заложили всички проекти, идентифицирани от ПИРО Чипровци за периода 2021-2027 г.

*Посочените в последващия списък с проекти за реализация през периода 2021-2027 източници на финансиране /конкретни инвестиционни приоритети и приоритетни оси на Оперативните програми/ са актуални към момента на разработване на ПИРО Чипровци е възможно да бъдат променени впоследствие, тъй като са в процес на разработване през 2021 г.

8.4. Списък с проекти за реализация през периода 2021-2027.

Списъкът на проектите, заложили в Програмата за реализация на ОПР на община Чипровци за периода 2021-2027 г. е представен в *Приложение 1*:

8.5. Описание на прилагания интегриран подход и предвидените мерки и дейности за реализация на плана:

Програмата за реализация, както всички останали части на ПИРО, е разработена на базата на прилагането на интегриран подход. За постигане на интегриран подход на развитие на общинската територия е идентифицирана най-подходящата ком-бинация от ресурси и мерки (проекти, инвестиции, политики), които да бъдат използвани целенасочено за осъществяване на конкретна цел или приоритет. Това се осъществява чрез програмата за реализация, в която се определя пакетът от мерки и проектни идеи за реализация на целите и приоритетите за развитие на общината през периода 2021-2027 г., съответните финансови ресурси, административните структури за управление, наблюдение и оценка на проектите, индикаторите за цялостното изпълнение на програмата, а оттука и на ПИРО.

Програмата за реализация на ПИРО има многогодишен характер (7-годишен период на действие) и може да бъде актуализирана периодично в зависимост от условията и прогнозите за реализацията на плана с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на плана и постигане целите и приоритетите за развитие.

Основа за прилагане на подхода за интегрирано териториално развитие/инвестиции в регионите за планиране от ниво 2 са интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите от ниво 2 (2021-2027 г.).

В основата на подхода е промяна на фокуса от подкрепа на населените места към подкрепа на територии и от секторно ориентирани инвестиции към интегрирани териториални инвестиции.

Мерките, които ще получат подкрепа в рамките на тази област на въздействие, са определени на базата на приоритетите, целите, дейностите и мерките, заложи в стратегическите документи за регионално и пространствено развитие на ниво регион за планиране Северозападен район, както и на база на картиране на нуждите на национално ниво по отношение на секторните политики, изготвяно от отговорните за разработването им държавни институции и агенции.

Стратегическо планиране на мерки, отчитащи местните специфики в различни сектори на икономиката, както и създаване и/или подобряване на нормативните условия за осигуряване на зелена инфраструктура и подобряване на правилата и нормите за проектиране, изграждане и експлоатация на водоснабдителните и канализационните системи.

Подкрепят се мерки, свързани с насърчаване на безопасна, здравословна, приобщаваща и сигурна среда в населените места. Неправителственият сектор и местните общности ще са широко въвлечени при формиране и изпълнение на местните политики. Разширява се междуобщинското сътрудничество, както и ПЧП за съвместно изпълнение на инфраструктурни, социални и културни проекти, както и за улесняване и подкрепа на контактите и инициативите на местния бизнес.

Планът за интегрирано развитие на Община Чипровци е разработен и се предвижда да бъде прилаган като част от общата система от стратегически документи, установена със законодателните разпоредби и в рамките на националната политика за регионално развитие. Чрез прилагането на единен подход на планиране и реализиране, взаимна обвързаност и йерархична съподчиненост на системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие, чрез използването на механизми за широко партньорство и координация между органите и институциите, бизнеса и гражданското общество, както и на общи инструменти за финансово подпомагане, се постига по-значим ефект и ефикасност за реализация на целите на местното развитие.

Индикативен списък на важни за общината проекти, които ще се разработват и изпълняват в рамките на програмата са приложени в Приложение №1А.

Списъкът с проекти, които са от по-голяма важност за развитието на общината и за постигане целите на плана е неразделна част от програмата за реализация. Тъй като проектите по своята същност могат да представляват мерки или част от мерки за реализация на отделните приоритети, включените в Приложение №1А проекти по съответните мерки могат да фигурират и в Приложение № 1. Условието за включване на конкретни проектни идеи по дадена мярка в Приложение №1А е общината съвместно с партньорите да са преценили, че съответният проект е от особена важност за развитието на общината и следва да бъде реализиран приоритетно и съответният проект да има известна степен на проектна готовност.

Допълнителни проекти могат да се добавят в Приложение №1А, на по-късен етап, при актуализация на програмата за реализация на плана.

Индикативна финансова таблица.

Индикативната финансова таблица (Приложение № 2) представлява обща оценка на необходимите ресурси за реализация на приоритетите на плана и описва финансовата рамка на поетите ангажименти по изпълнението на плана от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация. Ресурсите за реализацията на плана включват всички планирани средства за реализацията на идентифицираните за развитието на общината мерки и проектни идеи. В този смисъл индикативната финансова таблица включва в прогнозен план пълния обем на финансовите ресурси (собствени и привлечени) за инвестиции, текущи разходи, средства, получени като безвъзмездни помощи, субсидии (трансфери) или друг вид публични и частни средства и разходи, които ще бъдат реализирани на територията на общината и ще допринасят за развитието ѝ през периода до 2027 г., в съответствие с приоритетите и целите на ПИРО.

Общата оценка на необходимите ресурси за реализация на ПИРО (2021-2027 г.) на Община Чипровци представлява експертна оценка за общата финансова рамка, която се предвижда да бъде изпълнена като предпоставка за постигане на поставените стратегически приоритети и специфични цели за развитие към края на периода. Макар и само индикативна, тя обективизира необходимите ресурси за реализация стратегическите приоритети и цели на стратегията. Финансовата рамка е и условие за мобилизиране на всички възможни източници на финансиране – средства от фондове на Европейския съюз, национален и общински бюджети, допълнителни ресурси от други източници – публични и частни. Тя е ориентирана към насочването на външните и вътрешните инвеститори към избраните приоритетни области, които ще получават публично финансиране и по този начин ще се създаде по-благоприятна бизнес среда в съответните сектори.

Средствата са прогнозирани на базата на досегашния опит в ползването на подобни източници, както и на базата на потенциално необходимия и реалистично достъпния наличен ресурс. Те могат да се отчетат, като умерено оптимистични.

Основният източник на средства за финансиране на предвидените мерки са от програми и фондове на ЕС- 65,21%; 20,80% от финансирането е предвидено да бъде осигурено от Републиканския бюджет, а 3,08% - от Общинския бюджет. Останалите 10,91% са от други източници.

Новото предизвикателство COVID-19 ще наложи своя отпечатък, по линия на бюджета на ЕС, националния и общински такива, поне в рамките на първите две години от новия програмен период.

Предвид продължаващите дискусии по отношение на седем годишната рамка на бюджета на ЕС и предстоящия процес на преговори, точната сума ще бъде определена на по-късен етап.

Следва да се има предвид, че общата сума на посочените финансови ресурси, включително по отделните приоритети, е индикативна и може да претърпи корекции в зависимост от възприетите подходи и степента на изпълнение на приоритетите, промените в пазарните условия, необходимостта от гъвкаво управление и оптимизиране на

предвидените средства чрез преразпределение между отделните приоритети на базата на аргументирани промени в предвидените мерки и проекти.

Програмата за реализация и приложенията към нея подлежат на периодична актуализация с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране.

ЧАСТ VI.

9. МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ

Със значително влияние върху подходите в регионалното и пространственото планиране са и климатичните фактори - глобалното затопляне, природните бедствия, рисковите територии и зони. Тези промени, заемащи важно място във всички европейски документи, са дали отражение и върху разработваните концепции и стратегии за пространствено планиране на държавите в ЕС, върху управлението на водите, земята и природните ресурси. Адаптирането на подходите в планирането на регионалното и пространствено развитие към глобалното затопляне на климата ще осигури запазването на екологичния комфорт в урбанизираните територии и намаляването на рисковете от природни бедствия, класифицирани в Стратегията за редукция на риска на Обединените нации, като хидроложки, метеорологични, геофизични и биологични природни явления и бедствия.

В тази част от ПИРО е описана връзката между идентифицираните в анализите рискове и проблеми, формулираните цели и приоритети в стратегическата част на документа и идентифицираните в програмата за реализация мерки за ограничаване на изменението на климата и за адаптация към вече настъпилите промени.

Стратегическите документи в областта на околната среда на национално и европейско ниво поставят общи цели и редица изисквания, свързани с изменението на климата и адаптация към климатичните промени, които са интегрирани в процеса на планиране на регионалното и пространствено развитие като са съобразени с характерните особености и проблеми на общината. Основната цел е да се определи доколко и по какъв начин процесите на регионалното и пространствено развитие влияят върху състоянието на околната среда и качеството на живот в определена територия, какви са основните проблеми и възможните мерки за тяхното решаване, какви дейности и съответно ресурси ще бъдат необходими за това през съответния период на планиране.

При разработването на ПИРО за периода 2021 -2027 г. се взе под внимание разработения проект на „Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие“. Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и план за действие имат за цел:

Цел: Националната стратегия има за цел да "развие най-високото възможно ниво на устойчивост на страната срещу изменението на климата чрез предприемане на всички необходими и изпълними мерки, като по обезпечи безпрепятственото функциониране на икономическите сектори, запази здравето благосъстоянието на населението и богатите природни активи на страната".

Дългосрочната цел на Стратегията е "активно да се стреми към дългосрочна икономическа, социална и екологична устойчивост, която да позволи на българските граждани, частния сектор и държавните институции да се подготвят и да се защитят по подходящ начин срещу уязвимостите, които произтичат от изменението на климата". С други думи, да осигури рамката, която е необходима на страната, за да поддържа и да продължава да развива своята икономика и социална структура.

Времева рамка на стратегията

Националната стратегия и планът за действие, въпреки че поставят рамката за постигане на съответствие на България със Стратегията на ЕС за адаптация към изменението на климата от 2013 г. и Парижкото споразумение от 2015 г., ще обхванат периода до 2030 г.

Адаптацията към изменението на климата е въпрос, който касае всички сектори в обществото, и включва всички органи на местно, регионално и национално равнище, но също така и частния сектор, организациите на гражданското общество и гражданите.

Всеки има участие в реализацията на стратегическите цели на НСАИКПД, а именно:

- Интегриране на адаптацията към изменението на климата във всички сектори;
- Укрепване на правната рамка и политиките;
- Изграждане на институционален капацитет: чрез изграждане на експертни познания, база от знания, мониторинг и отчитане;
- Повишаване на осведомеността: подобряване на образованието, приемане и участие на обществото в действията за адаптация;
- Изграждане на устойчивост: чрез укрепване на инфраструктурата, защита на природния капитал, водоснабдителната и енергийната инфраструктура, опазване на екосистемните услуги и т.н.

План за действия.

Към Стратегията има План за действие, който описва какви действия за адаптация следва да бъдат предприети, по икономически сектори, като се посочват потенциални последици за бюджета и източници на финансиране, предвидената продължителност и очакваните резултати, показателите за изпълнение и отговорните институции.

Отделни фактологични справки за всеки сектор разглеждат планирането на действията по сектори.

Логическата последователност на действията ще увеличи максимално ползите от адаптацията. В отделните сектори има определени мерки за адаптация, които следва да бъдат предприети първи. Това са най-вече краткосрочни мерки с по-ниски/никакви бюджетни нужди и със силен акцент върху укрепване на политиките и правната рамка, повишаване на осведомеността, изграждане на капацитет и укрепване на базата от знания (за по-добро вземане на решения). Като цяло, средносрочните и дълго-срочните мерки се характеризират с необходимостта от по-големи инвестиции и от това, че се предхождат от краткосрочните мерки.

Финансиране.

Ще са необходими както публични, така и частни средства, като публичните ще бъдат за политиките, за осигуряване на устойчиви на изменението на климата обществени блага (например инфраструктура) и подпомагане на уязвимите групи. За периода 2021-2027 г. 25 процента от бюджета на Европейските структурни фондове ще се използва за действия, свързани с изменението на климата, включително адаптация.

Също така се предвижда увеличаване на финансирането по програмата LIFE на ЕС за околната среда и действията, свързани с климата.

9.1. Селско стопанство. Въздействие от изменението на климата.

Сектор „Селско стопанство“ е особено уязвим по отношение на изменението на климата и демонстрира разнообразни потенциални въздействия. В същото време съществуват известни възможности за извличане на ползи от промените.

Въздействието на изменението на климата в земеделието е свързано с добивите и качеството на културите, селскостопанската производителност, промените в продължителността на вегетационния период, добивите от животновъдство, засушаване на почвата, ерозия, засоляване, загуба на земя и загуба на доходи.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в четирите стратегически области са следните:

1. Устойчиво управление

Адаптиране на производителността (развитие на напоителните системи, подходящо време за извършване на селскостопанските дейности, отглеждане на тер-мофилни култури, разработване на адаптирани към климата култури, подобряване на контрола върху вредителите/болестите)

Адаптиране на животновъдството (адаптиране на стопанствата и съоръженията, диверсификация на животновъдството, запазване на съществуващите пасища за паша)

Адаптиране на управлението на природните ресурси (увеличаване на трайните насаждения, защита на почвата, поддържане на структурата на почвата, увеличаване на запасите от органични вещества в почвата, използване на машини / технологии за култивация, подобряване на управлението на водите, поддържане/подобряване на местообитания на аквакултурите)

2. Насърчаване на капацитета за адаптация и осведомеността

Изграждане на капацитет за адаптация (обучение по отношение на изменението на климата, действия за разпространение на знанията, придобиване на нови знания [аквакултури], разработка / усъвършенстване на системите за мониторинг и оценка).

Подобряване на осведомеността (познания за адаптация към изменението на климата за местните земеделски производители, създаване на официална платформа за аквакултури, разработване на системи за наблюдение на екосистемите).

3. Насърчаване на научните изследвания и иновациите

Насърчаване на научните изследвания, технологичното развитие и иновациите (проучване на нови сортове култури, иновации в управлението на ресурсите на ниво стопанство, провеждане на научни изследвания, подобряване на технологиите за култивация на риба и аквакултури, информация за климата и системи за ранно предупреждение, изследвания за по-добро разбиране на взаимодействието изменение на климата-рибарство/аквакултури, наблюдение и мониторинг на аквакултурите).

4. Укрепване на политиките и правната рамка

Укрепване на правната рамка (подобряване на правната рамка, актуализиране и изменение на законодателството, засягащо рибарството във вътрешни водни басейни и аквакултурите, разработване на Национална стратегия за развитие на селското стопанство)

Укрепване на управлението на риска и разработване на други политики (разработване на програми за застраховане и управление на риска)

Приоритетни действия и показатели

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен и средносрочен план:

Развитие на напоителните системи и увеличаване на напояваната площ с 50%

(45 000 ха) (краткосрочен план);

Разработване на адаптирани към климата култури, с цел намаляване на променливите разходи с 5% (средносрочен план);

Адаптиране на стопанствата и съоръженията, с цел подобряване на благосъстоянието на животните и за генериране на 30% икономии от променливи разходи (средносрочен план);

Осигуряване на защитно покритие на почвената повърхност, подпомагане за увеличение на доходите от земеделските стопанства с 10% (средносрочен план);

Подобряване на поддръжката на структурата на почвата, увеличаване на добива с 15% (средносрочен план);

Поддръжка и подобряване на съществуващите местообитания на аква-културите, което ще доведе до 5% увеличение на добива от аквакултури (средносрочен план);

Създаване на национална база данни (онлайн платформа) за разпространение на информация за изменението на климата (краткосрочен план);

Създаване на официална платформа за аквакултури (краткосрочен план);

Развитие на научните изследвания за нови сортове култури, което да увеличи добивите от култури с 1,5% (средносрочен план);

Разработване на системи за информация за климата и ранно предупреждение, което да увеличи добивите с 10% (средносрочен план);

Актуализиране на законодателството в областта на рибарството във вътрешни водни басейни и в областта на аквакултурите, което ще създаде по-добра устойчивост на сектора към изменението на климата (краткосрочен план);

Изготвяне на Национална стратегия за развитие на селското стопанство, която да подкрепя конкурентоспособността, местното производство, устойчивото използване на ресурсите, устойчивостта към изменението на климата и генерирането на увеличение от 0,5% на брутната добавена стойност в земеделския сектор (краткосрочен план);

Разработване на програми за застраховане и управление на риска, увеличаване на броя на земеделските производители, застраховани срещу загуби с 20% (средносрочен план).

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от публичния сектор включват министерствата и техните органи, свързани със съответния сектор. Земеделските производители и рибарите, и техните браншови асоциации са друга група от важни участници, тъй като техният ангажимент е от съществено значение за успешното изпълнение на плана за действие.

Академичните среди и научноизследователските институти също играят важна роля, заедно с гражданското общество и местните и регионалните власти.

9.2. Биоразнообразие и екосистеми.

Въздействие от изменението на климата.

Биологичното разнообразие и екосистемите са особено уязвими по отношение на изменението на климата и демонстрират разнообразни потенциални въздействия, като например загуба на генетично разнообразие, нарушаване на жизнените цикли и фенологичните фази на видовете, влошаване на местообитанията и въздействие върху предоставянето на екосистемните услуги.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията области са следните:

1. Подобряване на управлението на екосистемите

- Привеждане в съответствие на законодателството за стратегическо планиране и прилагане (разработване на нова стратегия за биологичното разнообразие и план за действие и на нова Стратегия за зелената инфраструктура, преглед на правните изисквания, операционализиране на мониторинга на екосистемите и ОВОС/СОО).

- Адаптиране на секторното законодателство към законодателството в областта на изменение на климата (преразглеждане на Закона за ограничаване на изменението на климата и секторните стратегии/законодателство, адаптиране на регионалните/местните стратегии за адаптация към измененията в законодателството/ стратегиите.

- Свързване на статистическите данни за емисиите към нови екологични отчети (създаване на въглеродно екологично счетоводство, свързване на отчитането на въглеродните емисии и екологичното счетоводство)

2. Подобряване на управлението на знанията

- Отваряне и вторично използване на данните (създаване на оперативна съвместимост на екосистемните данни между властите / участниците, отваряне на данните за обществено ползване)

- Подобряване на комуникацията и разбирането на екосистемните процеси (разработване на инструменти за информирано приоритизиране на научните изследвания и практическите действия, създаване на интердисциплинарни екипи и центрове за върхови постижения, насърчаване на конкурси за мултидисциплинарни научни изследвания)

- Възстановяване, усъвършенстване и използване на местните знания за биоразнообразието (събиране на народни обичаи и традиционни познания, внасяне на чуждестранни знания)

- Максимално използване на гражданската наука (насърчаване на екосистемното мислене сред доброволците, споделяне на данни от доброволците)

- Обучение за екосистемно мислене (провеждане на обучение на всички образователни нива, създаване на специализирани курсове за публичния сектор, развитие на умения за екосистемна комуникация и повишаване на осведомеността)

3. Създаване на пространство за биологичното разнообразие и екосистемите

Възстановяване на пространството, заето от сивата инфраструктура, създаване на убежища и намаляване на фрагментацията (регионални / местни „червени линии“ за предотвратяване загубата на екосистеми, програми за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие)

4. Увеличаване на устойчивостта намаляване на различни видове натиск

- Намаляване на замърсяването, смущенията и свръхексплоатацията (оценка на носещия капацитет/поносимостта на жизненоважните екосистеми и производствения капацитет на техните услуги, прилагане на самонаблюдение и използване на ОВОС за проследяване експлоатацията на екосистемите, смущенията и нивата на екосистемните услуги).

5. Устойчиво използване на регулиращите и културни екосистемни услуги

- Устойчиво използване на екосистемните услуги (използване на генетични ресурси за устойчивост, културни екосистемни услуги за отдых и образование, възстановяване на екосистемите, местно развитие и равен достъп до екосистемните услуги)

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен и средносрочен план:

Разработване на нови стратегии за биологично разнообразие и зелени инфра-структури (краткосрочен план);

Преглед на законодателството, свързано със споменатите стратегии (краткосрочен план);

Създаване на оперативна съвместимост на екосистемните данни между различните власти/участниците (краткосрочен план);

Отваряне на данните за обществено ползване (краткосрочен до средносрочен план);

Насърчаване на конкурси за мултидисциплинарни научни изследвания (краткосрочен план);

Събиране на народни обичаи и традиционни познания (краткосрочен план);

Възможност за споделяне на данни от доброволците (краткосрочен план);

Програми за обучение на всички образователни нива (краткосрочен план);

Регионални / местни „червени линии“ за предотвратяване загубата на екосистемни услуги (краткосрочен до средносрочен план);

Регионални / местни програми за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие (краткосрочен до средносрочен план);

Оценка на носещия капацитет / поносимостта на жизненоважните екосистеми (краткосрочен до средносрочен план);

Прилагане на самонаблюдение и използване на ОВОС за проследяване експлоатацията на екосистемите (краткосрочен до средносрочен план).

Заинтересовани страни

Съответните министерства и техните органи, свързани с биологичното разнообразие и екосистемите имат важна роля. Академичните среди и науч-ноизследователските институти също ще бъдат ключови. Гражданското общество, местните власти и гражданите също са от значение. Частният сектор, с националните и местните си бизнес асоциации и компании, също има роля и е необходимо да стане по-активен.

9.3.Енергетика.

Въздействие от изменението на климата.

Анализът на уязвимостта на енергийния сектор спрямо изменението на климата прави разграничение между доставка на първична енергия (производство на въглища) и производство на електроенергия (ядрени и топлинни електроцентрали, възобновяема енергия, баланс между предлагане и търсене, пренос и разпре-деление, производство и разпределение на топлинна енергия).

Изменението на климата може да повлияе на енергийния сектор по много начини. То може да причини щети на инфраструктурата и оборудването, да доведе до пони-жаване на качеството на въглищата, да увеличи риска от топлинен стрес за работни-ците, които работят на открито, да намали ефективността на електроцентралите, да намали наличността на вода за охлаждане, да създаде несигурност по отношение на производството на електроенергия, да понижи ефективността на производството на слънчева и вятърна енергия, да предизвика промени в потреблението на енергия и да намали нуждата от отопление.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в четирите стратегически области са следните:

1. Изграждане на институционален капацитет, познания и използване на данни

- Изграждане на институционален капацитет и мрежи за знания (преглед на нивото на осведоменост относно изменението на климата в енергийния сектор; провеждане на обучение в сектора)

- Интерпретиране на мониторингови, прогнозни и метеорологични данни с цел из-ползването им в сектора (среща с НИМХ-БАН за определяне на нуждите от клима-тични услуги; гарантиране, че НИМХ-БАН разполага с необходимите ресурси за пре-доставяне на данните)

2. Интегриране на изменението на климата в политиките, плановете и фи-нансовите механизми на енергийния сектор

- Интегриране на съображенията за изменението на климата в политиките и пла-новете в енергийния сектор (включване на устойчивостта към изменението на кли-мата в стратегиите, плановете, стандартите, политиките, нормите за проектиране, ин-вестициите, прогнозите за потреблението на енергия, управлението на инфраструк-турата)

- Разработване на финансови механизми за изграждане на устойчивост (раз-глеждане на съществуващите механизми за финансова защита в други страни и потенциалното им прилагане в България)

3.Внедряване на устойчивостта към климата в проектирането и строи-телството

Внедряване на устойчивостта към изменението на климата в проектирането и строителството на електроцентрали и мини (внедряване на устойчиво към изме-нението на климата управление на водните ресурси/ експлоатацията на големите водно-електрически централи, разглеждане на разходите и ползите от включването на устойчивостта към климата в проектирането на нови електроцентрали)

Внедряване на устойчиво към изменението на климата проектиране и строителство на инфраструктура за пренос и разпределение (разработване на карти на зоните в климатичен риск, продължаващ мониторинг на причините за прекъсванията в системата за пренос и разпределение, класифициране на метеорологичните причини, анализ на разходите и ползите от разширяване на подземната разпределителна система)

4. Укрепване устойчивостта на енергийните доставки

Диверсификация на доставките с цел повишаване на цялостната устойчивост на енергийната система (продължаване развитието на регионалните връзки и търговия с електроенергия, подобряване на системите за централно отопление, разнородно-бразяване на доставките, финансово подпомагане на газификацията на дома-кинствата)

Подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд и промишлените системи (стимулиране на доставчиците на енергия да станат компании за енергийни услуги, подпомагане на разработването на методики за оценка на енергийните спестявания, стимулиране на мерки за икономия на енергия, хармонизиране на регулацията на цените с политиката за подобряване на енергийната ефективност, повишаване на осведомеността на търговците на енергия по отношение на Закона за енергийната ефективност, изследване на връзките между водната ефективност и енергийната ефективност)

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен план:

Провеждане на обучение за енергийния сектор относно устойчивостта към изменението на климата;

Заедно с НИМХ-БАН - определяне на нуждите от климатични услуги и централизирано споразумение за тяхното предоставяне;

Съставяне на инвентаризация на стратегиите, политиките, плановете, стандартите, избора на площадки, нормите за проектиране на енергийна инфраструктура, с идентифициране на необходимостта от включване на съображенията за устойчивост към изменението на климата;

Гарантиране, че елементите от НСАИК, които се отнасят до енергията, са включени в плана „Климат - Енергетика“;

Гарантиране, че устойчивостта към изменението на климата е интегрирана в новата Енергийна стратегия;

Гарантиране, че устойчивостта към изменението на климата е включена в решенията, свързани с управлението на водните ресурси и на големите водно-електрически централи;

Разработване на карти на зоните в климатичен риск във връзка с инфраструктурата за пренос и разпределение;

Продължаване на мониторинга на причините за прекъсванията в системата за пренос и разпределение и класифициране на причините, свързани с климата/ метеорологичните условия.

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от обществения сектор включват съответното министерство и неговите органи, както и държавния регулатор. Водоснабдителните и енергоразпределителните дружества, както държавни, така и частни, също са в началото на списъка със заинтересовани страни. Специално внимание следва да се обърне на потребителите, техните асоциации, както и на научноизследователските институти, свързани с енергийния сектор. И на последно място, но не по значение - гражданското общество и местните органи също имат своята роля.

9.4.Гори.

Въздействие от изменението на климата.

България е богата на гори, но изменението на климата е потенциален двигател на значителни промени. Основна уязвимост представляват специфични за различните видове физиологични реакции. Някои видове дори биха могли да нямат адаптивност, за да се справят с новите климатични условия. Други уязвимости включват несигурност по отношение на взаимодействието между видовете, фактът, че големи площи с иглолистни насаждения са на твърде ниска надморска височина. Изменението на климата може да доведе и до повишена вероятност за възникване на големи пожари и други смущения, както и да създаде по-благоприятни условия за инвазивни видове.

Предизвикателство представляват и дървата за огрев като преобладаващ продукт от дървен материал.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в трите стратегически области са следните:

1. Подобряване повишаване на осведомеността

Изграждане на капацитет за научни изследвания, образование и разпространение на резултатите (създаване на орган за координация на научно-изследователската и развойна дейност за смекчаване на изменението на климата и адаптиране към него, разработване на научноизследователска програма за под-помагане адаптацията на горите, създаване на Национална служба за консултации в горския сектор, изграждане на капацитет в обществени и частни структури и в академичните среди в горския сектор);

Разработване на научни изследвания в подкрепа на адаптацията (моделиране на потенциалното поведение на дървесните видове, продължаване на изследванията на генофонда и генотипната изменчивост и пригодността към различни климатични условия на силно уязвими видове дървета, разработване на модели на риска, например от ветровали, пожари, увреждане от насекоми и болести; изследвания, анализи и оценка на микро и макроравнище на данните от мониторинга на горските екосистеми; оценка на ефекта от промяната на дървесните ресурси; изследване на употребите на дървесина с цел насърчаване на използването ѝ за продукти с по-висока добавена стойност).

2. Подобряване и защита на горските ресурси

Възстановяване на силно увредени горски територии и подобряване на защитните функции на гората по отношение на водите и почвите, поддържане на съществуващите и създаване на нови полезащитни горски пояси в земеделски земи, създаване на горски коридори, свързващи изолирани гори в равнините, създаване на плантации с кратка ротация за производство на биомаса, оценка на нормативната уредба и на механизмите за парични помощи за използване на земеделски земи за горско стопанско производство)

Поддържане на биоразнообразието, генетичното разнообразие и устойчивостта на горите (увеличаване на видовото, генетичното и структурното разнообразие и ограничаване на пространственото събиране на насаждения с опростена структура, запазване на места с голямо биоразнообразие („стари гори“);

Идентифициране на редки видове със сериозен риск от изчезване и защита на текущото им състояние, планиране на тяхното възобновяване и потенциална миграция;

Ограничаване на потенциала за навлизане на инвазивни видове;

Участие в Европейската информационна система за горските генетични ресурси)

Подобряване управлението на горските ресурси (изграждане на национална система за ранно откриване и превенция на горски пожари, изграждане на Национална система за дългосрочен мониторинг на природните нарушения, изпълнение на национална инвентаризация на горите, интегриране на съществуващи и нови информационни системи в Националната информационна система за горските ресурси).

3. Подобряване на потенциала за устойчиво използване на горските ресурси

Подобряване на потенциала за дълготрайно използване на продукти от дървесина с висока стойност (преглед и разширяване на строителните стандарти с цел подобряване на позицията на дървесината като строителен материал, създаване на организация за маркетинг на дървесни продукти, създаване на технически наръчник за конструктивни елементи от дървесина с цел улесняване на употребата ѝ, популяризиране на нови технически спецификации от дървен материал, както и пилотни проекти в общината).
Подобряване на потенциала за устойчиво и екологосъобразно използване на дървесната биомаса за производство на енергия (създаване на програма за насърчаване инсталирането на съвременни системи за производство на енергия и топлина, разработване на стратегия за горската биомаса).

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен план:

Създаване на орган за координация на научноизследователската и развойна дейност за смекчаване на въздействието на изменението на климата и за адаптиране към него;

Инициране и изпълнение на научноизследователска програма за подпомагане на адаптирането на горите към изменението на климата;

Пространствено-обвързани природни нарушения, напр. увреждане от насекоми и моделиране дървесните условия;

Разработване на модели за риска от ветровали, пожари, болести;

Насърчаване на лесовъдски системи, които увеличават видовото, генетичното и структурното разнообразие и ограничават пространственото събиране на насаждения с опростена структура;

Изграждане на национална система за ранно откриване, реакция и превенция на горски пожари и други природни бедствия;

Изграждане на национална система за дългосрочен мониторинг на природните нарушения;

Изпълнение на национална инвентаризация на горите.

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от общественния сектор включват министерствата и техните органи, които имат отговорности по отношение на горския сектор.

Заинтересованите страни от частния сектор са горските предприятия и дървообработващата промишленост. Собствениците на земя също са важни участници, а научно-изследователските институти, свързани със сектора, неправителствените организации и местните власти също играят важна роля

9.5. Човешко здраве.

Въздействие от изменението на климата.

Изменението на климата влияе върху човешкото здраве чрез температурите и влажността (сърдечно-съдови заболявания, удари, трансмисивна заболеваемост, инфекции, респираторни заболявания, алергии), екстремните метеорологични явления и пожарите (смъртност, болести, свързани с водите и храните, посттравматично стресово разстройство) и промяната във валежите (бактериални инфекции и диария).

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в трите стратегически области са следните:

1. Подобряване на управлението за адаптация

Укрепване на политическата, правната и институционалната рамка (разработване на национална стратегия и план за действие за изменението на климата и човешкото здраве; преразглеждане на съществуващите планове/програми за контрол на заболяванията; преглед и актуализиране на законодателството, стандартите, нормите, плановете и политиките)

Изграждане на административен, инфраструктурен, комуникационен, финансов и технически капацитет (създаване на работна група за комуникация и координация по въпросите на изменението на климата и човешкото здраве; преглед и приоритизиране на нуждите от инфраструктура и технологично оборудване, свързани с изменението на климата; партньорство и сътрудничество: разработване на наръчник за ролите и отговорностите на заинтересованите страни; осигуряване на здравно представителство в процесите, свързани с изменението на климата на всички нива; разработване, актуализиране и разпространение на каталог на добрите здравни практики; създаване на национален фонд за изменението на климата и човешкото здраве)

Изграждане на професионален капацитет (провеждане на тематични семинари и обучение за професионалисти; серия от тематични информационни материали за здравни специалисти; включване на изменението на климата и въздействието върху човешкото здраве в професионалните образователни програми на всички нива; разработване, прилагане и актуализиране на стандартите за медицинско лечение, свързано с изменението на климата).

2. Изграждане на база от знания и осведоменост

Развиване на общественото образование и осведоменост относно адаптацията (въвеждане на изменението на климата и човешкото здраве в учебните планове; провеждане на мултимедийна кампания; разработване, публикуване и разпространение на кодекс за лично поведение на гражданите при опасни явления, свързани с изменението на климата)

Разработване на мониторинг, събиране на данни и ранно предупреждение (изграждане на национална система за мониторинг на изменението на климата и човешкото здраве; спазване на процес на прецизен оперативен мониторинг; разработване / актуализиране на националната база данни за изменението на климата и човешкото здраве; разработване и въвеждане на национална система за здраве)

Разработване на база от знания и научни изследвания (подобряване на научните познания относно изменението на климата и човешкото здраве - оценка на уязвимостта на здравето, карти на уязвимостта)

3. Адаптиране на външната среда с цел намаляване на въздействието на изменението на климата върху здравето

Адаптиране на изградената и естествена среда за намаляване на въздействието на изменението на климата върху здравето (разработване на концепция и насоки за приспособяване на обществената среда към изменението на климата; разработване/прилагане на система от стимули за използване на устойчиви на атмосферните влияния конструкции, материали, инструменти; изграждане/поддръжка на обществени места със защитна архитектура и ландшафтен дизайн срещу екстремни метеорологични явления; разработване/актуализиране на наръчника за местата в природата, уязвими към изменението на климата).

Изграждане на социално-икономически капацитет (разработване на програма за профилактичен контрол на здравния статус и осигуряване на съответно лечение; разработване/актуализиране на регистъра на социалните групи, уязвими към изменението на климата и разработване на програма за работа с тези групи; подготовка на убежища/съоръжения за защита от екстремни метеорологични явления на хора от уязвими групи).

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен план:

Разработване на национална стратегия и план за действие за изменението на климата и човешкото здраве;

Преглед и актуализиране на законодателството, разпоредбите, стандартите, нормите, плановете, политиките и други документи, които имат отношение към изменението на климата и човешкото здраве;

Създаване на междудисциплинарна работна група за вертикална и хоризонтална комуникация и координация по въпросите на изменението на климата и човешкото здраве;

Преглед на нуждите на инфраструктурата и технологичното оборудване, свързани с изменението на климата в здравния сектор и разработване на препоръки за приоритетни подобрения;

Създаване на национален фонд за изменението на климата и човешкото здраве, който да оказва съдействие при: (а) лечението на заболявания, причинени от изменението на климата; (б) укрепване на научните изследвания и (в) подобряване на инфраструктурата в здравния сектор, свързана с изменението на климата;

Разработване на тематични информационни материали за изменението на климата за здравни специалисти и заинтересовани страни;

Разработване, прилагане и актуализиране на стандарти за медицинско лечение, свързано с последствията от изменението на климата;

Провеждане на мултимедийна кампания за изменението на климата и човешкото здраве;

Разработване на национална система за ранно предупреждение за ефекта от изменението на климата върху здравето;

Подобряване на научните познания за изменението на климата и човешкото здраве.

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от обществения сектор включват министерствата и техните органи, както и Националната здравноосигурителна каса. Професионалните медицински сдружения и научно-изследователските институти, свързани със сектора, също са много важни. Водещата неправителствена организация на Червения кръст също се превръща във важен участник, както и местните власти.

9.6. Туризм.

Въздействие от изменението на климата.

Поради своя териториално концентриран, зависим от времето и изключително сезонен характер, туризмът в България е уязвим по отношение на изменението на климата.

Уязвимостта се състои от краткосрочни и дългосрочни заплахи, въпреки че високите температури по-рано и по-късно през годината могат да направят междинните сезони по-привлекателни.

Основните рискове, свързани с изменението на климата, включват по-малък брой туристи, по-кратък зимен сезон, по-кратък среден престой, здравословни проблеми за туристите, по-лоши условия за отдых на открито, увреждане на туристическата инфраструктура и суперструктура, затруднен достъп до туристическите дестинации и недостиг на вода.

Възможностите, които биха могли да възникнат от изменението на климата включват по-дълъг летен сезон и междинни сезони, развитие на нови туристически продукти, привличане на нови пазари и по-малка нужда от отопление през зимния сезон и междинните сезони.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в четирите стратегически области са следните:

1. Включване на адаптацията към изменението на климата в разработването на политиките и правната рамка

Разработване на секторна политика по отношение на изменението на климата

(разработване на национална стратегия за адаптация и план за действие за туризма)
Създаване на всеобхватна правна рамка, управление на риска и стимули (подобряване на правната рамка по отношение на адаптацията към изменението на климата в сектора, разработване на програми за застраховане и управление на риска, създаване на междусекторни политики, създаване на механизми за икономически стимули за прилагане на възможностите за адаптация)

2. Подобряване на осведомеността и базата от знания за адаптация към изменението на климата

Повишаване на осведомеността, относно изменението на климата и въздействието му върху сектора (разработване на национална база данни [онлайн портал] с информация за адаптацията към изменението на климата; ангажиране с по-широко разпространение на знания по отношение на адаптацията сред пред-приемачите; въвеждане на обучение в областта на изменението на климата в учебните програми на училищата и университетите; разработване на видео материали; организиране на семинари за повишаване на осведомеността; разработване на туристически показатели, чувствителни към изменението на климата; разработване на показатели за изменението на климата, релевантни за туристическия сектор)

Укрепване на базата от знания в отрасъла (разработване, финансиране и осъществяване на проекти и програми за изследване на изменението на климата; събиране на данни в областта на туризма, свързани с изменението на климата; мониторинг и оценка; разпространение на разработените мерки за адаптация сред заинтересованите страни)

3. Изграждане на капацитет за адаптация

Регионална и подсекторна оценка на адаптивния капацитет (разработване на инструменти за оценка на адаптивния капацитет; провеждане на оценки на капа-цитета за адаптация)

Изграждане на капацитет (действия за обучение и разпространяване на знания; въвеждане на финансови стимули за изграждане на капацитет на заинтересованите страни; въвеждане на специални програми/курсове в коледжите и университетите; подобряване на координацията, информираността и комуникацията между отговорните правителствени и обществени институции).

4. Разработване на конкретни действия за адаптация

- Адаптиране на съществуващите туристически сектори (разработване и прилагане на мерки за адаптация за летния и зимния туризъм);

- Разработване на иновации в областта на туризма и управлението (разработване на нови видове туризъм [продукти, дестинации]; идентифициране на нови туристически сектори [сегментиране]; разработване и внедряване на нови маркетингови стратегии и подходи; разработване на нововъведения в управлението на ресурсите на подсекторно ниво [предприятие]).

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен план:

- Ангажиране с по-широко разпространение на знания по отношение на адаптацията към изменението на климата, за да се достигне до местните предприемачи в областта на туризма;

- Разработване на туристически показатели, чувствителни към изменението на климата;

- Разработване на показатели за изменението на климата, релевантни за туристическия сектор;

- Разработване на инструменти за оценка на адаптивния капацитет;

- Разработване на обучение по изменение на климата.

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни включват съответните министерства и техните органи, отговорни за политиките и регламентите в областта на туризма. Частният сектор с неговите асоциации и предприемачи също е ключов участник. И не на последно място, организациите за управление на туристическите райони и гражданското общество имат също своя дял.

9.7. Транспорт.

Въздействие от изменението на климата.

Основните видове транспорт, които ще бъдат повлияни от гледна точка на предоставянето на услуги, са пътния и железопътния транспорт, следвани от водния и въздушния транспорт. Очаква се най-значителното въздействие върху инфраструктурата да бъде причинено от наводненията и свлачищата поради по-високата честота на силни валежи. Други явления, които се очаква да засегнат сектора са виелиците, снеговалежите и екстремните горещини.

Очаква се метеорологичните събития, свързани с изменението на климата да окажат отрицателно въздействие върху всички участници в транспортния сектор, включително тези, които се занимават с управление на инфраструктура (влошаване на състоянието, щети, временно затваряне на участъци/възли от пътната инфраструктура), транспортните оператори (по-високи оперативни разходи и прекъсвания на дейностите), потребителите на пътната мрежа (забавяния, удължено време на пътуване, дискомфорт при пътуване) и крайните потребители и обществото като цяло (по-високи разходи за транспортна инфраструктура и транспортни дейности – например смущения в бизнеса, договорите, веригата на доставки).

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в двете стратегически области са следните:

1. Изграждане на институционален капацитет и знания.

- Изграждане на институционален капацитет (възлагане на отговорности за адаптиране към изменението на климата в правилниците и вътрешните правила на заинтересованите страни; оценка на нуждите от обучение и провеждане на обучения; повишаване на осведомеността на обществото).

- Изграждане на база от знания (въвеждане / подобряване на практиките за събиране на данни, свързани с адаптацията към изменението на климата и постепено изграждане на бази данни за специализирани проучвания;

- Извършване на специализирани изследвания за оценка на рисковете и уязвимостите от изменението на климата);

2. Включване на съображенията за адаптация към изменението на климата в ключовите процеси на планиране и вземане на решения, в т.ч.:

- Преглед и усъвършенстване на процедурите за подготовка на проекти (разработване и прилагане на насоки за включване на въпроси, свързани с адаптацията към изменението на климата в цикъла на управление на проектите);

- Преглед и усъвършенстване на експлоатацията и поддръжката (разработване и прилагане на програми за укрепване на устойчивостта на пътните и железопътните мрежи към екстремни метеорологични явления);

Преразглеждане и актуализиране на нормите за проектиране (актуализиране на указанията за проектиране на водостоци и мостове по пътищата и железопътните линии; редовно актуализиране на нормите за проектиране на пътища и железопътни линии).

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия:

- Възлагане на отговорности за адаптация към изменението на климата в правилниците и вътрешните правила на съответните заинтересовани страни по видове транспорт на база преглед и анализ на пропуските;
- Оценка на нуждите от обучение и прилагане на програми за обучение;
- Въвеждане и/или подобряване на практиките за събиране на данни, свързани с адаптацията към изменението на климата и постепенно изграждане на бази данни за специализирани проучвания;
- Разработване на насоки за разглеждане на проблемите, свързани с адаптацията към изменението на климата в цикъла на управление на проекти;
- Актуализиране на указанията за проектиране на водостоци и мостове по пътищата и железопътните линии.

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от публичния сектор включват министерствата и техните органи, свързани със сектора. Частният сектор също играе важна роля, тъй като той предоставя услугите и извършва поддръжката на инфраструктурата.

От ключово значение са потребителите и обществото като цяло, а неправителствените асоциации в транспортния сектор следва да работят активно с представителите на гражданското общество за защита на потребителите, за изграждане на партньорства и за по-вишаване на осведомеността. И не на последно място, местните власти също ще играят важна роля.

9.8.Градска среда.

Въздействие от изменението на климата.

В градските райони очакваните въздействия от климатичните събития включват щети за сградите и градската инфраструктура, последици за здравето, застрашени основни услуги, вкл. доставка на храна и електричество, намалена достъпност на средата и воден стрес, както и увеличен финансов натиск върху общините за поддръжка на инфраструктурата и съоръженията и персонала за спешна помощ.

Големите градове ще бъдат по-уязвими по отношение на екстремните метеорологични явления, тъй като техните централни градски части обикновено са с по-голяма плътност, интензивен трафик, с по-малко зелени и отворени пространства и със стара инфраструктура с ограничен капацитет. Уязвимите групи, вкл. хората, които живеят под прага на бедността, в лоши жилища, бездомните, възрастните и болните хора, ще бъдат засегнати в по-голяма степен.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в четирите стратегически области са следните:

1. Укрепване на политиките и на правната рамка за включване на АИК

- Включване на АИК в регионалното и градското развитие (организиране на дискуссионен форум за политиката и стратегията за АИК; включване на АИК политиките за регионално и градско развитие чрез преразглеждане на Закона за устройство на територията и на новата Национална жилищна стратегия)

- Преразглеждане и допълване на законодателството за транспониране на въпросите за АИК (включване на АИК в законодателството, свързано регионалното и пространствено планиране; преразглеждане на инструменти като Националната концепция за пространствено развитие, схемите и планове за териториално развитие и ПУП)

- Прилагане на нови Еврокодове и технически норми в планирането, проектирането, строителните технологии и материали качеството чрез сертифициране за устойчиво строителство; стимулиране на творческия градски дизайн; насърчаване на зелени, интелигентни и иновативно планиране, проектиране и сертифициране на градове, сгради и технологии)

2. Изграждане на капацитет за адаптация

- Развитие на устойчиви институции, способни да осигуряват политика за АИК на всички равнища (организиране на хоризонтална координация между съответните органи; вертикална и хоризонтална координация между министерствата, свързани с АИК на градската среда и управлението на риска от бедствия;

- Подобряване на сътрудничеството между националните, регионалните и местните власти;

- Развиване на капацитет чрез преквалификация и допълнителна експертна зае-тост; предоставяне на насоки и методическа подкрепа на общините за разработване на местни стратегии за АИК)

- Развитие на институционалния, експертния и административния капацитет (изграждане на капацитет за управление на риска от бедствия и за реагиране при извънредни ситуации, осигуряване на модерно оборудване и финансова подкрепа; предоставяне на подходяща и актуализирана информация; осведоменост, ангажираност, познания и създаване на култура на АИК в обществото)

3. Разработване на финансови и социални политики и на политики за управление на риска

- Промяна на финансовите, социалните и застрахователните политики (преразглеждане на финансовите инструменти и проектиране на нови;

- Изследване на потенциала на фондовете на ЕС за АИК; планиране на държавния бюджет и финансова подкрепа за общините;

- Преразглеждане на съществуващия фонд за управление на риска от бедствия с цел по-добра социална защита;

- Разширяване на мерките за финансово приобщаване чрез адаптивни предпазни мрежи, резервни фондове за бедните и за най-необлагодетелстваните).

4. Подобряване на управлението на знанията, научните изследвания, образованието и комуникацията между заинтересованите страни

Информация - гарантиране на институционално регулиран обмен на информация и данни съгласно задълженията по директивата на ЕС INSPIRE (създаване на общи стандарти за типа, структурата, обхвата и формата на метаданните и данните, хармонизирани с ЕС на ниво град; обмен на информация със страни от ЕС и международни институции; осигуряване на свободен достъп до данните)

Научни изследвания - осигуряване на обща дългосрочна визия и цели в изследванията за АИК на градската среда чрез изменение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания (определяне на приоритетните научни теми; подкрепа на иновациите в строителството, технологиите и услугите чрез проучвания, финансирани от строителния бизнес)

Образование - „обучение на обучаващи“ (организиране на образование и обучение на всички нива - от политиките до обществеността; създаване на съвместни мулти-дисциплинарни курсове за проектантите, [ландшафтни] архитекти, инженери, еколози, икономисти и др.; организиране на тематични докторски дисертации; разработване на платформа за отворено обучение за АИК)

Партньорство - работа в партньорство и споделяне на знания (насърчаване на партньорствата, изграждане на мрежи и сътрудничество между различните въз-растови, полови, етнически, професионални и социални групи; организиране на социална мрежа за подкрепа на уязвимите групи; осъществяване на публично-частни партньорства в под-крепа на управлението на риска от бедствия и Единната национална система за защита на гражданите; работа с медиите за популяризиране на системата за АИК)

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен и средносрочен план:

- Организиране на дискуссионен форум за постигане на съгласие за обща визия и общо разбиране по отношение на политиките и стратегията за АИК за градската среда (краткосрочен план);
- Включване на АИК в политиките за регионално и градско развитие (краткосрочен план);
- Включване на АИК в новата Национална жилищна стратегия (средносрочен план);
- Изграждане на способности за управление на риска от бедствия и реагиране при извънредни ситуации и осигуряване на достатъчно и модерно оборудване и финансова подкрепа (краткосрочен план);
- Създаване на общи стандарти за типа, структурата, обхвата и формата на метаданните и данните, хармонизирани с ЕС на ниво град (краткосрочен план);
- Определяне на приоритетните научни теми, свързани с града, откритите и зелените пространства, сградите, инфраструктурата, строителните материали и човешкото здраве и оценка на устойчивостта им (краткосрочен план);
- Организиране на подходящо образование и обучение на всички нива – от политиките до обществеността, въз основа на оценка на образователните потребности (краткосрочен план);
- Насърчаване на партньорствата, изграждането на мрежи и сътрудничеството между различните възрастови, полови, етнически, професионални и социални групи, включително тези в неравностойно положение (краткосрочен план).

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от обществения сектор включват министерствата и техните органи, свързани със сектора. Секторните професионални съюзи и асоциации, строителните и застрахователните компании и частните консултанти са други участници, които имат важна роля за успешното изпълнение на Плана за действие.

Академичните среди и научно-изследователските институти също играят основна роля, заедно с гражданското общество и местните и регионалните власти и техните органи.

Води.

Въздействие от изменението на климата.

Очаква се изменението на климата да окаже значително въздействие върху хидрологията на реките в България, като прогнозите са за спад с около 10 процента за следващите 30 години. Възможно е да настъпят значителни промени в сезонното разпределение на оттока на реките, с увеличение през зимата и пролетта и спад през лятото и есента.

Рисковете и уязвимостта, свързани с водите, включват опасност от наводнения и суша. Рисковете от наводнения засягат цялата страна, докато рисковете от засушаване застрашават районите с прогнозиран недостиг на вода. Районите, които използват подпочвени води, са с по-нисък риск. Вероятни са по-високи рискове в районите, които използват повърхностни води и имат значителни туристически дейности.

Основните уязвимости по отношение на изменението на климата са системите за производство на водоелектрическите централи, водните услуги (водоснабдяване, канализация и мелиорация), състоянието и готовността на водната инфраструктура, както и готовността на операторите и населението, поради липса на предишен опит с наводнения и засушаване. Рисковете за инфраструктурата и услугите произтичат от щети, неправилна експлоатация и нискокачествени или недостатъчни услуги.

Биологичното разнообразие е изложено на риск в резултат от наводненията и засушаванията.

Стратегически и оперативни цели и дейности

По-подробно, действията в трите стратегически области са следните:

1. Подобряване на управлението за адаптация

- Адаптиране на правната рамка с оглед превръщането ѝ в инструмент за справяне с въздействието от изменението на климата; изясняване на ролите и отговорностите за адаптация към изменението на климата; синхронизиране на периодите на планиране между генералните ВиК планове и плановете за управление на речните басейни и на риска от наводнения [ПУРБ и ПУРН];

- Въвеждане на икономически стимули за промяна на поведението.

2. Укрепване на базата от знания и осведомеността.

- Максимално използване на научноизследователски и образователни институции (осигуряване на средства за изследвания в областта на адаптацията към изменението на климата и прилагане на иновации в областта; осигуряване на научно-изследователска подкрепа за Басейновите дирекции чрез рамкови споразумения не-достатъчни услуги. Биологичното разнообразие е изложено на риск в резултат от наводненията и засушаванията.

- Подобряване на осведомеността, образованието и обучението (подготовка и разпространение на брошури и видео материали, свързани с адаптацията към изменението на климата; включване на адаптацията към изменението на климата в учебните програми за начално и средно образование; подготовка и провеждане на обучения за държавната администрация и ВиК операторите).

- Подобряване на мониторинга и гъвкавостта (разширяване и надграждане на мрежите за мониторинг на валежите, водните ресурси и използването на водите, свързани с изменението на климата; създаване на динамична, обществено достъпна ГИС база данни)

3. Подобряване на управлението за адаптация на водната инфраструктура

- Адаптиране на проектирането и строителството (преглед и актуализиране на нормите за проектиране и строителство);

- Адаптиране на експлоатацията (разработване на методика и оценка на адаптивния капацитет на значими обекти от водната инфраструктура, включване на мерки за адаптация към изменението на климата в експлоатационните планове на инфраструктурата);

Приоритетни действия

Планът за действие идентифицира следните приоритетни действия, които следва да бъдат предприети в краткосрочен и средносрочен план:

- Изясняване на ролите и отговорностите по отношение на адаптацията към изменението на климата (краткосрочен план);

- Подготовка и разпространение на брошури и видео за адаптация към изменението на климата (краткосрочен план);

- Разширяване и надграждане на мрежите за мониторинг на валежите, водните ресурси и използването на водите, свързани с адаптацията към изменението на климата (средносрочен план);

- Създаване на динамична, обществено достъпна ГИС база данни (средносрочен план);

- Преглед и актуализиране на нормите за проектиране и строителство (краткосрочен план).

Заинтересовани страни

Заинтересованите страни от обществения сектор включват министерства и техните органи, свързани със сектора, както и басейновите дирекции. Държавният регулатор също е важна заинтересована страна. Академичните среди и научно-изследователските институти играят основна роля, заедно с гражданското общество и местните и регионалните власти и техните органи.

Изготвянето на ПИРО е съобразено с програмите от мерки в плановете за управление на речните басейни и с програмите от мерки в плановете за управление на

риска от наводнения към басейновите дирекции, както и осигурява съгласуваност с всички други приложими планове и програми в областта на опазването на околната среда или адаптацията към изменението на климата, разработени на национално, областно или общинско ниво.

9.9. Анализ на възможните бедствия и мерките за тяхното предотвратяване.

Възможни бедствия на територията на община Чипровци могат да се отнесат до:
от природни явления - земетресения, наводнения, суша, срутища, бурни ветрове, смерчови явления, прашни бури, горски и полски пожари, градушки, сне-гонавявания и обледявания, огнища на заразни болести и епидемии по хората, жи-вотните и растенията;

от аварии - в рисковите обекти, работещи с взривоопасни и пожароопасни материали, промишлени отровни вещества и токсични газове;

от инциденти и други извънредни обстоятелства – терористични действия, катастрофи (космически, авиационни, железопътни, пътно-транспортни и от преднамерени действия), невзривени боеприпаси и др.

Мерки за намаляване последствията при наводнение.

Подобряване проводимостта на речните легла;

Стопанисване на речните легла в границите на урбанизираната територия;

Превантивен контрол за състоянието на защитните диги;

Основно и ежегодно почистване на коритата и бреговете от дървета, храсти, битови и строителни отпадъци на реките, преминаващи през територията на общината;

Отнемане на наносни отложение основно в зоната на мостовете;

Превантивен контрол за спазване правилата за техническа експлоатация на хидротехническите съоръжения;

Поддържане в техническа изправност на системите за сигурност на хидротехническите съоръжения;

Поддържане на системи за ранно предупреждение на застрашеното население;

Обучение и практическа подготовка на Щабовете за координация и екипите от

Единната спасителна система за провеждане на НАВР при наводнение.

Мерки за намаляване последствията при масови горски и полски пожари:

Изследване, анализ и оценка на риска за възникване на големи пожари в обекти от критичната инфраструктура, горски фонд и обработваеми земеделски площи;

Провеждане на ДПК и предприемане на превантивни мерки за намаляване на предпоставките за възникване на пожари;

Провеждане на мероприятия за обезопасяване на обектите, горски фонд и обработваеми земеделски площи;

Създаване на условия за успешно пожарогасене

Мерки за защита на населението:

Информационна обезпеченост на територията на общината;

Провеждане на просветна и разяснителна дейност за естеството на заболява - нето и свързаните с него рискове.

Налагане на забранителни и ограничителни мерки на огнището на болест, за обезпечаване на контрол върху движението в района, за затваряне на пазарите и предотвратяване на опити за нелегална търговия с животни;

Налагане на карантинни мерки в района на огнището и упражняване на контрол върху изпълнението им.

Унищожаване на заразените и контактни животни, а в случай, че се провежда превантивно клане участие и контрол при транспортирането на животни до определена кланица и контрол при извършване на клането.

Мероприятията за ликвидиране на огнището и мероприятията в предпазната и надзорната зони.

Ресурсна обезпеченост:

Планираните мерки, дейности и проекти следва да бъдат съобразени с възможностите за финансиране – европейско, национално, регионално и общинско.

ЧАСТ VII.

10. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ И ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

За целите на наблюдението и оценката на настоящият ПИРО-Чипровци се изгражда система, която включва формите и начините за събиране на информация, индикаторите за наблюдение, органа за наблюдение и организацията на работата по наблюдението и оценката, както и системата на докладване и осигуряване на информация и публичност. Описанието на тази система и на действията, които ще осигурят нейното ефективно функциониране, са част от структурата на ПИРО. Необходимите действия задължително включват осигуряване на изпълнението на изискванията на чл. 91 от ППЗРР за изготвянето на годишни доклади за наблюдение на изпълнението на ОПР.

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО цели осигуряването на ефективно изпълнение на плана, с оглед постигане на целите за интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Предмет на наблюдението и оценката е изпълнението на целите и приоритетите на плана на основата на резултатите от подготовката и изпълнението на мерките и проектите, включени в Програмата за реализация на плана и на база на определените индикатори за наблюдение и оценка. Особено внимание трябва се отделя на организацията и методите за изпълнението на плана и на програмата, прилагани от съответните органи и звена.

Индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ОПР за периода 2021-2027 г. са посочени в матрица на индикаторите (*виж Приложение № 3*). За да се осигури необходимата информация за процеса на наблюдение за всеки индикатор са посочени мерните единици, в които ще се измерва, източниците на информация, периодичността на събирането на информация, базовата стойност за отчитане изменението на всеки от индикаторите, както и целевата стойност, която се очаква да бъде достигната до края на периода на действие на плана. При наличие на достатъчно информация и данни на периодична база могат да се определят и меж-динни стойности на индикаторите по ключови приоритети.

При разработването и прилагането на системата от индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ОПР следва да се имат предвид общите индикатори в областта на регионалната политика и за постигане на растеж и заетост чрез структурната помощ на ЕС през периода 2021-2027 г.

Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на плана, въз основа на събраната обективна информация и данни, отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики.

Индикаторите за наблюдение обхващат физическите характеристики (параметри) по отношение реализацията на поставените цели и приоритети за развитие, като стойностите им могат да бъдат абсолютни или относителни. За целите на плана е подходящо да се използват два вида индикатори: за *продукт* и за *резултат*.

Индикаторите за продукт се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и/или мерки за развитие на общината. По някои от приоритетите, те могат да се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Индикаторите за резултат отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори, а в някои случаи – с качествени оценки относно достигнатата степен в социалното, икономическото и инфраструктурното развитие на общината и приноса на това развитие за общото развитие на региона.

Типа индикатор, който се прилага към съответен приоритет или цел зависи от конкретиката на формулираните цели, приоритети и мерки в съответния ОПР.

Най-общо индикаторите за продукт измерват напредъка по отношение на приоритетите и мерките, а индикаторите за резултат – по отношение на целите. Въпреки това е възможно за даден приоритет да се формулира както индикатор за продукт, така и индикатор за резултат. Индикаторите за резултат се формулират само по отношение на целите. Индикаторите за продукт измерват и постигането на мерките, но не е задължително да се формулират за всяка отделна мярка, дейност или проект – включването на индикатори по отношение на мерките зависи от конкретната ситуация.

За приоритетите и мерките, свързани с определените в плана приоритетни зони за въздействие следва да се определят отделни самостоятелни индикатори, чрез които да се оцени приносът на интервенциите, както към развитието на конкретната територия в рамките на зоната, така и към развитието на цялата община.

В цялостния процес на наблюдение и оценка при спазване на принципа за партньорство участват общинският съвет, кметът на общината, кметовете на кметства и кметските наместници, общинската администрация, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации, представителите на гражданското общество в общината.

ЧАСТ VIII.

11. ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА НА РАЗРАБОТЕНИЯ ПИРО 2021 – 2027 г.

Настоящият документ представя резултатите от оценката на социално-икономическото въздействие на ПИРО на община Чипровци 2021-2027 г. Изготвена е в съответствие с чл. 32 на ЗРР едновременно с изработването на Плана за интегрирано развитие на общината. Плана за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г. е основополагащ, стратегически, динамичен документ и важен инструмент при формирането и провеждането на устойчиво и балансирано местно развитие в посочената територия. Документът очертава средносрочната перспектива за икономическо, социално, инфраструктурно и екологично развитие на общината за период от седем години.

Предварителната оценка на ПИРО на община Чипровци има за цел да подобри качеството на документа, като проследи неговата външна и вътрешна свързаност, съответствие със стратегически и планови документи на областно, регионално, на-

ционално и наднационално ниво, неговата ефективност, ефикасност, релевантност, въздействие и устойчивост.

11.1. Специфични цели на предварителната оценка.

Специфичните цели са следните:

- - Да се гарантира съгласуваност на ПИРО и заложените в него стратегически цели и приоритети с документите, които са от значение за подготовката на планове на национално и европейско ниво, секторните стратегии, Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югоизточния район за периода 2021-2027, Национална програма за развитие България 2030.
- - Да се гарантира съгласуваност на ПИРО, като се оцени социално-икономическия анализ и SWOT-анализа, реалистичността и адекватността на заложените цели и приоритети за местно развитие, предвидената система за наблюдение, оценка и актуализация, включително предложените индикатори, необходимите действия за осигуряване на информация и публичност и прилагане на принципа на партньорство и програмата за реализация;
- - Да се гарантира спазване на принципа на съфинансиране и допълняемост на местните собствени финансови ресурси за развитие със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
- - Да се гарантира правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности, равен достъп, недискриминация, устойчиво развитие и др.;
- - Да се прецени адекватността на общата оценка на необходимите ресурси за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.;
- - Да се оценят дейностите, предложени за прилагането на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност;
- - Да се оцени съответствието, целесъобразността и ефективността на Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.

За постигането на тези цели са изпълнени следните задачи:

- - Извършена оценка на обхвата и фокуса на анализа на актуалните тенденции и процеси, проблеми и потенциали на икономическото, социалното, инфраструктурното и екологичното развитие на община Чипровци;
- - Извършена оценка на съответствието и обвързаността на SWOT-анализа със социално-икономическия анализ и с дефинираните цели и приоритети за развитие на общината;
- - Извършена оценка на реалистичността и приложимостта на визията, целите и приоритетите за развитие на общината за периода 2021-2027 г., интегрираността и взаимодействието между отделните приоритети и стратегически цели, както и тяхното съответствие и обвързаност с релевантните стратегически документи на регионално, национално и европейско ниво;
- - Извършена преценка на обема и ефективността на предвидените финансови ресурси за постигането на целите на ПИРО за развитие за периода 2021-2027 г. и обосноваването на разпределението им спрямо заложените цели и приоритети;
- - Извършен анализ на уместността, яснотата и броя на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО за периода до 2027 г., включително по отношение на информационното му осигуряване;

- - Извършена оценка на описаните действия и механизми за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО, включване на партньорите в процеса на тяхното разработване и изпълнение, както и дейностите за информационно осигуряване и публичност на плана;
- - Извършена оценка на съответствието, целесъобразността и ефективността на Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г.

11.2. Критерии, използвани при предварителната оценка.

Основните критерии, които са използвани при предварителната оценка са критериите за приложимост, обоснованост, ефективност, ефикасност, въздействие и устойчивост.

Оценка на социално-икономическото въздействие на ПИРО

Елементите на Плана за интегрирано развитие са дефинирани в Закона за регионално развитие и включват следното:

- а/Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на съответната община.
- б/Цели и приоритети за развитие за периода 2021-2027 г.
- в/Описание на комуникационната стратегия, на партньорите изаинтересованите страни и формите на участие в подготовката и изпълнението на ПИРО при спазване на принципите за партньорство и осигуряване на информация и публичност.
- г/Определяне на зони за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за сътрудничество с други общини
- д/Програма за реализация на ПИРО и описание на интегрирания подход за развитие.
- е/Мерки за ограничаване изменението на климата и мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от бедствия;
- ж/Необходими действия и индикатори за наблюдение и оценка на ПИРО;
- з/Предварителна оценка, съгласно условията на чл. 32 от ЗИД на ЗРР;
- и/Оценка на обхвата и фокуса на анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Чипровци.

Анализът на икономическото, социалното и екологичното състояние, на нуждите и потенциалите за развитие е изготвена за територията на цялата община. В тази връзка е описан териториалният обхват на съответната общината с всички включени в нея кметства, райони и населени места.

Структурата на аналитичната част на ПИРО е фокусирана върху спецификата на територията на съответната община и дава информация за основния потенциал за развитието ѝ, мястото и ролята ѝ за развитието на съответната област и приносът за развитието на региона. Местоположението на общината в рамките на областта и региона за планиране от ниво 2, нейните характеристики, инфраструктура и ресурси имат потенциал да въздействат върху развитието на останалите територии и този потенциал е взет под внимание и анализиран.

11.3. Методика.

Методиката за изготвяне на анализа, освен документално проучване на база наличните източници на информация, включва и теренни проучвания (на място, чрез анкети или фокус групи) на специфичните характеристики на отделните територии,

населени места или части от тях, чрез които следва да се съберат данни или информация, за които няма налични официални източници, но са важни за идентифициране на основните процеси, които протичат на съответната територия, както и за разкриване на нейния специфичен потенциал за развитие.

11.4. Оценка.

Разработеният анализ за ПИРО на община Чипровци 2021-2027 г. е информативен и задълбочен. Използвани са актуални данни от официални източници на информация, които са анализирани с помощта на различни подходи и са изведени съответните изводи от тях. В структурно отношение анализът отговаря на изискванията за съдържание, посочени в Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.

Общината е разгледана в контекста на социално-икономическото развитие на областта, района и националните особености.

По-голямата част от данните са визуализирани под формата на фигури или таблици, което допринася за по-лесното им възприемане.

Анализът е проблемно ориентиран, като проследява тенденциите в развитието на общината и разглежда подробно проблемите от демографски, социално-икономически, инфраструктурен и екологичен характер.

Основните акценти в анализа са състоянието на околната среда по компоненти, развитието на мрежата от различни категории защитени територии, както и зоните, включени в националната екологична мрежа НАТУРА 2000. На тази основа са формирани изводи, които служат за SWOT анализа и обосноваването на конкретни цели, приоритети и мерки в стратегическата част.

Анализът на инфраструктурната обезпеченост се фокусира върху водоснабдителната, канализационната, транспортната, електроснабдителната и екологичната инфраструктура в територията. Тук е обърнато внимание на показателите, свързани както със съществуващата екологична инфраструктура, така и на нуждата от изграждане на такива съоръжения, потенциала и възможностите за развитие нови проекти в съответните сфери, необходимите инвестиции и др.

Представени са и ресурсите на общината, изследвано е тяхното състояние и на тази база са изведени сравнителните предимства, които трябва да се развият за да се постигне прогрес. Според оценителя Анализът поставя добра основа за разгръщане на стратегическата рамка.

Оценка на съответствието и обвързаността на SWOT-анализа със социално-икономическия анализ и с дефинираните цели и приоритети за развитие на общината. SWOT-анализът е задължителна част за всеки стратегически документ, като осъществява логическата връзка между аналитичната и стратегическата част на документа.

В SWOT анализа са формирани изводи, които да служат за обосноваването на конкретни цели, приоритети и мерки в стратегическата част. Тъй като са отразени съществуващите проблеми (местни и външни за територията), които са свързани с глобални тенденции или екологични проблеми (промени в климата, загуба на биоразнообразие, деградация на почви и пр.) Изготвеният SWOT-анализ е структуриран в матрица, отразяваща влиянието на факторите за развитие, което предполага че силните

и слабите страни са посочени в резултат на разработения анализ на ситуацията в общината.

Съгласно класическата схема за обобщение факторите са представени в четири групи, в зависимост от това с какъв произход са те и какъв е потенциалният им ефект върху развитието. Силните и слабите страни са изведени на база вътрешните условия в общината, докато възможностите и заплахите са изведени на база външната среда. Анализът е логично построен и правилно извежда и обобщава направените в анализа констатации.

При проверка на вътрешното съответствие на SWOT-анализа не са открити противоречия.

Като цяло, SWOT-анализът е уловил основните изводи, направени в социално-икономическия анализ, а в стратегическата рамка са взети предвид стоящите пред развитието на общината възможности и заплахи.

Оценка на реалистичността и приложимостта на визията, целите и приоритетите за развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г., интегрираността и взаимодействието между отделните приоритети и стратегически цели, както и тяхното съответствие и обвързаност с релевантните стратегически документи на областно, регионално, национално и европейско ниво.

Стратегическата част на ПИРО на община Чипровци за периода 2021-2027 г. набелязва насоките за развитие на общината във всички сфери на социално-икономическия живот. Тя кореспондира пряко и е съобразена в голяма степен със заложената законодателна и стратегическа рамка на регионалното развитие на национално икономическо и инвестиционно ниво.

Във формулираната Визия на община Чипровци: **„Община Чипровци – община с развит туризъм, със съхранена култура и околна среда, предоставяща възможност за бизнес, инвестиции и висок стандарт на живот.** са взети предвид основните изводи от дефинираните записи в SWOT-анализа и досегашното развитие. Решаването на ключовите проблеми и реализацията на потенциала за развитие на общината през плановия период ще даде възможност за постигане на очертаната визия, което я прави реалистична.

Оценката на стратегическата рамка на ОПР на община Чипровци 2021-2027 г. е разгледана на следните нива: структура; външно съответствие; вътрешно съответствие - интегрираност, взаимодействие и допълняемост; реалистичност и приложимост; съгласуваност с общественото мнение.

Целите и приоритетите имат за задача да дадат насоката за развитие на общината за следващия програмен период, като стъпят на основата на направения преди това анализ и SWOT-анализ. Това е ключовата част на документа, където се показва начина как да се използват предимствата на общината и с минимални усилия да се постигне максимален ефект по отношение на решаването на наличните проблеми и постигането на социално-икономически напредък.

Стратегическата рамка изразява желанията на местното население за бъдещото развитие на общината и в същото време да следва насоката, определена от документите на по-високо ниво. Следва да се намери пресечната точка между желанията и възможностите за развитие, така че стратегическата рамка да бъде реалистична и да има максимално въздействие.

11.5. Външно съответствие.

Така обособените стратегически цели са насочени към четири основни направления – постигане на икономическо развитие, подобряване на социалната среда и на екологичната инфраструктура, балансирано териториално развитие.

Община Чипровци се стреми към постигане на икономическо развитие, чрез:

- Развитие на конкурентоспособна икономика;
- Опазване на околната среда и инфраструктурното обезпечаване на общината;
- Социално развитие;
- Повишаване на териториалното сътрудничество и подобряване на административния капацитет;

Структура на стратегическата рамка на ПИРО на община Чипровци 2021-2027г.

Общинският план за развитие се разработва в момент, когато все още не е финализирано Споразумението за партньорство на Република България, определящо основните приоритетни направления, които ще бъдат финансирани в следващия програмен период, както и обема на заделените средства.

Външната съгласуваност на документа се изразява в съгласуваност с релевантните стратегически документи на областно, регионално, национално и европейско ниво:

А/Национална програма за развитие България 2030.

НПР БГ2030 е водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната до 2030 г. НПР БГ 2030 поставя пред страната 3 стратегически цели и 13 приоритета, като основните направления са в посока:

- Ускорено икономическо развитие;
- Демографски подъем;
- Намаляване на неравенствата.

Таблица

Приоритети на НПР БГ 2030	Приоритети на ПИРО Чипровци
П1. Образование и умения	Приоритет 3.2: Подобряване качеството и достъпа до образованието. Създаване на благоприятна среда за реализация на младото поколение.
П2.: Наука и научна инфраструктура	
П3. Интелигентна индустрия	Приоритет 1.1: Развитие на икономиката чрез използване на местния потенциал
П4. Кръгова и нисковъглеродна икономика	Приоритет 2.2: Опазване на околната среда
П5. Чист въздух и биоразнообразие	Приоритет 2.2: Опазване на околната среда
П6. Устойчиво селско стопанство	Приоритет 1.2: Развитие на земеделието
П7. Транспортна свързаност	Приоритет 2.1: Подобряване на инфраструктурата
П8. Цифрова свързаност	Приоритет : Приоритет 2.1:

П9. Местно развитие	Подобряване на инфраструктурата Приоритет : Приоритет 2.1: Подобряване на инфраструктурата
П10. Институционална рамка	
П11. Социално включване	Приоритет 3.3: Подобряване качеството на социалните услуги и интегриране на групи в изолация
П12. Здраве и спорт	Приоритет 3.1: Подобряване качеството на здравни услуги и достъпа до тях; Приоритет 3.3: Подобряване качеството на социалните услуги и интегриране на групи в изолация
П13. Култура, наследство и туризъм	Приоритет 3.4 Повишаване на културния статус на населението

Б/ Съответствие на ПИРО на община Чипровци Интегрираната териториална стратегия за развитие /ИТСР/ на Северозападен регион за планиране за периода 2021-2027г.

Съгласно Интегрираната териториална стратегия за развитие на СЗР за периода 2021-2027, се реализира в три приоритетни направления:

ПРИОРИТЕТ 1: Ускоряване на разреза на регионалната икономика

ПРИОРИТЕТ 2: Запазване и развитие на човешкия капитал

ПРИОРИТЕТ 3: Териториална свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата

Таблица

Приоритети в ИТСР на СЗР за периода 2021-2027	Приоритети на ПИРО на община Чипровци
ПРИОРИТЕТ 1: Ускоряване на разреза на регионалната икономика	Приоритет 1.1: Развитие на икономиката чрез използване на местния потенциал
ПРИОРИТЕТ 2: Запазване и развитие на човешкия капитал	Приоритет 3.3: Подобряване качеството на социалните услуги и интегриране на групи в социална изолация Приоритет 3.4: Повишаване на културния статус на населението
ПРИОРИТЕТ 3: Териториална свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата	Приоритет 4.2: Стимулиране на местните партньорства и международно сътрудничество

11.6. Вътрешно съответствие.

Вътрешното съответствие на документа се изразява в ясната и категорична връзка между тенденциите в развитието на общината, станали ясни от направения анализ на икономическото и социалното развитие, изведените силни, слаби страни, възможности и заплахи, и на тази база и разработената стратегическа рамка, която да използва потенциала на общината, за да реши нейните проблеми и да доведе до устойчиво развитие.

Постигната е интегрираност и взаимодействие между отделните стратегически цели. Те са балансирани и равнопоставени като значимост и засягат отделни сфери, които са ключови за развитието на общината:

Връзката между тях е особено тясна, като концепцията се изчерпва в следното:

- Развитие на инфраструктурата осигурява база за развитие на бизнеса и по-добра среда за живот на хората, грижата за човешките ресурси, от гледна точка образование, здравеопазване и социални дейности, води до по-добре обучени и квалифицирани кадри, които да са подготвени да влязат и да подсилят местната икономика. А развитата икономика означава повече работни места, по-високо заплащане и по-висок стандарт на живот.
- Най-сигурният начин за развитието на общината е да се използват нейните сравнителни предимства и потенциали, а именно подходящите природо-климатични условия за развитие на туризъм и селско стопанство.
- За да има устойчив растеж, трябва да се съблюдава опазването на околната среда. Външните фактори също са взети предвид като се предлагат условия за привличане на инвеститори и коопериране с други общини.

11.7. Реалистичност и приложимост.

Приложимостта на стратегическата рамка зависи от нейната реалистичност, от нагласите на местното население, от административния капацитет, от адекватността на стратегията спрямо нуждите на местното население.

При оценката на реалистичността и приложимостта на един планов документ от значение са много външни фактори, които в повечето случаи са трудно предвидими.

Реалистичността на един план зависи от пресечната точка между предвидените дейности и отделените за тях ресурси. Плана за интегрирано развитие за включва още Индикативна финансова таблица и Програма за реализация, където са дефинирани ресурсите, необходими за реализацията на плана.

Погледът на местното население винаги е от голямо значение при разработването на планови документи. Важно е местното население да припознае набелязаните цели като свои, за да се сплоти общността около тяхното преследване и да се установи тясна кооперация между администрация и гражданско общество.

Административният капацитет е анализиран в ПИРО и предвидените цели са поставени в съответствие с потребностите.

Съгласно направената оценка на стратегическата рамка на Плана за интегрирано развитие, оценителят смята, че е разработена реалистична и приложима стратегическа рамка, която се отличава с вътрешна кохезия и съответствие със стратегически документи на по-високо ниво.

Посочените цели в ПИРО на община Чипровци гарантират правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности, равен достъп,

недискриминация, устойчиво развитие, добро управление като са предвидени мерки за интегриране на етническите общности, а цялостното изпълнение на плана и общата цел ще допринесат за устойчивото развитие на територията.

Преценка на обема и ефективността на предвидените финансови ресурси за постигането на целите на ПИРО 2021-2027 г. и обосноваването на разпределението им спрямо заложените цели и приоритети

Индикативната финансова рамка обобщава необходимите ресурси за реализацията на ПИРО за периода 2021-2027 г. Тя е тясно обвързана с макроикономическата обстановка и следва да бъде съобразена с поуките от предходния програмен период и текущото финансово състояние на общината.

Оценка

При съставянето на Индикативната финансова таблица е използвана предложената в Приложение 2 от Методическите указания форма за разработване на ПИРО 2021-2027 г., като е спазена нейната структура и съдържание.

Необходимите средства за реализацията на плана за изчислени на 61 100 хил.лева, като 97,33 % са с външен източник на финансиране и само 1630 хил. лв. или 2,67 % са от общинския бюджет.

Предвидените средства от ЕС за периода 2021-2027 г. са 78,23 %. Изводът е, че се разчита много на средствата от ЕС, което прави изпълнението на ПИРО зависимо от редица външни фактори и риска от неговото неизпълнение по-голям. В същото време обаче, общината няма достатъчно ресурси, за да подкрепи самостоятелно инициативите за развитие, затова е подходящо привличането на повече частни инвестиции и насърчаването на частните инициативи в общината.

Финансовите ресурси са приблизително балансирано разпределени между инфраструктура, туризма, управление на водите, управление на отпадъците на общината, като тук са включени големи проекти насочени към подобряване на техническата и социалната инфраструктура.

Следва да се има предвид, че изготвянето на финансовата рамка на общината се случва в момент, когато тече подготовката на рамковите документи за следващия програмен период и съответно не са напълно ясни приоритетите на ПРЗСР и други, които ще бъдат финансирани, териториалното разпределение на финансовите средства и условията за тяхното отпускане. Това затруднява планирането и разпределението на средствата за следващия седемгодишен период, както и определянето на количествените показатели, тъй като предвидените средства са с източник предимно на външно финансиране.

Според оценителя разпределението на финансовите ресурси отговаря на направените изводи от анализа и на предвидените цели в стратегическата рамка.

Връзката между финансовия ресурс и стратегическата рамка е двупосочна.

Остойносттаването на предвидените дейности би следвало да се направи на база желаните резултати. В случая е използван именно този подход: като база за изчисленията са използвани предвидените в матрицата с индикатори крайни стойности, които са заложили като целеви за края на седемгодишния планов период

Анализ на уместността, яснотата и броя на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО за периода до 2027 г., включително по отношение на информационното му осигуряване.

Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие на община Чипровци е основен инструмент за проследяване на степента на изпълнение на ПИРО и е изцяло съобразена с Методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие. Тя отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики. За целите на плана са използвани два вида индикатори: *общи* и *специфични* индикатори за резултат и индикатори за въздействие. Това позволява да се направи извод спрямо уместността и яснотата им.

Индикаторите за резултат се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети за развитие на общината. По някои приоритети, те се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и мерките и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Индикаторите за въздействие отчитат изпълнението на специфичните и стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори.

Матрицата на индикаторите за ПИРО на община Чипровци включва наименование на стратегическа цел и приоритет, мярка на индикатора; източник на информация, период на отчитане, базова и целева стойност. Подробно посочените индикатори са ясни, уместни, с достатъчен брой и възможности за информационно осигуряване. Така изготвената матрица позволява да се изготвят качествени междинна и по-следваща оценки на плана.

На база на извършения анализ на социално-икономическото състояние на целевата територия и предвид заложените в ПИРО индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението може да се направят съответните изводи за въздействието на документа. Базовите и прогнозни стойности на ключовите индикатори позволяват да се сравнят и преценят очакваните социални и икономически ефекти и въздействия от реализацията на плана.

Ако ПИРО бъде изпълнен и заложените в него конкретни проекти станат реалност, по безспорен начин може да се твърди, че както социалните, така също икономическите и екологичните показатели на община Чипровци в края на плановия период (2027 г.) ще регистрират много по-високи равнища, доближаващи я до стандартите за устойчиво развиваща се територия, в която на населението е осигурен по-висок жизнен стандарт, характеризиращ се с по-високи доходи, по-добро здравословно състояние, по-уютна жизнена и околна среда.

Оценка на описаните действия и механизми за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО, включване на партньорите в процеса на тяхното разработване и изпълнение, както и дейностите за информационно осигуряване и публичност на ПИРО.

Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на Плана за интегрирано развитие осигурява неговото ефективно изпълнение с оглед постигане на целите за

интегрирано устойчиво местно развитие и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти. Системата за наблюдение и оценка на изпълнението на плана обхваща и Програмата за неговата реализация. При изготвянето на системата е спазена законодателната рамка и е развита вътрешна система за наблюдение, оценка и актуализация с конкретни механизми.

За наблюдение на изпълнението на ПИРО се извършват междинна и последваща оценки. Оценката предоставя информация за ефективността от провежданата политика. Тя осигурява на управлението механизми на контрол, чрез информация за разходите и за резултатите, подпомага и съответните управленски власти да преценят въздействието от изпълнението на ПИРО, да го подобрят, като го преосмислят от гледна точка на заложените цели и приоритети и възможностите за тяхното реализиране.

Чрез оценката се изяснява и ефектът от планираните дейности. Тя може да подобри също така и прозрачността в процеса на прилагане на плана и да насърчи повишаването на отговорността на властите пред широката общественост.

Резултатите от наблюдението на ПИРО се обобщават в изготвени редовни Годишни доклади. Годишните доклади за наблюдението на изпълнението на ПИРО осигуряват информация за изготвяне на междинната и последващата оценки.

При формулиране на механизмите за изпълнение на Плана за интегрирано развитие е препоръчително създаване на постоянна Работна група към Община Чипровци, която пряко да подпомага Кмета на общината относно изпълнението на ПИРО и да упражнява контрол и мониторинг върху резултатите. В Работната група за управление на реализацията на ПИРО следва да се включат представители на общата и специализираната администрация, представена от съответните дирекции, които имат отношение към заложените в плана цели и проекти, както и представители на Общинския съвет. С оглед осигуряването на постоянно обществено участие в изпълнението на ПИРО е препоръчително да се включат и представители на неправителствения сектор, социалните партньори, граждани и местни предприятия.

Неотменен документ, свързан с изпълнението на Плана за интегрирано развитие, е Програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027 г. Програмата за реализация се разработва на основата на ресурсно осигурените специфични цели и включва конкретни проекти, прогнозните им стойности, източници на финансиране, срокове и отговорни институции.

Препоръчва се работната група да следи изпълнението на конкретните проекти, както и да променя Програмата за реализация и да допълва при необходимост и промяна в социално-икономическото развитие на общината. Работната група следва да следи и включва в нея ипроектите на заинтересованите страни - НПО, бизнес организации, социални партньори и други за развитието на общината.

Осигуряването на необходимата и своевременна информация и публичност на процеса на разработване, актуализиране, съгласуване и изпълнение на Общинския план за развитие се осъществява от Кмета на община Чипровци и Общинския съвет в съответствие с техните компетенции. В процеса на наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие следва да се осигурява участието на граждани, физически и юридически лица като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

Предизвикателството, което е на дневен ред пред общинската администрация, е да бъдат осъществени необходимите стъпки за непрекъснатото информиране и въвеждане на социално-икономическите партньори и заинтересованите страни в ефективното изпълнение, наблюдението и оценката на актуализирания ПИРО, както и привличането на бизнес организации за осъществяване на проекти в обществен интерес под формата на публично-частно партньорство.

Информираността на гражданите и обществената подкрепа са от особено значение за успешното реализиране на Плана за интегрирано развитие и за осигуряването на интегрирано устойчиво местно развитие.

Оценка на съответствието, целесъобразността и ефективността на програмата за реализация на ПИРО за периода 2021-2027

С Програмата се определя пакета от мерки и проекти за реализация на целите и приоритетите за развитие на общината през периода до 2027 г., съответните финансови ресурси, административните структури за управление, наблюдение и оценка на проектите, индикаторите за цялостното изпълнение на Програмата, а оттук и на Плана за интегрирано развитие, действията за осигуряване на комуникация, информация и публичност при осъществяването на мерките и проектите, включени в Програмата.

Програмата за реализация на Плана за интегрирано развитие има многогодишен характер (7-годишен период на действие) и може да бъде актуализирана периодично в зависимост от условията и прогнозите за реализацията на Плана за интегрирано развитие с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на плана и постигане целите и приоритетите за развитие.

В Програмата за реализация на ПИРО на община Чипровци 2021-2027 г. са включени оперативните насоки и цели на програмата, мерките и предвидените дейности за подкрепа и списък с индикативни проекти за реализация. Елементите: индикатори за конкретни продукти и резултати на проектите, организация и дейности по наблюдението, оценката и актуализацията на програмата, комуникационен механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност не са включени. Препоръчва се да се посочат конкретните дейности по наблюдение изпълнението на Програмата за реализация и как ще се осигури публичност и прозрачност на действията. Включването им би довело до по-голяма яснота относно изпълнението на Програмата за реализация.

Екипът, изготвил ПИРО, препоръчва да се изготвят Годишни програми за реализация на ПИРО, в които да бъдат включени и индикатори на проектите, които ще се изпълняват през конкретната година. Изпълнението на Годишната програма за реализация ще е основен източник на информация за подготовката на Годишния доклад на Кмета за реализацията на ПИРО, който следва да бъде изготвен до 31 март следващата календарната година за предходната. Основните инвестиции, които се планира да се осъществят, са в сферата на ВиК, туризма, екологията, социалната инфраструктурата и инфраструктурата за подобряване на бизнес средата.

11.8. Заключение.

Плана за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г. е разработен съгласно препоръките, изведени в Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027

г., Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен регион за периода 2021- 2027, Национална програма за развитие България 2030:

- Спазена е общата структура за изготвяне на анализ за икономическото и социално развитие;
- SWOT-анализът съответства напълно на анализа на икономическото и социалното развитие и приложената стратегическа рамка;
- Стратегическата част е структурирана ясно и в съответствие с изискванията на европейските, националните, регионалните и областните стратегически документи. ПИРО на община Чипровци е хармонизиран с националните секторни стратегии, които обхващат периода 2021-2027 г. и които са изготвени към момента на разработването на плана;
- Планираната „визия“ е завършена в смислово отношение и отговаря на поставената стратегическа рамка;
- Обемът на предвидените финансови ресурси е в съответствие с предвидените проекти за изпълнение, от което може да се съди и за ефективността и ефикасността за постигане на целите на ПИРО на община Чипровци. Във финансовата индикативна таблица е спазен изцяло принципа на съфинансиране и допълняемост на местните собствени финансови ресурси за развитие със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
- Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на План за интегрирано развитие на община Чипровци включва ясни, уместни, с достатъчен брой възможности за информационно осигуряване индикатори, което позволява да се изготвят качествени междинна и последваща оценки на плана и да се определи социално-икономическото му въздействие;
- Успешното изпълнение на ПИРО ще доведе до икономически ръст и съществено по-добре на качеството на живот в община Чипровци в края на плановия период;
- ПИРО на община Чипровци гарантира правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности - равен достъп, недискриминация, устойчиво развитие, добро управление, партньорство;

С реализацията на плана ще се интегрират екологични принципи с цел насърчаване устойчивото развитие и пространственото планиране на селищната среда, като ще се създаде и благоприятен микроклимат за бизнес и инвестиции, туризъм, екологично селско стопанство и модерна инфраструктура.

За подобряване качеството, реалистичността и изпълнимостта на документа екипът, изготвил ПИРО, има следните по-обща препоръки:

- ПИРО да се съгласува с Оперативните програми и ПРЗСР за новия програмен период 2021-2027 г. след тяхното окончателно одобрение и при необходимост да се актуализира;
- Бизнесът и НПО също да предоставят и отчитат пред Община Чипровци своите проекти и инвестиционни дейности и намерения, за да бъдат отразявани в отчетите и програмите за изпълнение на ПИРО.

В резултат на проведената предварителна оценка на Плана за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г., екипът, изготвил оценката, препоръчва приемането на документа от Общински съвет.

12. ИЗМЕНЕНИЕ И АКТУАЛИЗАЦИЯ НА ПИРО – Чипровци

Изменение и актуализация на Плана за Интегрирано Развитие (ПИР) на Община Чипровци се допуска при условията, посочени в ППЗРР:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху из-пълнението на плана.

Актуализация на програмата за реализация на плана може да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и приложенията към нея се извършват с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране. Така например, в случай на възникнала възможност за включването на допълнителни ресурси – средства от оперативните програми за периода 2021-2027 г. или от други национални или донорски проекти и програми, при актуализацията на програмата за реализация могат да бъдат идентифицирани допълнителни проектни идеи, които да бъдат финансирани с допълнителните ресурси.

Допълнителни мерки, дейности и проекти/проектни идеи се включват в програмата или приложенията към нея само чрез обосновка на приноса им към постигането на целите и приоритетите на плана при спазване на принципа на инте-гриран подход.

Изготвеният актуализиран ПИР се приема при условията и по реда за изработване и приемане на плана, посочени в Методиката за разработване на ПИРО за периода 2021-2027. Същото важи и за актуализацията на програмата за реализация на ОПР:

Изменението и актуализация на програмата за реализация се извършва при стриктно спазване на принципа на партньорство и прилагане на мерките от комуникационната стратегия, описани в част III от плана. Актуализацията на Програмата за реализация се одобрява от общинския съвет по предложение на кмета на общината.

12.1. Система за наблюдение и оценка на ПИРО – Чипровци.

12.1.1. Значение на системата за наблюдение и оценка.

Задължително условие за успешната реализация на общинския план за развитие е неговата способност за адаптация към промените в общинските характеристики през следващите 7 (седем) години. За да бъде ОПР основа за разработване на стратегическите документи през програмния период 2021-2027 е нужна неговата актуалност в края на 2020 г. Тези особености посочват потребността от разработването на система за наблюдение и оценка на плана. Системата обвързва отделни звена, извършваните от тях функции и последователността на операциите във времето.

Целите на системата са да се определи степента на изпълнение на планираните цели, да се проследи съответствието на плана с променящите се условия и да се аргументира нуждата от неговата актуализация.

Основните задачи пред системата са: информационното обезпечаване, приложението на системата от индикатори на ОПР, пълноценната координация и взаимодействие на участващите структури и успешното публично представяне на резултатите от наблюдението.

Системата за наблюдение и оценка интегрира идентифицираните индикатори за измерване на резултатите и въздействието на плана.

12.2. Участващи структури.

Основните участници са Общинския съвет на община Чипровци, кмета на общината, специализираните дирекции и отдели в местната администрация, разнообразните институции осигуряващи информация, всички заинтересовани страни, професионалните общности и участващите експертни екипи.

Общинският съвет е ръководния орган за наблюдение на ПИР. Представители на общинския съвет активно участваха в разработването на документа, осигурявайки условията за открито осъществяване на регламентирани дейности по планирането на общинското развитие. Практиките за осигуряване на публичност следва да бъдат продължени и във времето на реализацията на плана, като се гарантират нормативните изисквания за отчетност на резултатите от ПИР.

Кметът на общината организира наблюдението на ПИР. Основният инструмент за наблюдение и оценка на реализацията на плана е годишният доклад, подготвян в началото на всяка година от програмния период, с изключение на първата. Кметът въвежда и контролира процедурата за подготовката на доклада, след което предлага завършеният документ за одобрение от общинския съвет.

Специализираните дирекции и отдели в общинската администрация активно се включват във всички етапи на разработването и реализацията на общинския план. Тяхната роля е да осъществяват необходимата комуникация и координация с всички останали участващи страни. Съществена роля е и предоставянето на експертна дейност при подготовката на годишните доклади.

Задължително е въвличането на институциите, предоставящи нужната информация за проследяване на плана, съобразно с неговите индикатори. Основните източници на информация са Националният статистически институт, Агенцията по заетостта, различни представителни проучвания на местната администрация, неправителствени организации и експертни колективи.

Заинтересованите страни обхващат представители на областната администрация, неправителствения сектор, частния сектор, образователните и културни институции, професионалните общности, заедно с отделните жители в общината. Разработването на ПИР се проведе в условията на коректна и креативна комуникация между всички заинтересовани страни, обменящи идеи чрез проведените обществени обсъждания и анкетни проучвания. Обособилите се контакти следва да бъдат използвани и през предстоящите седем години, с оглед осигуряването на по-пълна представа за реалните резултати от изпълнението на плана.

12.3. Дейности по наблюдението и оценката на плана.

В същността на системата за наблюдение и оценка на ПИРО Чипровци са предвидените отделни дейности и тяхната последователност.

Съгласно законодателството в сферата на регионалното развитие, кметът на общината и общинският съвет съвместно обезпечават дейностите по изработването, съгласуването и последващите реализация и наблюдение на ПИРО. Двата органа осигуряват предпоставките за въвличане на обществеността в работата по създаването и прилагането на плана. Кметът на общината организира цялостния процес в условията на постоянна координация и комуникация с одобряващия и приемащия орган – Общинският съвет.

Общинският съвет е определен като основен орган за наблюдение на ПИР. Функциите на ОС /чл. 81 от ППЗРР/ са осигуряване на необходимата информация за оценка, координация и разпределение на отговорностите между отделните структури от общинската администрация, изпълняващи ПИР, както и поддържане на непрекъсната комуникация с централните и местните институции. ОС утвърждава необходимите мерки за промяна и усъвършенстване на системата за наблюдение и оценка на плана.

Успоредно с това е хармонизирането на изброените дейности с действащото законодателство и утвърдените норми за обществената дейност в страната, както и популяризирането на резултатите от ПИР в публичното пространство.

Кметът организира наблюдението на конкретните дейности по реализацията на ПИР. Инструментът за обобщаване и представяне на резултатите от прилагането на ПИР, респективно неговото наблюдение, *е годишния доклад*. Системата за наблюдение на ПИР Чипровци предвижда изработването на общо шест доклада. Изводите от съдържанието на докладите са информационната основа за междинната и последващата оценка на плана и предоставя информация за:

- социалните, икономическите и екологичните промени в рамките на общината и прилежащата ѝ външна среда;
- степента и оценката на изпълнение на предвидените стратегически цели;
- оценка на конкретните резултати от изпълнението на задълженията от страна на изпълняващите плана;
- мотивирани изводи и препоръки за подобряване на системата за наблюдение, както и за цялостния процес по изпълнение на общинската политика за регионално и местно развитие.

Компетентните органи следва да предоставят информация относно предприетите мерки за осигуряване на публичност на плана, идентифицираните проблеми и предложения за тяхното преодоляване, използваните начини за събиране на информация, функционирането на формираните партньорства. Докладът се обсъжда и приема от ОС.

Междинната оценка трябва да констатира и аргументира нуждата от актуализация на ПИР. В случай на подобна необходимост, актуализирания документ на ПИР е предвиден за разработване през втората половина на 2023 година и съобразно структурата на настоящия документ. По този начин междинната оценка е ключов инструмент за оценка на изпълнението на ПИР и представлява логическо продължение на предходните годишни доклади.

Изработването на межд Междинната оценка следва да проследи:

- досегашния прогрес на плана;
- актуалността на стратегията му спрямо настъпилите промени в средата;
- ефективността на координацията между компетентните органи.

Междинната оценка се изработва от експертен екип при взаимодействие между всички заинтересовани страни, предоставящи становище за досегашните резултати от плана. Оценката синтезира дейностите по събиране и обработка на информация, приложение на системата от индикатори, формулиране на насоки за корекция на плана.

Извършването на дейностите изисква екип, предоставящ нужната експертна дейност, и активно взаимодействащ със специализираните администрации в общината. Ключова роля изпълняват заинтересованите страни, предлагащи необходимата информация и своите гледни точки, заедно със специализираните институции, съхраняващи нужната статистическа информация.

Кметът внася документа за обсъждане от ОС, който го одобрява и по този начин формално завършва междинната оценка.

Изводите на *междинната оценка* отвеждат до евентуалната актуализация на ПИР.

Главните причини за промяна на плана могат да бъдат продиктувани от динамичните социални и икономически процеси на общинско ниво, заедно с възникнали съществени изменения в екологичната обстановка. Към тези обстоятелства се присъединяват и важни промени в законодателната и стратегическата рамка – набора от европейските и националните нормативни и стратегически документи, основните политики и секторните планове и програми. Междинната оценка следва да оцени значимостта на настъпилите изменения и адекватността на наличния ПИР спрямо тях. Оценката определя дали е целесъобразно формулирането на допълнителни мерки и дефинирането на нови проекти – изработването на актуализиран документ със срок за изпълнение оставащото време от програмния период. Друга възможност е решението за актуализиране само на програмата за реализация.

12.4. Разпределение на дейностите.

Системата за наблюдение, оценка и актуализация на ПИРО изисква разпределение на дейности във времето и сред отделните участници, както следва:

- организиране;
- наблюдение и одобряване;
- експертна дейност;
- осигуряване и събиране на информация;
- провеждане на дискусии;
- приложение на системата от индикатори на плана.

Дейностите са разпределени сред идентифицираните компетентни органи и заинтересовани страни, във връзка с осъществяването на най-важните събития от хронологията на плана.

Събитията са:

- публична дискусия;
- предварителен проект;
- окончателен проект;
- първоначална оценка;
- последваща оценка;

- годишен доклад;
- публикуване и разпространяване;
- междинна оценка;
- актуализиран документ на ПИР.

Аналогична е и процедурата за *последващата оценка* на плана, предвидена за 2028 година и финален момент от наблюдението и оценяването на общинския план.

Последващата оценка дава препоръки за разработването на ПИР за програмния период след 2028 година.

В случай на положително становище от междинната оценка, относно потребността от актуализация на ПИР, се изработва актуализиран документ на ПИР за периода 2023-2027. Актуализираният документ следва редът за подготовка на ПИР, включително техническото изпълнение на задачата и формалните процедури по неговото приемане.

Документът е логично продължение на изводите и решение на проблемите, описани от доклада на междинната оценката.

13. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Плана за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г. е разработен съгласно препоръките, изведени в Методически указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г., Национална програма за развитие България 2030:

- Спазена е общата структура за изготвяне на анализ за икономическото и социално развитие;
- SWOT-анализът съответства напълно на анализа на икономическото и социалното развитие и приложената стратегическа рамка;
- Стратегическата част е структурирана ясно и в съответствие с изискванията на европейските, националните, регионалните и областните стратегически документи. ПИРО на община Чипровци е хармонизиран с националните секторни стратегии, които обхващат периода 2021-2027 г. и които са изготвени към момента на разработването на плана;
- Планираната „визия“ е завършена в смислово отношение и отговаря на поставената стратегическа рамка;
- Обемът на предвидените финансови ресурси е в съответствие с предвидените проекти за изпълнение, от което може да се съди и за ефективността и ефикасността за постигане на целите на ПИРО на община Чипровци. Във финансовата индикативна таблица е спазен изцяло принципа на съфинансиране и допълняемост на местните собствени финансови ресурси за развитие със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
- Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на План за интегрирано развитие на община Чипровци включва ясни, уместни, с достатъчен брой и възможности за информационно осигуряване индикатори, което позволява да се изготвят качествени междинна и последваща оценки на плана и да се определи социално-икономическото му въздействие;

- Успешното изпълнение на ПИРО ще доведе до икономически ръст и съществено подобрене на качеството на живот в община Чипровци в края на плановия период;

- ПИРО на община Чипровци гарантира правилното прилагане на хоризонталните принципи на ЕС в областта на равните възможности - равен достъп, недискриминация, устойчиво развитие, добро управление, партньорство.

С реализацията на плана ще се интегрират екологични принципи с цел насърчаване устойчивото развитие и пространственото планиране на селищната среда, като ще се създаде и благоприятен микроклимат за бизнес и инвестиции, туризъм, екологично селско стопанство и модерна инфраструктура.

За подобряване качеството, реалистичността и изпълнимостта на документа екипът, изготвил ПИРО, има следните по-обща препоръки:

- ПИРО Чипровци да се съгласува с Оперативните програми и ПРЗСР за новия програмен период 2021-2027 г. след тяхното окончателно одобрение и при необходимост да се актуализира;

- Бизнесът и НПО също да предоставят и отчитат пред Община Чипровци своите проекти и инвестиционни дейности и намерения, за да бъдат отразявани в отчетите и програмите за изпълнение на ПИРО.

В резултат на проведената предварителна оценка на Плана за интегрирано развитие на община Чипровци за периода 2021-2027 г., екипът, изготвил оценката, препоръчва приемането на документа от Общински съвет.

14. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Документи на ЕС и международни документи

- Европейска комисия. ЕВРОПА 2020: Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, 2010;
- Европейска комисия, Индикатори за устойчиво развитие, 2013;
- Директива 1999/31/ЕС за управление на отпадъците;
- Директива 2009/28/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 година за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и за изменение и впоследствие за отмяна на директиви 2001/77/ЕО и 2003/30/ЕО;
- Директива 91/271/ЕИО от 21 май 1991 година за пречистването на градските отпадъчни води (ДПГОВ);
- Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за местообитанията);
- Европейска комисия. Ръководство с 80 мерки в областта на политиката на сближаване ,
- Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17.12.2013 година относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета.

Източници и документи на национално ниво.

- Закон за култура и развитие на културата, ДВ бр. 50/1999 г.

- Закон за защита при бедствия, обн. ДВ бр. 102/2006 г., изм. и доп. ДВ бр. 77/2018
- Закон за защитените територии, обн. ДВ бр. 133/1998 г., изм. ДВ бр. 1/03.01.2019
- Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Методически насоки за разработването на Националната стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), регионални планове за развитие от ниво 2 (2014-2020);
- Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Национална концепция за пространствено развитие на Република България, 2013-2025, 2012;
- Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Национална стратегия за регионално развитие на Република България, 2012-2022, 2012;
- Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Регионална стратегия за развитие на Северозападен район 2021-2027 г.;
- Министерств на културата, Закона за недвижимите паметници на културата;
- МОСВ, Закона за биологичното разнообразие
- Министерство на туризма, Анализ на териториалния обхват на естествено възникнали териториални туристически образувания, МТ, 2015 г.,
- Министерство на енергетиката, Закона за енергийната ефективност;
- Министерство на земеделието и храните Агрозистатистика,
- Националната програма за развитие „България 2030“
- Министерство на здравеопазването, Регионална здравна инспекция – Монтана,
- Министерство на образованието и науката, Регистър на училищата и детските градини,
- Стратегията „Европа 2027“
- Споразумение за партньорство на Република България;
- Национална програма за развитие „България 2027“;
- Национален план за развитие -България 2027 (НПР БГ2027);
- Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г.
- Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие“;
- Национален институт за недвижимо културно наследство. Национален регистър на недвижимите културни ценности, 2013;
- Информационна система за наблюдение на структурните инструменти на ЕС, Национален статистически институт, Текуща статистика, <http://www.nsi.bg/> ;
- Национален статистически институт, Районите, областите и общините в България, 2020 г.;
- Институт за пазарна икономика, Регионални профили 2013, <https://www.regionalprofiles.bg/bg/>
- Доклади/отчети за изпълнението на секторни стратегии за развитие, покриващи частично периода 2014–2020 г. (в областите: икономика/малки и средни предприятия, туризъм, транспорт, околна среда, енергетика, пазар на труда, иновации и въвеждане на нови технологии, здравеопазване, образование, култура, социални дейности и др.)